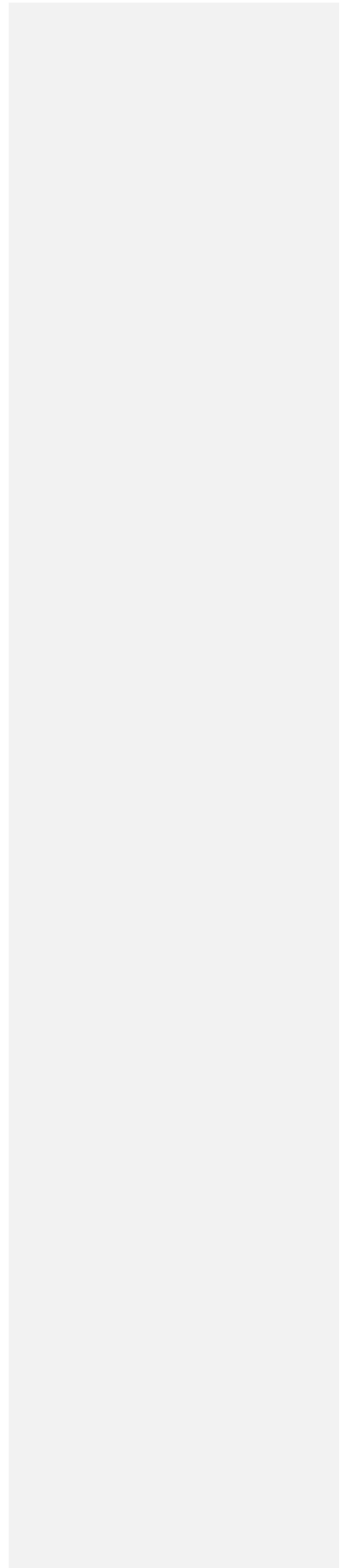

Sametingets melding
om
fiske som næring og kultur
i
kyst- og fjordområdene

2004

Noen aktuelle forkortelser

ACE - Advisory Committee on Ecosystems. Rådgivende komité for økosystemer under ICES.

ACFM - Advisory Committee on Fisheries management. Rådgivende komité for fiskeriforvaltning under ICES.

CFP - Common Fisheries Policy. EU-landenes felles fiskeripolitikk

CONSSO - Committee of North Sea Senior Officials - Nordsjøkomiteen.

FAO - Food and Agricultural Organization - FN's matvareorganisasjon.

HNA - High North Alliance - Høge Nord Alliansen.

ICES - International Council for the Exploration of the Sea - Det internasjonale havforskningsrådet.

IWC - International Whaling Commission - Den internasjonale Hvalfangstkommisjon.

NAFO - Northwest Atlantic Fisheries Organization - Den nordvest-atlantiske fiskerierorganisasjonen.

NAFMC - The North Atlantic Fisheries Ministers Conference –
Den nord-atlantiske fiskeriministerkonferanse.

NAMMCO - North Atlantic Marine Mammal Commission –
Den nord-atlantiske sjøpattedyrkommisjonen.

NASCO - North Atlantic Salmon Conservation Organization –
Den internasjonale organisasjonen for bevaring av nordatlantisk laks.

NEAFC - Northeast Atlantic Fisheries Commission –
Kommisjonen for fiske i Det nordøstlige Atlanterhavet.

OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development –
Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling.

UNCED - UN Conference on Environment and Development - FN-konferansen om miljø og utvikling (som i 1992 bl a vedtok Biodiversitetskonvensjonen (CBD) og Agenda 21).

UNICPOLOS - UN Open-ended Informal Consultative Process on Oceans and the Law of the Sea

UNCLOS - UN Convention on the Law of the Sea / FN's havrettskonvensjon.

WTO - World Trade Organisation -Verdens handelsorganisasjon

<u>Innhold</u>	<u>side</u>
1.0 Innledning og sammendrag	7
2.0 Et historisk perspektiv på sjøsamisk fiske.....	10
2.1 Lokale og samiske fiskerettigheter.....	10
2.2 Åpning av fiskeriene for alle i Finnmark.....	11
2.3 Ressursvernspørsmål og lokal førsterett.....	12
2.4 Fredningskrav	12
2.5 Vanskelige forhold i mellomkrigstiden.....	13
2.6 Ressursvernspørsmål etter andre verdenskrig.....	13
2.7 Retten til å drive fiske fjernes – særlig for de minste enhetene	14
2.8 Sentrale myndigheters tiltak for å sikre det sikre det samiske fisket.	16
2.9 Samisk fiske i Nordland og Troms.....	18
2.10 Oppsummering.....	20
3.0 Kvinner i fiskeriene - en utvidet forståelse.....	21
3.1 Kystkvinnerns historie.....	21
3.2 Kysten i endring	24
3.3 Hvordan omleggingen av fiskeripolitikken har påvirket kvinnenenes situasjon.	25
3.4 Sammendrag.....	28
4.0 Rettigheter	29
4.1 Innledning	29
4.2 Grunnlovens § 110 a.....	30
4.3 Norges konvensjonsforpliktelser overfor samene	31
4.3.1 Oversikt.....	31
4.3.2 Menneskerettskonvensjonen av 1966.....	31
4.3.3 ILO- konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater av 1989 (ILO 169).....	35
4.3.4 Miljøvernkonvensjoner.....	37
4.3.5 FNs konvensjon om å avskaffe diskriminering av kvinner	39
4.3.6. Andre relevante folkerettslige dokumenter og anbefalinger.....	40
5.0 Reguleringsordninger og forvaltning i et samisk perspektiv	41
5.1 Forvaltning	41
5.1.2 Ressursfordeling mellom trål og konvensjonell flåte - trålstigen	42
5.2 Kvote-, struktur- og kondemneringsordninger i kyst- og fjordflåten.....	42
5.2.1 Fartøy under 10 meter.....	43
5.2.2 Resultatet av 14 års regulering i kyst- og fjordflåten	44
5.3 Samisk fiske.....	44

5.3.1	Fiskeritilpasning.....	44
5.3.2	Fiskeripolitisk sone i samiske områder.....	46
5.4	Nærhets- og avhengighetsprinsippet.....	47
5.5	Sametingets prioriteringer.....	48
6.0	Fiskere, flåte og ressursgrunnlag.....	49
6.1	Antall fiskere i Norge og i sjøsamiske områder	49
6.2	Fiskeflåte.....	50
6.2.1	Kystfartøy i Gruppe I.....	52
6.3	Torsk, hyse og sei.....	52
6.3.1	Torsk	52
6.3.2	Hyse.....	53
6.3.3	Sei	54
6.3.4	Samlekvote; torsk, hyse og sei.....	55
6.4	Blåkveite	56
6.5	Kongekrabbe.....	56
6.6	Rognkjeks	58
6.7	Fangst av pelagisk fisk.....	58
6.7.1	Lodde.....	58
6.7.2	Sild.....	59
6.8	Laks	60
6.9	Andre fiskearter.....	62
6.10	Sametingets prioriteringer.....	62
7.0	Fiskemottak, industri og fiskerihavner.....	63
7.1	Fiskemottak og industri.....	63
7.1.1	Biprodukter.....	64
7.2	Vedlikehold og utbygging av liggebøyer, fiskerihavner, moloer.....	64
7.3	Sametingets prioriteringer.....	65
8.0	Andre marine næringer	66
8.1	Oppdrett/Havbruk	66
8.1.1	Oppdrett av laks.....	66
8.1.2	Oppdrett på andre arter	68
8.2	Sjøpattedyr.....	69
8.2.1	Hval.....	69
8.2.2	Sel	70
8.2.3	Kystsel.....	71
8.3	Næringskombinasjoner	72

8.4	Sametingets prioriteringer.....	73
9.0	Forskning, utvikling og kompetanse.....	74
9.1	Forskning.....	74
9.2	Utdanning.....	75
9.3	Sametingets prioriteringer.....	75
10.0	Virkemidler og rammebetingelser	76
10.1	Rekrutteringsordning.....	76
10.2	Ungdomsfiskeordningen.....	76
10.3	Samisk utviklingsfond.....	76
10.4	Innovasjon Norge (IN) (tidligere SND).....	77
10.5	Sametingets prioriteringer.....	78
11.0	Økonomiske og administrative konsekvenser.....	79
	Råd og utvalg.....	80
	Reguleringsrådet	80
	Sjøpattedyrrådet.....	80
	Havressurslovutvalget.....	81
	Den blandede norsk-russiske fiskerikommisjonen	81
	Samarbeidsrådet for anadrome laksefisk	81
	Sametingets videre arbeid.....	81
	VEDLEGG II.....	82
	FORSKJELIGE FISKERIREGIMER.....	82
	Sammendrag.....	82
	Nasjonalt fiskeriregime.....	82
	Konklusjon.....	82
	Generelt	82
	Island.....	82
	EU	83
	Canada (Østkysten).....	84
	New Zealand	84
	Sør Afrika	85
	Namibia	85
	USA.....	85
	APPENDIKS.....	86
	Tabell 1 Fangst av torsk i perioden 1980–2001	86
	Tabell 2 Fangst av hyse i perioden 1980 – 2001.....	87
	Tabell 3 Fangst av sei for fartøy under 28 meter sl. 1980 – 2001.....	88

Tabell 4	Samlekvote for fartøy under 15 meter i Gruppe I.....	89
Tabell 5	Samlekvote for fartøy under 15 meter i Gruppe II	89
Tabell 6	Deltakelse og fangst av blåkveite i perioden 2000 – 2002.....	89
Tabell 7	Kvoter, fangst og pris på kongekrabbe i perioden 1994–2002.....	90
Tabell 8	Fangst i rund vekt av rognkjeks fordelt på fartøy: 1998–2003	90
Tabell 9	Utviklingen i fangst og deltakelse i fisket etter rognkjeks, periode 1992–2002.....	91
Tabell 10	Fangst av lodde og sild.....	91
Tabell 11	Fangst av laks i Norge og i Finnmark; 1975– 2001.....	93
Tabell 12	Fangst av laks i Finnmark (elv/sjø), 1975 – 2001.....	94
Tabell 13.A	Antall fiskere som har fiske som ene- og hovedyrke i Norge; 1924 - 2001.....	95
Tabell 13.B	Kvinner som har fiske som ene- og hovedyrke, i perioden 1983 - 2003.....	96
Tabell 14.A	Antall fiskere som har fiske som attåyrke i Norge i perioden 1924 - 2001.....	97
Tabell 14.B	Kvinner som har fiske som attåyrke, fylkesvis fordelt i perioden 1983 - 2003.....	98
Tabell 15.A	Antall fiskere med fiske som attåt-, ene- og hovedyrke i Norge; 1924 - 2001.....	99
Tabell 15.B	Antall kvinner med fiske som attåt-, ene- og hovedyrke, periode 1983-2003.....	100
Tabell 16	Folketallet i Norge 1920 - 2001.....	101
Tabell 17	Fiske som sysselsettingsfaktor i Norge; 1920 - 2000	101
Tabell 18 A	Antall fiskebåter i Norge i perioden 1980 - 2001	102
Tabell 18 B	Antall kvinner med 50% eller større eierandel i fiskefartøy, august 2004.....	103
Tabell 18 C	Antall kvinner med mindre enn 50% eierandel i fiskefartøy, august 2004.....	103
Tabell 19	Antall fiskebåter i sjøsamiske områder i perioden 1980 - 2001	104
Tabell 20	Antall fiskebåter i Finnmark under 10 meter st.l. i perioden 1980 – 2001.....	105
Tabell 21	Antall fiskebåter i Finnmark under 28 meter i perioden 1980 - 2001.....	106
Tabell 22	Antall fiskebåter i Troms under 10 meter st.l. i perioden 1980 - 2001.....	107
Tabell 23	Antall fiskebåter i Troms u/28 meter st.l. i perioden 1980 - 2001.....	108
Tabell 24	Antall fiskebåter i Evenes og Tysfjord under 10 meter, perioden 1980-2001.....	109
Tabell 25	Antall fiskebåter i Evenes og Tysfjordkommune i perioden 1980 - 2001	110
Tabell 26	Antall konkurser i norsk fiskeindustri etter fylke og år, 1993 – 2003.....	111
Tabell 27	Lønnsomhet i fiskeindustrien etter fylke og år	111
Tabell 28	Antall matfisk, stamfisk- og FOU-konsesjoner for laks og ørret 1997-2001	112
Tabell 29	Sysselsetting i matfisk, stamfisk- og FOU-konsesjoner, laks/ørret 1997-2001.....	113
Tabell 30	Salg av laks i 2001 med mengde, førstehandspris og gjennomsnittspris.....	113
Tabell 31	Andre fiskearter enn laks og ørret; periode 1997 - 2001.....	114
Tabell 32	Sysselsetting i oppdrett av andre fiskearter enn laks og ørret; 1997 - 2001	114
Tabell 33	Norsk fangst av vågehval, 1995 – 2003	115
Tabell 34	Indekser for sel i Finnmark 1998.....	115

1.0 Innledning og sammendrag

Sametingets overordnede målsetting for fiskeripolitikken er at folk i samiske områder har en ubetinget, sedvane- og urfolksbasert rett til å skaffe seg et rimelig utkomme av de marine ressursene.

I sak R 91/03 ble et fiskeriutvalg oppnevnt for å imøtekomme behovet for en tverrpolitisk behandling av saker om fiskeriene i Sametinget. I tillegg til å være en støttespiller for Sametingets representant i Havressurslovutvalget, skulle også arbeidet med en melding om fiskeriene forankres i dette tverrpolitiske utvalget.

Utvalget består av:

Svein Peter Pedersen, SP, leder

Ove Harry Johnsen, SVL med varamedlem Roger Pedersen, SVL

Steinar Pedersen, AP med varamedlem Bjørn Inge Mo

I tillegg har politisk rådgiver Johanne Gaup tiltrådt utvalget ved behov.

Utvalget hadde sitt første møte om meldingen 21. november 2003. Utvalget har til sammen hatt 5 møter i 2004. I tillegg har utvalget bedt om ekstern juridisk bistand fra førsteamanuensis Tore Henriksen ved juridisk fakultet, Universitetet i Tromsø, og en historisk beskrivelse fra Sámi Ealáhus- ja Guorahallanguovddaš i Deatnu-Tana.

Sametinget engasjerte i 2003 Norut NIBR Finnmark til å se på Sametingets likestillings- og kjønnsperspektiv i fiskeripolitikken og hvordan urfolkshensyn er vektlagt i nasjonal fiskeripolitikk. Analysen ble ferdigstilt i mai 2004 og viste at Sametingets fiskeripolitikk ikke legger vekt på likestilling og at kvinner får svært liten andel av støttemidlene til fiskeri¹. Heller ikke i rettighetsproblematikken og argumentasjonen er kvinners rettigheter til fisket ivarettatt spesifikt. Utvalget har derfor valgt å innarbeide et eget kapittel som tar for seg kvinners deltakelse i fiskeriene og fiskerirelatert arbeid i fjord- og kystområdene.

Sametingets Plan- og finanskomiteé uttalte i sine merknader til sak 22/02 Årsmelding for Sametinget 2003 at:

"Når det gjelder retten til fiske i sjøsamiske områder vil komiteen bemerke at man her ikke har fokusert sterkt nok på at folk i disse områdene i større og større grad er fratatt retten til å livnære seg av de lokale og regionale marine ressursene. Komiteen mener at denne saken skal, ved siden av Finnmarksloven, ha høyeste prioritet. Det gjelder både med hensyn til fokus og ressurser som settes inn, for å hindre at urettferdige og folkerettsstridige fiskerireguleringer skal ødelegge grunnlaget for sjøsamisk kultur."

Sametingsrådet takker Sametingets fiskeriutvalg for et grundig og fremtidsrettet arbeid. Rådet legger med dette fram utvalgets tilråding i form av denne meldingen, med noen mindre tilpasninger som ikke har særskilt betydning for meldingens innhold.

¹ Norut NIBR Finnmark Rapport 2004:4 "Kjønn og etnisitet i fiskeripolitikken"

I kapittel 2 gis en oversikt over den historiske utviklingen av sjøsamiske rettigheter. Ved inngangen til historisk tid hadde man en fiskeritilpasning der de som bodde nærmest ressursene utøvde en førsterett til fisket. Videre hadde man selvpålagte begrensninger på fisket for å holde et økologisk forsvarlig nivå. Ved innføringen av mer moderne redskaper, økte beskatningen drastisk. I tillegg hadde man også stadige selinvasjoner som gjorde at fisken ikke var å finne i fjordene. I et forsøk på å bøte på dette, og samtidig opprettholde et kommersielt fiske, kvoteregulerte man ressursene. Gjennom reguleringsprosessen etter 1990 har den sjøsamiske befolkningen mistet sine tusenårige rettigheter, ettersom kvotetildelingen skjedde ut fra gjeldende fiske med utgangspunkt i nettopp de årene hvor fisken var lite tilgjengelig for fiskerne i fjordområdene.

Kapittel 3 tar for seg kvinners deltakelse i fiskene i nordområdene. Kapittelet bygger på kvinneforskningen og beskriver kvinnes ulønnede og lønnede arbeid. I kapittelet omtales kvinners rolle som ”bakkemannskap”, arbeidet de utfører i fiskeindustrien, fisket med småbåten og hvordan kvinners rolle og deltakelse har endret seg med endringene i fisket på grunn av ressursmangel og endringer i reguleringene.

Kapittel 4 gir en oversikt over gjeldende nasjonale og internasjonale bestemmelser som regulerer urfolks rett til ressurser. Her omtales både Grunnlovens §110a, Menneskerettighetskonvensjonen, konvensjonen om sivile og politiske rettigheter og ILO-konvensjonen nr. 169. I tillegg er det en gjennomgang av hvilke rettsplikt som ligger i disse konvensjonene.

Kapittel 5 omhandler norsk fiskeriforvaltning og hvilke konsekvenser denne forvaltningen har og har hatt for fiskerne i sjøsamiske områder. Konklusjonen er at dagens forvaltningsordning har fratatt kyst- og fjordfiskerne deres tradisjonelle rett til livsutkomme, særlig gjelder dette de sjøsamiske områdene. Dagens forvaltningsordninger må legges om og Sametingets prinsipp om nærhets- og avhengighet til ressursene må legges til grunn ved fremtidig forvaltning. Dette innebærer en tilbakeføring av fiskerettigheter og med en lokal og regional forvaltning av fiskeressursene. En tilbakeføring av tradisjonelle fiskerettigheter til beboerne i de sjøsamiske områdene vil være med på å styrke og utvikle de sjøsamiske lokalsamfunnene. I tillegg vil en slik lokal og regional forvaltning føre til en mer langsiktig og bærekraftig næring.

Kapittel 6 tar for seg retten til ressursene. Sametinget går inn for at man legger nærhets- og avhengighetsprinsippet til grunn for forvaltningen av ressursene, noe som betyr en endring av dagens fiskeripolitikk. Dagens fiskeripolitikk har bl.a. ført til at antallet fiskere i sjøsamiske områder er drastisk redusert og har ført til fraflytting, noe som er en direkte trussel mot sjøsamisk kultur, næring og språk. Kondemnerings- og strukturpolitikken som nå gjennomføres virker direkte ødeleggende for sjøsamiske lokalsamfunn ettersom det her er snakk om å fjerne båter og fiskere som opprettholder et tradisjonsrikt hjemmefiske. Sametinget går inn for at fiskeressursene omfordeles slik at kyst- og fjordflåten får en større andel og at det avsettes egne ressurser/kvoter til ungdoms- og rekrutteringsordninger.

I kapittel 7 diskuteres infrastrukturen for fiskerinæringen. Sametinget peker på behovet for at man opprettholder, vedlikeholder og bygger ut fiskerihavner, moloer og liggebøyer. Det er en nødvendighet at man fra myndighetenes side bygger ut infrastrukturen i sjøsamiske områder og på den måten legger til rette for opprettholdelse av det tradisjonsrike fisket. I tillegg må man

opprettholde mottaksstasjoner og skape grunnlag for økt verdiskapning og viderefordeling av fersk fisk.

I kapittel 8 omhandles de øvrige marine næringene. Sametinget ønsker at oppdrettskonsesjoner skal tildeles vederlagsfritt i sjøsamiske områder. Oppdrettsnæringen må eies lokalt og drives på en måte som ikke truer det eksisterende biologiske mangfoldet, og da i særdeleshet villaksstammene. Oppdrettsnæringen må på ingen måter fortrenge det tradisjonelle fisket. Sametinget går videre inn for at man reduserer selplagen ved at man gir rett til utvidet fangst. En forutsetning ved fangst av sel er at man nyttiggjør seg selen som ressurs. Det må tilrettelegges for at næringskombinasjoner fremdeles skal kunne utgjøre grunnlaget for fremtidig bosetting.

Kapittel 9 tar opp spørsmål omkring utdanning, kompetanse og forskning. Sametinget går inn for at man får inn sjøsamisk realkompetanse i forskningen. Det bør igangsettes et handlingsprogram hvor man ser på retten til fisket, lokal ressursforvaltning og de konsekvensene statens fiskeripolitikk har hatt for de sjøsamiske områdene.

I kapittel 10 diskuteres virkemidler og rammebetingelsene. Sametinget mener det er viktig at regelverket ikke er til hinder for det tradisjonelle fisket. Samtidig må de øvrige rammebetingelsene styrkes og derved må også de økonomiske bevilgningene økes.

Kapittel 11 omhandler Sametingets økonomisk og administrativ oppfølging av meldinga.

2.0 Et historisk perspektiv på sjøsamisk fiske²

I kyst- og fjordområdene i det nordligste Norge har man hatt samisk bosetting iallfall i to-tre tusen år. Denne bosettingen har alltid i stor grad basert seg på de regionale maritime ressursene. Grovt sett kan man si at man i historisk tid har hatt samisk fiskeriaktivitet i området fra Helgeland og nordover. Det dreier seg om både nærfiske og deltakelse i store sesongfiskerier som Lofotfisket. Tysfjordsamene kan for eksempel ha deltatt i dette fisket allerede på 1200-tallet.³

Den første skriftlige kilden fra området – den håløyske høvdingen Ottars beretning fra slutten av 800-tallet - forteller da også at fiske var en samisk næring. Da han seilte fra Tromsøområdet til Hvitehavet, langs kysten av Nord-Troms, Finnmark og Kolahalvøya, møtte han bare samiske jegere, fiskere og fuglefangere.

Mulighetene for markedsfiske til gode priser gjorde også at man for første gang fikk en bofast ikke-samisk kystbosetning i dette området fra 12-1300-tallet.

Fiskeriene har da også frem til det aller siste hatt mye å si for befolkningens størrelse og det relative forholdet mellom de etniske gruppene. Ser vi på det største samefylket i dag, Finnmark, finner vi at dårligere fiskepriser fra andre halvdel av 1500-tallet førte til en sammenhengende norsk befolkningsnedgang som varte helt til begynnelsen av 1800-tallet.

Samtidig økte antallet samer. Det hadde sammenheng med den samiske befolkningens større innsikt i og kunnskap om utnyttelse av alle tilgjengelige næringskilder ved siden av å drive fiske. Kombinasjonsnæring er således ikke noe nytt begrep i samisk sammenheng, men er det bærende prinsippet i samisk næringstilpasning helt til i dag. Det man også finner er at alle aktuelle typer næringer har vært kombinert med fiske.

Den forannevnte norske befolkningsnedgangen bekymret sentralmyndighetene i København. Derfor tok man også i bruk det man kan kalle for ”fiskeripolitiske” virkemidler i et forsøk på å styrke befolkningsgrunnlaget på kysten aller lengst nord. Ett vesentlig element i denne politikken var at man rundt begynnelsen av 1700-tallet begynte å regulere fisket til fordel for dem som bodde fast i Finnmark. Blant annet ble det innført restriksjoner på det fisket som ble drevet av de tilreisende norske fiskerne fra Nordland og Troms - nordfarerne. Folk i Finnmark skulle ha førsteretten.

2.1 Lokale og samiske fiskerettigheter

I 1775 ble det for første gang mulig å få utmål på privat jordeiendommer i Finnmark. Den såkalte jordutvisningsresolusjonen inneholdt imidlertid også bestemmelser om hvordan det for ettertiden

² Dette bygger i betydelig grad på Steinar Pedersens historiefaglige bidrag til NOU 1994:21, del I, *Bruken av land og vann i Finnmark inntil 1. verdenskrig*, og til utredningen fra Samisk fiskeriuvalg, 1997, kap. 3.2 *Bruken av sjøressursene i Finnmark*.

³ Minde, Henry: Perspektiver på samisk deltakelse i fiskeriene i Nordre Nordland/Sør-Troms, kap. 3 i Innstilling fra Samisk fiskeriuvalg avgitt 10. April 1997 (Minde 1997:46).

skulle være med sedvanebasert utnyttelse av andre naturgoder enn jord. Der ble også fisket i havet berørt. I resolusjonens paragraf 6 het det nemlig:

"De Herligheder, som hidindtil have været tilfælles for bele bygder eller Almuen i almindelighed, være sig Fiskeri i Havet og de store Elve, samt Landings-Steder og deslige, forblive fremdeles til saadan almindelig Brug."

Ut fra ordlyden i bestemmelsen om fisket i havet er den også en understreking av det regionale prinsippet i fiskeriforvaltningen som man hadde på den tid. Tingene skulle nemlig forbli slik de hadde vært. I den sammenhengen var finnmarkingene prioritert.

Russerne drev også fiske i Finnmark på 1700-tallet. Innskjerpinger ble vedtatt overfor det russiske fisket på 1740- og 1770-tallet. Nye og strengere reguleringer fulgte også for nordfarerne i 1778. Fra da av hadde tilreisende blant annet ikke rett til å drive fiske inne i fjordene i det hele tatt.

En slik reguleringsmåte kan også ha vært i tråd med det som var rettsoppfatningen blant den lokale fiskeribefolkningen i Finnmark. Der fantes nemlig klare lokale rettsprinsipper for bruken av fiskeressursene. Blant annet mener fremtredende rettshistorikere at rettsoppfatningen var at sjøfisket i et bestemt sjøområde tillå dem som bodde nærmest ressursene.

Dette bekreftes også av en spesialundersøkelse fra Varangerfjorden, hvor Einar Niemi skriver at i det minste så tidlig som omkring 1650:

"...synes det klart at innbyggerne i Vadsøområdet hadde en nærmest eksklusiv rett til bruken av sjøterritoriet utenfor værene. Denne retten kom til uttrykk i et system med faste linesett som det ble bevdet privat eiendomsrett til og som gikk i arv."⁴

I forbindelse med grensefastsettelsen mellom Norge og Sverige i 1751 (det som ble grense mellom Finnmark og Finland etter 1809), merker man seg også i fiskerisammenheng grensetraktatens tillegg om de overflyttende samenes rettigheter (Lappekodisillen⁵). Den sikret blant annet i §12 de svenskregistrerte samenes rett til å drive fiske i sjøen på linje med norske undersåtter. Etter at Finland ble utskilt fra Sverige i 1809, gikk denne retten over til de finske samene. Både reindrifts- og andre samer fra det nordligste Finland drev et til dels omfattende fiske i fjordene i Finnmark frem til 1852.

2.2 Åpning av fiskeriene for alle i Finnmark

En ny fiskerilov i 1830 fjernet det aller meste av restriksjonene på tilreisendes fiske i Finnmark. Denne loven var et klart brudd med et etterhvert relativt gammelt og formalisert prinsipp om finnmarkingenes forsterret til å utnytte fiskeressursene i amtet. Nyordningen ble derfor ikke

⁴ Niemi, Einar: Vadsø bys historie. Vadsø 1983, s. 23 (Niemi 1983).

⁵ Første Codicill og Tillæg til Grendse-Tractaten imellem Kongerigerne Norge og Sverrig Lapperne betreffende (Lappekodisillen) 2. oktober 1751

akseptert uten videre, og iallfall enkelte steder holdt det gamle systemet med faste linesett for lokalbefolkningen seg ennå en tid.⁶

På 1800-tallet ser vi igjen trekk av et gammelt mønster - sammenhengen mellom fisket og befolkningsutviklingen. Godt fiske og gode markedsmuligheter - herunder pomorhandelen - utover på 1800-tallet, førte til befolkningsekspløsjon i Finnmark. Befolkningen i amtet ble tredoblet mellom 1835 og 1900.

Nordmennes antall ble nesten femdoblet, mens kvenene tredoblet sitt antall. Samenes antall økte med rundt femti prosent i det samme tidsrommet. Rundt midten av århundret utgjorde ikke samene ikke lenger amtets flertall, som de til da hadde vært i hundre til to hundre år.

2.3 Ressursvernsspørsmål og lokal førsterett

Den sterke tilstrømningen av fremmede fiskere til det nordligste amtet førte utover i århundret til gnisninger i forhold til lokale brukere. Før midten av 1800-tallet ble det blant annet satt frem krav om en eksklusiv rett til sjøfiske for lokalbefolkningen på Magerøya og i Porsanger. Fra samisk hold i Varangerfjorden kan man også ane tilløp til en rettighetsargumentasjon basert på prinsippet om at gammel bruk gir rett. Som en følge av det ble det fra myndighetshold på 1860-tallet, fremmet et seriøst forslag om at samene der burde få et eget fiskevær og avgrenset sjøområde i nærheten av Kiberg.

Omkring århundredskiftet 18/1900, kommer rettsoppfatningene om lokal førsterett til de tradisjonelle lokale fiskefeltene enda klarere frem. Det hang blant annet sammen med at fjordfolket, som for det meste var samer, i mindre grad deltok i den moderniseringsprosessen som da var i gang innenfor fiskeriene. Det gjaldt både motorisering og utviklingen av nye og mer effektive redskapstyper. De følte trykket fra den nye teknologien særlig sterkt, og det kom en rekke krav om vern av fjordressursene og førsterett for lokalbefolkningen til fiske i sine nærområder. I flere tilfeller finner man også at lokalbefolkningen hadde pålagt seg selv uskrevne reguleringer for utøvelsen av fisket i sine tradisjonelle lokale farvann.

2.4 Fredningskrav

Tidsavgrenset forbud mot bruk av seigarn var et svært aktuelt krav. I flere tilfeller nådde man også frem i de bestemmende organene. Verre var det å få etablert forbud mot dragnotfiske etter torsk, som man særlig i samiske fjordstrøk i Vest-Finnmark så på med stor uvilje. I enkelte kilder ble dette fisket til og med sammenliknet med vikingenes herjinger.

Den nye seisnurpenoten ble introdusert før første verdenskrig. Fra flere samiske distrikter ble det gjort mange og intense, men forgjeves, forsøk på å få et forbud mot denne. Derimot kom det forbud mot dynamittfiske etter sei. Det nye industrifisket etter sild ble også sett på med stor uro innenfor tradisjonelle fiskerkretser. Utlendingenes begynnende tråldrift utenfor Finnmark møtte også en kompakt motstand fra en samlet fiskerbefolkning.

⁶ Solhaug, Trygve: De norske fiskeriers historie. Bd. I. Bergen - Oslo - Tromsø 1975, s. 287, og Niemi 1983:23.

Fredningskravene fra før første verdenskrig og kravene om forbud mot visse typer redskaper og lokal førsterett til ressursene, hadde ikke bare sin årsak i fortvilelse over at grunnlaget for bosetningen var truet. I like høy grad synes disse kravene å ha vært begrunnet i en økologisk tenkning og en lokal rettsoppfatning om at de som hadde utnyttet ressursene fra gammelt av hadde størst rett. Likeledes finner man også klare oppfatninger om at disse ressursene burde blitt fordelt slik at alle som hadde behov for det, skulle få sin rettferdige og rimelige andel til livsoppholdet.

2.5 Vanskelige forhold i mellomkrigstiden

Mellomkrigstiden var generelt en vanskelig økonomisk periode for vanlige folk. Kyst- og fjordbefolkningen i nord var ikke noe unntak

Sjosamenes dårlige materielle vilkår i mellomkrigstiden, særlig lengst nord, hadde i betydelig grad sammenheng med at ett av deres viktigste materielle fundament forsvant så brått da pomorhandelen opphørte ved begynnelsen av første verdenskrig.

I mange tilfeller falt de utenom de offentlig støttetiltakene som ble satt i verk for å hjelpe fiskeribefolkningen i denne perioden. Fjordbefolkningen ble vanligvis definert som mindre støttetrengende på grunn av at de også drev litt jordbruk. Eneyrkefiskere på kysten ble prioritert. Enkelte peker også på at den etniske sammensetning av de kommunale organene i kommuner med både kyst- og fjordbefolkning, spilte inn. Den manglende beherskelsen av norsk språk gjorde nok også at sjosamene ikke maktet å slå igjennom i de politiske, administrative og faglige organene som hadde hånd om hvem som skulle få offentlig støtte til båter og redskaper.

I mellomkrigstiden fortsatte også kampen for å få fredningsordninger mot redskaper folk mente var skadelige for de enkelte bestandene og som undergrov de lokale fiskernes mulighet til å utnytte fiskeforekomstene med sine tradisjonelle redskaper. Forbud mot bruk av not og snurrevad i gytefjordene var ett av de sentrale stridsemnene. Fra lokalt hold ønsket man også sterke reguleringer av det omfattende snurpenotfisket etter sei og sild inne på fjordene.

2.6 Ressursvernsspørsmål etter andre verdenskrig

For mange var det begynt å bli enda klarere at det var en grense for hvor mye naturressursene kunne tåle. Flere og flere kommuner kom med krav om fredninger, begrensninger og lokalbefolkningens førsterett til ressursene. Men det var kun på ett sakfelt hvor alle kunne enes, og det var i trålersaken. Vanligvis sto kystfiskere mot fjordfisker (Richter Hanssen 1990:351).

Langt inn i det høyteknologiserte fiskets tidsalder fortsatte de bestemmende fiskerimyndighetene å tro at havet ikke kunne tømmes for fisk. Det kom nærmest ikke på tale å endre lover og regler angående fisket, som var gitt for en situasjon med en helt annen og mindre skadelig redskapsteknologi.

Læren om "*fiskets frihet*" førte til at viktige bestander som sild og delvis lodde, ble nedfisket mellom 1960- og 80-tallet. De fjordfiskerne som protesterte, for eksempel mot nedfiskingen av småsilden inne på fjordene, ble nærmest i bokstavelig forstand feid unna av den havgående flåten og deres talsmenn. Uten å gå i detaljer viser tilgjengelig litteratur at fjordfredningsspørsmålene ble behandlet på en særdeles lite sympatiske måte av dem som hadde hatt makt og myndighet.⁷

En generell vurdering er at lite ble gjort for å etterkomme fjordfredningskrav bygd på lokale rettsoppfatninger og krav om at fjordene måtte forbeholdes passive redskaper. Samekomiteens innstilling av 1959 tok opp dette forholdet og pekte på sjøsamenes innskrenkede sjøfiskemuligheter fordi "*...fiskere fra andre steder, med moderne redskaper, har hatt mulighet til å brannskatte fiskebankene inne i fjordene*".

I den forbindelse slo komiteen fast at det burde "*...være en av samfunnets viktigste oppgaver å verne om samenes tradisjonelle næringsveg*". Derfor burde det blant annet overveies å forby notfiske av alle slag i en del trange fjordarmer.

Forslagene ble ikke fulgt opp. Fiskeridirektøren anførte at det allerede var kommet forbud mot bruk av not i flere av fjordene hvor sjøsamene dreiv fiske. Han fant ikke å kunne ta standpunkt til en utvidelse av notforbudet. Fiskeridepartementet sluttet seg til disse uttalelsene. Det gjorde også Stortinget.

Fjordfredningsspørsmålene var så betente at to medlemmer av et lokalt fiskarlag i Porsanger på 1980-tallet ble suspendert fra organisasjonen. Grunnen var at de hadde gitt uttrykk for støtte til en samisk hovedorganisasjon som stod sterkt på å hindre bruken av aktive redskaper inne på fjordene.

2.7 Retten til å drive fiske fjernes – særlig for de minste enhetene

Folk i fjordene har gjennom tidene kjempet en forgjeves kamp for å få gehør og gjennomslag for sine reguleringskrav om mer ressursvennlig redskapsbruk (jf. pkt. 2.6). Den manglende etterlevelsen av de lokale kravene fra fjordbefolkningene i mange samiske strøk, omhandler regulering av fiske med aktive redskaper som i hovedsak har blitt gjennomført av båter og fiskere som ikke har lokal tilknytning. Dette fisket har uten tvil bidratt sterkt til å forringe livsgrunnlaget for fjordfiskerne som i hovedsak har drevet med samiske kombinasjonsnæringer, der fiske er en særdeles viktig del.

Det er ingen som på bred basis har analysert hvilke skadevirkninger denne typen forvaltning og fangst har hatt for bosetting og kultur i disse områdene. Det er imidlertid ikke vanskelig å tenke seg at når de lokale fiskefeltene år etter år ble tømt for fisk av store og mange fremmedbåter med aktive redskaper, så har dette hatt omfattende negative virkninger. Men selv om det lokale ressursgrunnlaget ble sterkt forringet, er det likevel først i helt ny tid at mange småskalafiskere i realiteten er fratatt også den formelle retten til å drive fiske i sine egne, tradisjonelle hjemmefarvann.

⁷ Jf. særlig Eythorsson, Einar: "*Fjordfolket, fisken og forvaltningen*" (FDH-rapport 1993:12, Alta).

I forhold til torskefisket skjedde det en dramatisk negativ endring på slutten av 1980- og begynnelsen av 1990-tallet, noe som bl.a. hadde sammenheng med selinvasjonene. Da hadde det i en tiårsperiode vært omtrent fritt for torsk innenfor aksjonsradiusen til småbåtene i mange samiske fjordstrøk. Årsaken til det var sammenhengende selinvasjoner av grønlandssel i perioden 1978-88. Som en følge av disse invasjonene kom ikke torsken inn i fjordene. Dette var særlig markant i Øst-Finnmark, men også andre områder ble rammet.

Med utgangspunkt i denne langvarige krisen som hersket for fjordfiskerne - med mye sel og lite eller ingen fisk – innførte myndighetene i 1989 en midlertidig fartøyskvoteordning som trådte i kraft i 1990 (forskrift av 4. desember 1989). For å få tildelt fartøyskvote måtte man ha fisket et vist stort kvantum torsk i ett av de tre foregående årene (1987-89). For de aller fleste fiskerne som fisket med mindre båter i fjordene, var de vedtatte kriteriene umulig å oppfylle ettersom det ikke hadde vært noe å fiske på. Derfor fikk de ingen fartøyskvote. De ble henvist til en såkalt maksimalskvoteordning hvor det teoretisk har vært mulig å skaffe seg en årsinntekt på noe få tusen kroner.

Bakgrunnen for disse reguleringene var det historisk lave bestandsnivået på norsk arktisk torsk, noe som ga en fangstbar totalkvote i 1990 på 200 000 tonn.⁸ Til tross for at bestanden økte raskt utover på 1990-tallet, og i 1997 var kommet opp i hele 890 000 tonn, er ordningen fra 1989/90 blitt sementert som gjeldende politikk, og fiskerettighetene som ble inndratt i 1990 for å bygge opp den norske arktiske torskebestanden, er aldri blitt tilbakeført til de som da ble fratatt retten til å drive fisket.

Reguleringsregimet fra 1990 gikk også ut på at kvotene ble delt mellom hav- og kystflåten (trålstigen, se kap 4.1.2).

Ca 3 500 fartøy ble innvilget individuelle fartøyskvotes, mens ca 4 500 fartøy ble henvist til å fiske på en liten felles kvote i Gruppe II. Rettighetene ble gitt til eiere av spesielle fartøy og følger i praksis i dag fartøyet ved videre salg. Dette vil i realiteten si at kvoten er blitt privatisert og gjort omsettelig. Alle overdragelser av fartøy med kvote må godkjennes av Fiskeridepartementet og markedene følger stort sett fylkesgrensene. I dag er de fleste fiskerier stengt ved at deltakeradgangen er begrenset, herunder også sei- og hysefisket som nå reguleres sammen med torskefisket gjennom samlekvoter for deler av kystflåten.

Allerede i 1997 konstaterte Samisk fiskeriutvalg at fartøyskvoteordningen fra 1989/90 slo uheldigst ut i de sjøsamiske områdene. Det tallmaterialet man la til grunn viste blant annet at i en kommune som Nesseby, var det bare 7 av 106 båter som hadde fartøyskvote i 1993. I Kåfjord var det 7 av 84, i Tana 7 av 52, osv. Dette forteller med største tydelighet hvilke områder som ble de skadelidende ved de reguleringene som ble gjennomført.

Til tross for at folk i disse sjøsamiske områdene hadde fisket torsk i hundrevis og tusenvis av år, var det den manglende "historiske fangsten" i årene 1987/88/89 som ble brukt som begrunnelse

⁸ Jf. Innstilling fra Samisk fiskeriutvalg avgitt 10. April 1997; kap. 5.2.1. og 5.2.2.

for å nekte folk retten til å leve av det som alltid hadde vært en av grunnpilarene for bosettingen og kulturen. Det man nøkternt sett kan si er at myndighetene i dette tilfellet brukte en naturkatastrofe, som selinvasjonene på 80-tallet var, og et overfiske på norsk arktisk torsk i samme tidsrom, for reelt sett å bli kvitt en stor del av småskalafiskerne i samiske områder.

2.8 Sentrale myndigheters tiltak for å sikre det sikre det samiske fisket.

Som en følge av torskereguleringene i 1989/90, som Sametinget reagerte meget sterkt mot, kom professor Carsten Smith i 1990 på oppdrag fra Fiskeridepartementet med en grundig juridisk redegjørelse der han på grunnlag av intern og internasjonal rett, slo fast statens rettsplikt til å sikre fisket som materielt grunnlag i samiske områder⁹.

I kjølvannet av Smiths betenkning var det en tydelig politisk vilje på sentralt hold for å følge opp de rettsprinsippene som han så klart hadde konstatert.

Blant annet ble professor Smiths utredning nokså umiddelbart fulgt opp av Fiskeridepartementet, bl.a. i brev til Fiskeridirektoratet av 28.08.90. Der fremkommer det at ut fra hensynet til kulturvern, må det "*... tilstrebes en reguleringsform som kan ivareta de samiske interesser.*"

Det var en relativt klar kjøreordre, noe som førte til at Fiskeridirektoratet på sin side henvendte seg til Sametinget. Man var åpenbart innstilt på å gjøre noe, og ønsket hjelp til en kartlegging av hvilke kystkommuner som hadde samisk befolkning, hvor stor den var, og hvilke fartøyer samene brukte.¹⁰

Til hjelp for Sametinget vedla man en oversikt over alle merkeregistrerte fartøyer i de tre nordligste fylkene, og bad Sametinget sette kryss ved de fartøyene som "*... blir drevet av fiskere som regnes innfor den samiske befolkningsgruppe.*" I tillegg var man interessert i eventuelle fartøyer som ble drevet av samer i ervervsmessig fiske, men som ikke stod på listen over merkeregistrerte fartøyer.

Sametinget reagerte negativt på dette. For det første på grunn av at for å fremskaffe slike opplysninger måtte man blant annet legge samemanntallet til grunn, og det skulle pr. definisjon ikke brukes til annet enn som grunnlag for sametingsvalget. Videre oppfattet man dette som noe som kunne legge grunnlaget for rettigheter på individuelt etnisk grunnlag - noe man så store betenkeligheter med. Sametinget har nemlig konsekvent holdt fast ved et områdeprinsipp, noe professor Smith også anbefalte i 1990. Flere tunge utredninger og stortingsbehandlinger har senere ført dette prinsippet videre¹¹.

⁹ Professor Carsten Smith sakkyndige vurdering av hvilke rettslige forpliktelser myndighetene har i forhold til den samiske befolkning ved reguleringer i fiske at: Avlevert Fiskeridepartementet den 9. juli 1990. Oppsummering pkt. 9.

¹⁰ Brev til Sametinget, 03034 11.10.1990, dok. nr. 90/89-8, ark. nr. 312.

¹¹ Samerettsutvalget 1997 og Innstilling fra Samisk fiskeritvalg avgitt 10. April 1997.

I stortingsmelding nr. 32(1991-92) "På rett kjøl. Om kystens utviklingsmuligheter" er det blant annet i kap 7.10, sterke og forpliktende formuleringer om fiskets betydning for den samiske befolkningen:

"Regjeringen mener at det tradisjonelle fjordfisket i kombinasjon med andre næringer er en viktig bærer av den sjøsamiske kulturen og en forutsetning for bosetting i disse områdene. Ressursgrunnlaget i fjordene må sikres slik at det tradisjonelle fjordfisket kan opprettholdes og videreutvikles i tiden framover. Fredning av fjordene mot aktive redskaper og vern av gyttefeltene er fortsatt viktige strategier for å nå dette målet."¹²

I Kystmeldingen ble det også lagt betydelig vekt på Sametingets rolle i regulerings spørsmål:

"Det må taes hensyn til samenes spesielle rettsstilling og legges vekt på å ha et godt samarbeid med Sametinget i regulerings spørsmål."

Stortingets flertall hadde ingen merknader til dette og understreket at man var enig med Regjeringen i at en styrking av de sjøsamiske kombinasjonsnæringene var en avgjørende forutsetning for å holde oppe de sjøsamiske samfunnene på et akseptabelt sosialt, økonomisk og kulturelt nivå (Innst. S. nr. 207 - 1990-91, s.22.).

Som en oppfølging fikk Sametinget plass i Reguleringsrådet for fiskeriene i 1992.

Strukturmeldingen, også på begynnelsen av 1990-tallet, viste direkte til professor Smiths utredning, hvor det konstateres at staten har en rettsplikt til å gi den samiske befolkningen muligheter til å sikre og utvikle sin kultur, herunder det materielle grunnlag som f.eks. fiske, og at samene har krav på særtiltak hvis det er nødvendig. Regjeringen sluttet seg til dette og fastslo bl.a.:

De retningslinjene som utredningen gir med hensyn til den samiske befolkningens rettsstilling i forbindelse med fiskerireguleringer, må taes hensyn til ved framtidige reguleringer som vil berøre denne folkegruppens næringsgrunnlag.¹³

Stortingets oppfølging av strukturmeldingen var også meget interessant og positivt.¹⁴ Regjeringen fikk der full oppslutning om de prinsippene som ligger i meldingen angående de samiske fiskerispørsmålene.

Et flertall (alle unntatt Fremskrittspartiet) uttalte også, at hvis det ikke skulle være mulig å oppfylle målsettingene gjennom generelle ordninger, "...må det kunne takast i bruk særordningar, helst for heile distrikt med samisk busetnad." Dette var problemstillinger som i følge komiteen kunne drøftes nærmere i et samarbeid mellom Sametinget og Fiskeridepartementet.

Utover 1990-tallet og senere er det også kommet flere uttalelser fra regjerings- og stortingshold som bygger opp under det som ble sagt i de forannevnte dokumentene.

¹² St. meld. nr. 32 (1991-92) På rett kjøl, (kap. 7.10)

¹³ St.meld. nr. 58 (1991-92) Om struktur- og reguleringspolitikken overfor fiskeflåten, s. 107

¹⁴ Innst. S. nr. 50 - 1992-93, s. 21/22

I 1993 ble det også nedsatt et bredt sammensatt Samisk fiskeriutvalg, som blant annet skulle konkretisere de prinsippene som ble nedfelt i årene forut. Dette utvalget leverte en omfattende utredning i 1997, der man klart erkjente statens rettsplikt til å sikre det samiske fisket og kom med en rekke forslag til hvordan denne rettsplikten burde følges opp i praksis.

Så å si ingen av forslagene fra Samisk fiskeriutvalg er realisert. Det samme er tilfelle med de tiltakene som Samerettsutvalget fremmet i NOU 1997:4 for i første rekke å bedre småskalafiskernes situasjon i Finnmark.

Det man på et nøkternt grunnlag må kunne si, er at de gode prinsippene og de konstruktive forslagene som er lansert i samarbeid mellom Sametinget og myndighetene, ikke har ført til noen forbedringer av den lokale befolkningens rett og mulighet til å drive fiske i tradisjonelle samiske farvann. Utviklingen har derimot gått i stikk motsatt retning og fundamentet for bosettingen i de sjøsamiske områdene er blitt ytterligere svekket.

Kongekrabben er en introdusert art i nordnorske farvann. Den er blitt regulert på en måte som har ført til en sterk formering av arten. Arten er i dag svært tallrik og begrenser, til tider også hindrer, det tradisjonelle fjordfiske i Øst-Finnmark (jfr. kapittel 6.7). Dette gjelder spesielt de små båtene som ikke har mulighet til å gå til andre områder eller drive andre fiskerier. Myndighetene har til nå stengt ute disse fiskerne fra fangst av kongekrabbe, gjennom regelverket for fangst.

2.9 Samisk fiske i Nordland og Troms

Selv om man her i første rekke har valgt å bruke Finnmark som eksempel på behandlingen av de samiske fiskeriinteressene, er det som nevnt innledningsvis ingen som helst tvil om at samene historisk sett har drevet fiske fra Helgelandstraktene og nordover. Her nevnes for eksempel at historikeren Johan Borgos i en oppsummering av de samiske fiskeriene i Vesterålen frem til og med 1800-tallet, sier at

*"- samene deltok aktivt i både havfiske og nærfiske,
- fisket var en viktig del av den samiske økonomien,
- samer og nordmenn nytta stort sett den samme teknologien (båt og bruk)"*

Samme forfatter regner også med at samene satset mer på nærfiske enn havfiske, og at de fiskeriteknologisk sett var på høyde med nordmennene og at de hadde samme rettigheter og likeverdighet på havet.¹⁵

Historikeren Henry Minde er inne på noe av det samme i sitt bidrag til *Samisk fiskeriutvalg* i 1997, at også samer som bodde et stykke fra havet - markasamene på grensen mellom Nordre-Nordland og Sør-Troms, drev et betydelig fiske, som tilskudd til husholdningen og i sesongene på Lofoten og i Finnmark:

¹⁵ Borgos, Johan 1997:19.

"Da den markasamiske befolkningen hadde konsolidert seg på slutten av 1800-tallet, deltok samene herfra i like stor grad i fiskeriene som befolkninga for øvrig. Samene fra hele regionen hadde tydeligvis kunnskap om og deltok i sesongfiskeriene langs hele kysten. Det var viktig for samene i de omtalte "innlandsbygdene" (som stort sett lå innafør en rekkevidde til havet på én mil) å bruke havet som et alternativ for livberginga." ¹⁶

Når det gjelder å definere område med samiske fiskeriinteresser vil en fra Sametingets side bemerke at siden Samisk Fiskeriuvalg la frem sin innstilling, har det skjedd mye når det gjelder å beskrive samiske rettigheter, og hvor disse har gyldighet. Ut fra dagens viten vil nok holdepunktet blitt definert på en annen måte og trolig også gått en god del videre, eksempelvis vil nok Lavangen og Gratangen også vært med i området. Det bør gjøres et grunnleggende arbeid for å definere områder med samiske fiskeriinteresser i et samspill mellom Sametinget og sentrale myndigheter.

¹⁶ Minde, Henry: 1997:62.

2.10 Oppsummering

Samene har drevet fiske i farvannene i Nord-Norge så langt tilbake som kildene kan fortelle. Dette var både et nærfiske og deltakelse i de vanlige sesongfiskeriene.

Når det gjelder reguleringer av fisket, finner man at et amt som Finnmark, til et godt stykke inn på 1800-tallet, hadde mange formelle bestemmelser som sikret finnmarkingene førsteretten til fisket. Dette endret seg gjennom en ny fiskerilov i 1830. Da fisket ble sluppet omtrent helt fritt, finner man imidlertid utover på 1800-tallet tillop til en lokal rettighetsargumentasjon, og motstand mot det nye fiskeriregimet.

Gjennom en hundreårsperiode fra overgangen mellom 18- og 1900-tallet, kan man følge fjordbefolkningens intense kamp for å sikre ressursene mot overbeskatning fra aktive redskaper. Fiskerimyndighetene og de som hadde økonomiske interesser i å opprettholde fisket med aktive redskaper i selv trange fjordarmer, har imidlertid blokkert slike forsøk ganske effektivt. Selv om det etter hvert kom enkelte avgrensede fredningsbestemmelser, har vanlige fjordfolks innsats for å få en viss beskyttelse for sin næringsvirksomhet, stort sett vært sett på med liten velvilje av dem som har hatt makt og myndighet på dette området.

De siste 10-15 årene har myndighetene vedtatt en rekke bestemmelser som både i prinsippet og i praksis har tatt levebrødet fra en rekke mennesker som har drevet fiske med mindre båter på lokale, tradisjonelle fiskefelter. Dette er helt nytt i Nord-Norges tusenårige bosetningshistorie. Svært mange av de som er blitt rammet av dette er sjøsamer. Det vil si at for første gang i historien er det også laget offisielle reguleringer som fornekte folks sedvane- og urfolksbaserte rett til å skaffe seg et livsutkomme av de ressursene som bosetningen og kulturen alltid har vært basert på.

3.0 Kvinner i fiskeriene - en utvidet forståelse

Å være mann eller kvinne påvirker måten vi tenker og handler på. I de fleste tilfeller er det flertallets kjønn som bestemmer ”det normale” og innenfor fiskeriene er det ”normale” å være mann. Derfor er det menns arbeidsoppgaver og ansvarsområder som til nå har fått all oppmerksomhet og er tatt hensyn til i fiskeripolitikk og forvaltningsregime. Det viser seg også at det er en stor utfordring for flertallet å se hvordan kjønn preger kulturen. Sametingsplanen 2002-2005 ivaretar dette ved å sette spesiell fokus på kvinner og ungdom og ved å ha et likestillings- og kjønnsperspektiv på politikkkutforming. Et slikt perspektiv har som formål å bevisstgjøre om (u)rettferdig behandling av den enkelte pga kjønn og å skape holdnings- og adferdsendringer.

Likestillingsloven er under endring blant annet med henblikk på å inkorporere EUs direktiv om prinsippet om lik behandling av kvinner og menn når det gjelder adgang til arbeid, mv. I tillegg skal også FNs kvinnekonvensjon inkorporeres i norsk lov gjennom likestillingsloven. Det betyr at norske og samiske myndigheter må ta spesielle hensyn til likestilling i sin utforming av politikken og forvaltningsordninger. Fiskerinæringen har hittil fått innvilget unntak fra likestillingslovens §21, krav om kjønnskvotering. Mulighet til å dispensere fra kravet om 40% representasjon av begge kjønn i offentlige utvalg mv, vil sannsynligvis falle bort med de pågående endringene av likestillingsloven.

Likestillingspolitikken bygger også på et rettferdighetsargument. Kvinner og menn bør ha like muligheter til å nyttiggjøre seg fellesressurser og nyte godt av fellesgoder. Hittil har kvinner vært utestengt fra fiskerinæringen gjennom reguleringene av fiskeriene, definisjoner av hvem som oppfattes som fisker og hvem som inkluderes som interesseinnehaver. I de sjøsamiske områdene har regelverket ekskludert både kvinner og menn fordi fisket er basert på småbåtene.

3.1 Kystkvinnens historie

3.1.1 Fiskarbonden

Kvinnenes deltakelse i fiskeriene er godt dokumentert. Det er flere forskere som har beskrevet hverdagslivet til fiskarbonden i Nord-Norge. Det er imidlertid få som eksplisitt har beskrevet samiske kvinners liv, men beskriver kvinners liv i Nord Norge. En kan anta at disse beskrivelsen i stor grad også gjelder kvinner med samiske tilhørighet.

Björg Evjen skriver at i Tysfjord var kvinnene fiskarbonden som opprettholdt samfunnet i sin helhet, mens mennene var på fiske¹⁷. Dette er dokumentert ved at i 1920-30 årene stod hver tredje innskuddskonto på en kvinne og disse pengene var kvinnenegne penger som skulle gå til eksempelvis ekstra klær til ungene og utdanning til dem. De drev med salg av ull, smør og husflidsprodukter. Kvinnene i Tysfjord deltok sjelden i sesongfiske, men det var noen som gjorde det. En av disse kvinnene var hun som ble kalt Buks-Berit fra Ballangen. Henne snakkes det ennå

¹⁷ Kvinnens lille ekstra: Kjønn og inntekt i en flerkulturell kystkommune i mellomkrigstiden. Kvinneforskningstidsskrift 1/1999

om. Året 1900 var det to kvinner i Tysfjord som oppga at deres hovedyrke var fiske. Disse var samiske og ugifte og deltok trolig i fjordfiske. En kan anta at de sannsynligvis ikke ville vært registrert om de hadde vært gifte. Mange kvinner deltok derimot i hjemmefiske.

Kvinnene på kysten tjente også penger på klippfiskbergene og i hermetikkindustrien, i tillegg til det de ellers tjente på fabrikken og fra husflid.

Åsa Elstad skriver om kvinnene i fjordene hvor livet bestod av sesongfiske, hjemmefiske og arbeidsintensive perioder i jordbruket¹⁸. Kvinnene hadde hovedansvaret for jordbruket. Hele husholdet var en produksjonsenhet, og det var gjensidig avhengighet mellom jordbruk og fiske, manns- og kvinnearbeid. Livet til fiskarbonden på Helgeland er beskrevet av Dagrann Grønbech¹⁹. Kvinnen var også her bonde og mannen fisker på havet. Mannen var kapteinen på båten og kvinnen sjefen på land. Likevel var det bare mannen som hadde rettigheter, som for eksempel pensjon og trygd. Fiskarbonden ble etablert som et begrep for næringstilpasningen i nord på 60-tallet, men ut fra en (mis)forståelse av at det var mannen som var gårdbrukeren. Kvinnens oppgaver og økonomiske rolle som den som sammenholdt husholdningsbudsjettet og bygdenes sosiale samhandling, ble lite påaktet. Hun ble i nasjonal sammenheng definert som husmor, noe som ikke gav rettigheter til pensjon osv.

Beate Fossbakk har tatt for seg samiske og norske kvinners husflidsarbeid²⁰. Hun henviser til Eilert Sundts undersøkelse om husfliden i Norge på 1860-tallet hvor han beskriver produksjonen i Berg/Torsken området. Det ble gjennomsnittlig brukt 80 arbeidsdager årlig i husflid, og da er ikke forberedelsene til dette arbeidet som ullkarding, oppsetting av vev, reparasjoner, farging osv. regnet med. Husfliden var ”dårligere blant nordmennene enn blant lappene... hos lappene ser man mennene til dels utføre kjøkkenarbeid for at kvinnene skal få mer tid til å veve” Blant samene hadde duodji en viktig økonomisk betydning og gav inntekter i form av penger til familien. I Manddalen kunne inntekter fra fiske- og jordbruk være ustabile, mens duodji var en sikker inntektskilde. På 1800-tallet ble verdiskapningen som duodji sto for, ansett å ha en så stor økonomisk betydning at det også ble ansett for å ha en politisk betydning. Dette innebar at den norske husfliden måtte konkurrere med duodjiproduksjonen.

3.1.2 Kvinner som ”bakkemannskap”

Fiskarkvinnens rolle som bakkemannskap. Hvor omfattende var og er det? Tradisjonelt har kvinner hatt en del oppgaver og ansvarsområder knyttet til fiskeriene. Felles for disse oppgavene har vært at de i stor grad er ubetalt. Det er flere forskere²¹ som beskriver oppgavene og organiseringen av disse.

I fiskevær hvor det ikke fantes jordbruk, deltok kvinnene mer aktivt i fiskeriene. Fiskarkvinnene egnet først og fremst line for sine menn, men også for fiskere utenfra De drev kafeer for fiskerne,

¹⁸ Arbeidsroller i nordnorske fiskarbondeshushold. Kvinneforsks skriftserie 1/1999

¹⁹ Kystkvinnen – som omsorgsbonde og ressursforvalter. Kvinneforsks skriftserie 1/1999

²⁰ Samiske og norske kvinners husflidsarbeid. Om organisering av en tradisjon. Ottar 6.1982.

²¹ Siri Gerrard Kvinner i fiskeridistrikter; fiskerinæringas ”bakkemannskap” (1989), Randi Rønning Balsvik, Om å skrive byhistorie med et kvinneperspektiv (1999) , Jentoft m.fl I samme båt? Fiskerkvinner som bakkemannskap (1994)

innløsninger og tok klesvask for fiskere som kom fra andre steder. Jentene solgte vafler på kaia og egnet lina, mens guttene samlet lever, trådde torskehoder og skar torskeunger. Kvinnene sperret torsk til henging, stablet tørrfisk og buntet og sydde den inn i sekkestric.

En undersøkelse fra 1989-1990 viser at produksjon av fisk og familieliv fortsatt er intimt knyttet sammen. Fiskerkvinner ivaretar en rekke aktiviteter og roller som mannen er avhengig av for å lykkes som fisker. Lineegning, regnskapsfører, bøting av redskaper, ordner med banker og finansiering, selvangivelsen, holder oversikt med fangsten og oppgjør, arrangerer salg av fangsten, skaffer reservedeler, mat til mannskapet, rensker, henger og salter fisk, fisker sammen med mannen, rengjøring av båt og redskap, vasker arbeidsklær, hører på Walkie Talkie med videre, i tillegg til omsorgsoppgaver og lønnet arbeid.

I snitt deltok nordnorske kvinner i 32% av oppgavene, uavhengig av flåtestrukturen. At kvinnenes arbeidsinnsats er uavhengig av flåtestrukturen skyldes i stor grad at kulturen teller mer enn strukturen. Det har ikke funnet sted noe påtagende svekkelse av rollen som bakkemannskap. Både menn og kvinner ser gjerne at hun kunne utføre flere bakkemannskap-oppgaver. Kvinner ønsker å gjøre både typiske manns- og kvinneoppgaver. Fra mannens side er det spesielt økonomiske og administrative oppgaver som kvinnene bør involvere seg mer i. 40% av kvinnen ønsker å bli fisker, mot de 9% som allerede er det. 46% av mennene ønsker konas selskap ombord. De hindringene som kvinnene opplever for å bli fisker er blant annet at bakkemannsoppgavene tar tid, likesledes med barneomsorg og andre forpliktelser. I tillegg frykter de negative reaksjoner lokalt og det at ulykkesrisikoen er stor i fiskar yrket. Det viser seg også at jo større båten er dess mindre ønsker han hennes bidrag.

Kvinner og menn synes å ha ulike perspektiver på husholdsfellesskapet. Det som for henne er et familieforetak, er for han et foretak som han eier og kontrollerer.

3.1.3 Kvinner i fiskeriindustrien²²

Allerede før industrialiseringen var det en sterk kjønnsdeling mellom kvinne og mannsoppgaver. Den kjønnsdelte arbeidsinndelingen fortsatt i fabrikkhallene. Kvinner var kuttere, pakkere og drev med veiing langs samlebandet. Kvinners arbeidsoppgaver hadde mindre status enn menns arbeidsoppgaver. Menn var i ledelsen og på kaia og betjente maskinene. I fiskeriindustrien var 93% av topplederne menn, mens 72,5 % av mellomlederne og 74,6 % av lederne på laveste ledernivå var menn. Kvinnelige ledere var ansatt i administrasjonen og mannlige ledere både i administrasjonen og i produksjonsrelaterte stillinger.

En historie som det har vært svært lite oppmerksomhet om er historien om pionerene i fiskeindustrien²³. Dette var tvangsutskrevne kvinner fra Ukraina og Øst-Europa som under krigen (1942) ble fraktet til Hammerfest på tvangsarbeid i fiskeindustrien. Tyskerne ønsket frossen og salt fisk og ikke tørrfisk og klippfisk. Under evakueringen ble de flyttet til Svolvær og ingen vet hvor det ble av dem. På det meste var det over 300 kvinner mellom 15 og 30 år.

²² Husmo, Marit og Eva Munk-Madsen (Leve kysten? 1994)

²³ Finstad, Bjørn Petter (Kvinneforsks skriftserie 1/1999)

3.2 Kysten i endring

I Finnmark var endringene i flåtestrukturen og bedriftsstrukturen på 1980-tallet med avskalling både fra fiske og fiskeriindustri, stor. Kvinner ble i større grad berørt enn menn. Utviklingen fortsetter og går mot større geografisk skille mellom fangst og produksjon på den ene siden og marked og kompetanse på den andre.

Under torskekrisen på 1980-tallet måtte husholdningene tilpasse seg en ny hverdag²⁴. De som hadde den mest vellykkede omstillingen under fiskerikrisen var de som fant nisjer innenfor fiskeriene basert på vekselbruk. Deretter kom de husholdningene som basert seg på to inntekter og hvor kona fikk inntekt fra arbeidsmarkedet. Nettopp kvinnens inntekt var i mange tilfeller avgjørende for familiens opplevelse og mestring av krisen. Mest utsatt var de familiene som hovedsakelig hadde baserte sin inntekt fra fisket.

En del kvinner gikk ombord i båten og ble mannskap på mannens båt. En undersøkelse gjort av Eva Munk Madsen, beskriver dette arbeidsfellesskapet²⁵. Hun fant ut at det var viktig for begge parter å opprettholde mannens autoritet og hegenomi som skipper og sjef på båten. Både mannen og kvinnen bidro til å skape bildet: ” Det å skape er billede af manden som skipper er et fælles prosjekt, og her gør kvindene en aktiv indsats. Her er ikke tale om undertrykkelse men om frivillig underordning. Mit bud er at det handler om køn for begge parter.”

Dette samspillet mellom menn og kvinner når grensene mellom kvinnearena og mansarena krysses er kjente effekter fra andre samfunnsområder. Det at kvinnene bygger opp under mannens mandighet og autoritet, avspeiler på den annen side kvinnenes kvinnelighet. Det viser seg ofte at for å beholde og fungere som kvinne i typiske mannsnæring, må kvinner kompensere egen kvinnelighet ved å underordne seg. Dette handler ikke om mangel på selvtilitt fordi kvinnene i sjarken er kvinner med selvtilitt og de er klar over deres unværlighet både praktisk og symbolsk.

Omstillingen etter fiskerikrisen har gjort at fiskarkvinnen har blitt mer løsevev fra fiskerinæringen. Kvinner økte arbeidsinnsatsen i fiskerivirksomheten og utvidet arbeidet til nye områder i virksomheten. Kriser i arbeidsmarkedet får i mange tilfeller større følger for kvinner enn for menn i og med at menn skyver kvinnene ut av arbeidsmarkedet tilbake til husmor-tilværelsen. I fiskerinæringen ble kvinnene skjøvet ut for eksempel i lineegning, og de søkte til offentlige tjenester. Som et resultat av dette ble kvinnene mer økonomisk selvstendig og slik sett kan en si at de dermed fikk en mer frigjort stilling, i familien.

Selv om kvinnene ”sluttet” som bakkemannskap så har de fortsatt beholdt rollen som i varetakere av det sosiale livet og nettverket i kyst- og fjord samfunnene. Dette beskriver forsker Siri Gerrard i artikkelen *Kvinner og menn mellom sommerfestival, børs og byråkrati*.²⁶ Sommerfestivalene gir lokal

²⁴ Liv Toril Pettersen; Hovedsaken er at kjerringa er i arbeid Husholdsstrategier i fiskerikrisen, (Lev kysten? Strandhogg i fiskeri-Norge, 1994)

²⁵ Eva Munk-Madsen; Hvem styrer båten? Kvinne og mann i samme sjark, (1997)

²⁶ Siri Gerrard (1997), *Kvinneforskermaraton V*, Tromsø.

forankring og identitetsforvaltning. Dette ser ut til å gi trygghet, tro på egne krefter og evne til endring, bl.a nyinvestering, nye markedskontakter og ny kompetanse. Gamle ting for ny mening samtidig som kontinuiteten ivaretas. Det gamle kjønnsrollemønsteret opprettholdes ved at kvinnene står i arrangementskomiteer mens menn holder festtalene. Kvinnene er tilretteleggere og har ansvaret for mat.

Sommerfestivalene blir et fellesarena for kvinner og menn, og møteplasser for lokalbefolkningen, byråkrater og politikere. I motsetningen til det lokale engasjementet på festivalene står Børsen. Børsen er mannens arena, der fisk er et middel. Denne arena er fjern fra kystbefolkningen, kvinner som menn. Mennene som opptrer på børsen har som regel ingen tilknytning til fiskeværene.

3.3 Hvordan omleggingen av fiskeripolitikken har påvirket kvinnes situasjon²⁷.

Tilross for at kvinner i stor grad har deltatt i fiskerivirksomheter, så har ikke deres deltakelse gitt kvinnene noen former for rettigheter i dagens fiskeriregime og forvaltning. Retten til fiske er eksklusivt fordelt gjennom statlige kvoteordninger og konsesjoner. Likestillings- og kjønnsperspektiv har så langt vært fraværende i fordelingen av fiskerettighetene i Norge og det har vært liten oppmerksomhet om at kvinner er ekskludert fra næringen gjennom fordelingen av fiskerettigheter.

Kvinnens arbeid i fiskeriene er gjerne et ubetalt utkomme. I den tradisjonelle fiskarbondesamfunnet var mann fisker og kvinne bonde, og de hadde gjensidig støttefunksjoner for hverandre. Kvinnens deltakelse har endret seg fra praktisk utstyring og arbeid med redskaper til administrative funksjoner. I dag skaffer kvinner tilveie livsnødvendigheter som de tidligere produserte selv (mat og klær), gjennom sitt lønnsarbeid. I tillegg er fortsatt deres ubetalt bidrag til fiskerivirksomheten i form av arbeid viktig, selv i dag. For å få rettigheter må de selv fiske aktivt, ikke ha fast arbeid eller tjene for mye utenom inntekten fra fisket. Munk-Madsen hevder at kvinnens deltakelse i fiskeriene alltid har blitt undervurdert og usynliggjort for å opprettholde de kulturelle kjønnsnormene, barrierene mellom menn og kvinner og hierarkiet.

Kvinner har alltid fisket når det har vært nødvendig. I dag fisker kvinner med sine menn i mindre fartøy fordi det gir mest lønnsomhet til familien. Fra 1983 til 1993 økte antall kvinner som deltar i fisker fra 288 til 676, mens antall menn ble redusert fra 28 016 til 24 712. Endringen kan forklares med økt produksjon om bord (fabrikkskip) og hvor kvinner flyttet fra fabrikkhallen på land og ble produksjonsmedarbeidere på fabrikkskipene. I tillegg erstattet de i mange tilfeller leid mannskap på familiens fiskebåt og sikret dermed at inntekten forble i familien. Ingen av disse to engasjementene gav kvinner rettigheter til kvoter. Mange fiskere ble også flyttet fra Blad B til Blad A og denne endringen gjaldt flere kvinner (17%) enn menn (9%). Dette indikerer at kvinner har større vansker med å fylle kriteriene for å være registrert på Blad B enn menn har.

²⁷ Eva Munk-Madsens "From common property to all-male property" som er offentliggjort i boka "Commons in a cold climate", 1998

Menn i posisjoner i fiskarorganisasjoner kan dessuten hindre og ekskludere kvinner fra fiskerinæringen, jfr. glasstaket²⁸. Kvinners fleksible tilknytning til fiskeriene, lønnsarbeid og omsorg/hushold er fortsatt karakteristisk i dag. Regelverket for å få rettigheter er bygd på menns tilknytning og diskriminerer kvinner fordi de ikke tilgodeser kvinners fleksibel tilknytning til fiskeriene. Eierskap til båt gir eierskap til kvote. Logikken er at de som eier kapitalen også bør ha kontroll med ressursene, og kapitalen er på menns hender. I 1994 var bare 192 av 16 216 registrerte kvoter eid av kvinner, og av disse var ingen i klassen over 16 meter. 3/4 av båter som er eid av kvinner, er under 8 meter. Fiskebåten er mannens eiendom noe som viser seg spesielt ved skilsmisse.

Fiskerikvoter blir tildelt etter hvor stor båtene er (kvote pr. meter). Fordi båter eid av kvinner konsekvent er mindre enn båter eid av menn, oppnår de lavere kvoter. Dette er en form for strukturelt diskriminering av kvinner. Munk-Madsen hevder at menn har tatt kontroll over kapitalen, støttet av kvinnenes ubetalte arbeid og offentlige subsidier. Dette igjen har gitt mennene eksklusive rettigheter til fiskeriene og ressursene. Bare 15 kvinner har kommet gjennom nåløyet og lukkingen av fellesressursene har effektivt ekskludert kvinnene.

Når kvoteordningen ble innført i 1990 ble gjennomsnittsfangsten av torsk de 3 siste årene lagt til grunn for den tildelte kvote. Tankegangen var at størrelsen av torskefangsten også viste avhengigheten av fisket. Regelverket er kjønnsnøytralt, men har meget effektivt redusert og ekskludert kvinner fra næringen og beslutningstaker mulighetene. Tiltross for at likestilling har vært diskutert administrativt i alle ledd, har det fortsatt ikke vært tatt opp og det er ikke iverksatt tiltak for å rette opp skjevhetene.

I den perioden hvor rekrutteringskvoter for ungdom fantes, var det ikke på tale å ivareta likestilling med egne kvoter for kvinner. Signalene fra fiskeridepartementet var klar "Ingen spesielle tiltak er nødvendige for å sikre kvinners deltakelse og at omsorgsoppgaver ikke er en barriere i rekrutteringen av kvinner" (Fiskeridepartementet, 1995) Munk-Madsen konkluderer med at både likestilling og reguleringene av kvoter er begge for "varme poteter" til å tør å røre ved. Menns dominans i fiskeriene er fortsatt så sterkt av likestillingsproblematikken kan unngås. Overgangen fra at fiskeressursene var våre felles goder til at de ble privatisert gjennom fartøyskvoter, har styrket menns kontroll og hvor 99,6% av fartøyskvotene har gått til menn. Det er ikke i deres interesse å dele ut kvoter til andre!

Både i landbruket og i reindriften har kravet om likestilling mellom kvinner og menn kommet fra kvinnene og gjennomslaget er kommet ved krav fra offentlige myndigheter gjennom reguleringer og lovgivning. Dette har ikke skjedd når det gjelder fiskeriene! For å endre og forbedre kvinners muligheter og rettigheter er det første politisk vilje, som må på plass.

I tilfelle Regjeringen ville styrke likestillingen mellom kvinner og menn i fiskeriene, kunne kvinner blitt definert som en prioritert gruppe. Positiv diskriminering ved refordeling av kvoter er mulig,

²⁸ Begrepet *glasstaket* blir brukt til å beskrive en gjennomsliktig barriere, så sterk at det hindrer kvinner i å klatre oppover i lederhierarkivet. *Glasstaket* utgjøres av usynlige og synlige, bevisste og ubevisste mekanismer og opprettholdes både av kvinner og menn. (Anne Grete Solberg; Kvinner i ledelse – gjennom glasstaket? (1995))

spesielle kvoter for kvinner kan motiver kvinner til å bli fiskere. Å dispensere fra regelverket når det er kvinner som søker er et tredje alternativ, dispensasjon fra krav om fartøy-lengde, andel av inntekten fra fisket og minimumsaktivitet i fisket. Alle disse er mulige å gjennomføre, lovlige og krever ikke nytt fordelingsystem. Eierskapet til fiskebåten er en barriere. For å bli registrert som fisker i manntallet må det endringer til slik at kvinnenes ubetalte arbeid teller med og blir anerkjent.

Selv om kvinner i prinsippet kan bli fiskere, er det i virkeligheten umulig fordi de har omsorgsoppgaver på land. Dette er forskjellen mellom menns og kvinners liv som kjønnsnøytrale ordninger ikke tar hensyn til og som i neste omgang bidrar til å minimalisere kvinners muligheter til å delta i fiskeriene. Kvinner oppnår ikke rettigheter til å utøve fisket gjennom sine tradisjonelle kvinneaktivitetene.

Fiskerirettigheter til de som bor i nærområdene til ressursene, ville ikke redusere muligheten til å sette en øvre maksimalkvote og tak på utnyttelse av disse ressursene. Derfor er det heller ikke motsetninger mellom bærekraftig ressursforvaltning og bedring av kvinners posisjon. Modellene som benyttes i dag er imidlertid for smale/trange, til å tillate kombinasjoner mellom feministisk likestillingsprinsipper på den ene siden med bærekraftig utnyttelse av ressursene på den andre siden.

Sametingets nærhets- og avhengighetsprinsipp vil i større grad enn dagens forvaltningsmodell ivareta kvinners muligheter til å delta i fisket. Med en slik tankegang lagt til grunn vil kvinners ubetalte og i en stor grad uregistrerte arbeid kunne gi rettigheter. Sametinget arbeider for områdebaserte fiskerettigheter. Områdebaserte fiskerirettigheter vil i mye større grad ta hensyn til kvinnerollen og husholdets behov og arbeidsfordeling. Ved å inkorporere og på se at kvinner kommer inn i eierstrukturen og administrasjonen vil en områdebasert kvotemodell også passe for kvinnene i de sjøsamiske områdene.

3.4 Sammen drag

Innenfor fiskeriene har ikke kvinners virke i forbindelse med fiskeriene gitt rettigheter til kvinner. Kvoteordningen som ble innført i 1990 utelukket og ekskluderte fiskere i de sjøsamiske områdene. I de sjøsamiske områdene ble husholdningen sterkere rammet enn i andre områder hvor det var vanlig med større båter og dermed større kvoter. Omleggingen av jordbrukspolitikken på 1970-80 tallet rammet fiskerbonden (kvinnene) sterkt og mange småbruk ble lagt ned. Når så krisen i fiskeriene kom på 1980-tallet med innføring av kvoteordningen i 1990 mistet husholdningene (kvinner og menn) også fisket som inntekstkilde. Dermed falt også ”bakkemannskapsoppgavene” bort, og ungdom og kvinnene flyttet bort fra de sjøsamiske områdene.

Kvinnenes ubetalt arbeid som tilrettelegger, administrator og den økonomisk ansvarlige i husholdet ble ikke anerkjent som grunnlag for å få rett til fisket eller som beslutningstaker i kvotefordelingene. For at kvinner i kyst- og fjordområdene skal kunne påvirke utviklingen av egne liv, så må deres perspektiver på fiskeripolitiske saker komme frem i den fiskeripolitiske tenkingen. Det betyr at fiskeripolitikken må defineres videre enn det som hittil har vært vanlig, blant de mannlige aktørene. Det betyr innføring av helhetstenking der konsekvensene av politikken på lokalsamfunnene, husholdningene og kyst- og fjordmiljøet bli viktig.

Lykkes vi i å legge forholdene til rette for driftsformer og livsformer som er tufta på mangfold, på integrasjon av det lokale og det globale, på ivaretagelsen av menns og kvinners interesser med større vekt på kvinners perspektiver og tankegang, vil vi på lang sikt ha større muligheter for bærekraftig ressursforvaltning og en levedyktige kyster. Det er nødvendig med en omlegging av fiskeripolitikken for de sjøsamiske områdene slik at både kvinner og menn fortsatt kan ha en fleksibel utnyttelse ressursene i sine nærområdene. En slik næringstilpasning kan bygge opp om den tradisjonelle husholdsøkonomien og være tilpasningsdyktig også i en moderne verden, der nye tilpasninger gir nye muligheter. Dette vil styrke både næring, kultur og språk i de sjøsamiske områdene.

4.0 Rettigheter

4.1 Innledning

Rettighetsspørsmålene knyttet til land og vann handler også om retten til å høste av de marine ressursene. Tilgang til og utnyttelse av naturressursene i de samiske områdene er helt avgjørende for bevaringen og utviklingen av den samiske kulturen.

Høyesterett ga i 1985 fjordfiskerne i Kåfjord i Troms – som i hovedsak er samer - erstatning fordi fisket deres var blitt begrenset som følge av utbygging av et kraftverk²⁹. Begrunnelsen fra Høyesterett var bl.a. at fjordfisket var så:

"... konsentrert og særpreget at den utad har fremtrådt på samme måte som om det skulle være en "rettighet" som ble utøvd".

Etter Sametingets mening er det ikke bare fisket i Kåfjord i Troms som er konsentrert og særpreget. Fiskeritilpasningen i hele det sjøsamiske området har et tilsvarende særpreg.

Nord-Norges rike naturressurser er et næringsmessig fortrinn for innbyggerne i landsdelen. Dette gjelder ikke minst i de sjøsamiske områdene, men likevel går utviklingen i gal retning. Årsakene er at forvaltningen ikke tar hensyn til de rettighetene befolkningen har, både ut fra sedvane og alder tids bruk og internasjonale bestemmelser til vern om urfolk. Kvinnene blir spesielt rammet fordi deres ulønnede arbeid ikke gir rettigheter til fisket. Det tradisjonelle kombinasjonsbruket er sett på som mannens arbeid hvor kvinnens fleksible tilpasning og arbeid som bonde og bakkemannskap totalt er oversett og forbigått. Heller ikke fisket fra småbåtene som i stor grad var kvinnens domene gav rettigheter i form av fartøkvoter. Manglende rettighets- og forvaltningsforhold, institusjonelle begrensninger og kryssende brukerinteresser hindrer en positiv næringsutvikling.

Regjeringen har i St.meld. nr. 33 (2001-2002) signalisert at man vil legge til rette for at:

"...samisk næringsutøvelse ikke støter på strukturelle hindringer i møtet mellom regelverk og samiske tradisjoner, kultur, sedvane og språk. Samiske tradisjoner skal være en premissgiver i lovgivning og utforming av regelverk, der dette er naturlig og hensiktsmessig ut i fra de hensyn lovgivningen og regelverket skal ivareta." ³⁰

Dette er ikke fulgt opp av Regjeringen når det gjelder regelverket for utøvelse av fiske i samiske områder. Situasjonen er så alvorlig at Sametingets Plan- og finanskomité i sine merknader til sak 02/04 Årsmelding for Sametinget 2003, sier at:

Norge har lange tradisjoner i å fremme menneskerettigheter og folkerettslige løsninger, også til beste for urfolk. Også ut fra en slik forutsetning forventer vi at de aller fleste knutene som oppstår i forholdet

²⁹ Høyesterettsdom av 3. april 1985, *erstatning for inngrep i allemannsrett vedrørende vassdragsregulering*, RT-1985-247 (65-85)

³⁰ St.meld. nr. 33 (2001-2002) *Tilleggsmelding til St.meld. nr 55 (2000-2001) Om samepolitikken*

mellom samene som urfolk og norske myndigheter, må kunne løses innenfor rammene av den demokratiske staten Norge.

4.2 Grunnlovens § 110 a.

Det samiske folket er ett av landets to opprinnelige folk, der nordmenn og samer er likeverdige. Samenes særskilte stilling som et eget folk kommer til uttrykk blant annet i Grunnlovens § 110 a.:

Det påligger Statens Myndigheter at legge Forholdene til Rette for at den samiske Folkegruppe kan sikre og utvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv.

Denne prinsipperklæringen innebærer rettslige forpliktelser for myndighetene ved utforming og gjennomføring av samepolitikken.³¹ Bestemmelsen legger også føringer på tolkningen av lovgivning og skjønnsutøvelsen til myndighetene; også fiskerimyndighetene. Det følger positive forpliktelser av § 110 a. for staten til å treffe tiltak som er nødvendig for å sikre og utvikle samisk kultur. Bestemmelsen er påvirket av artikkel 27 i FN konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, som vil være en relevant faktor ved tolkningen.

Kulturbegrepet i § 110 a. må ikke tolkes statisk, men dynamisk. Samisk kultur endrer seg over tid, slik alle kulturer gjør. Dette gjelder også den som er knyttet til samiske fiskerier. I sin utredning fra 1990 viser Carsten Smith til hvilke rettslige forpliktelser myndighetene har og er forpliktet til i forhold til den samiske befolkningen, ved fastsettelse av fiskerireguleringer:

I dagens situasjon, der samisk kultur er så sterkt utsatt, vil ethvert vesentlig inngrep i samisk næringsvirksomhet som truer bosetting i samisk områder, kunne innebære et brudd med statens plikt til samisk kulturvern.³²

De rettslige forpliktelsene Smith identifiserte synes ikke å være etterlevd av myndighetene. Folk i samiske kyst- og fjordstrøk er i **stor grad** fratatt retten til tradisjonell utnyttelse av fiskeressursene, og **særlig fjordfiskerne i krabbeområdene** har i liten grad fått del i utnyttelsen av kongekrabben.

De som er helt eller delvis avhengige av fiske i sjøen, må få tilbake sine historiske rettigheter. Fiskeriforvaltningen må ta nødvendige hensyn, slik professor Carsten Smith klarla i si utredning.

Det samiske folket har som andre arktiske urfolk utviklet en kultur som spesielt er tilpasset de arktiske områdene. Denne tilpasningen innbefatter husholdsstrategier hvor arbeidet til kvinner og menn oftest var kjønnsdelt. Likevel var de ansett for å være like viktige, likeverdige og komplementære. Det er særskilt viktig å understreke at det i fiskerisektoren må utvises særlig aktsomhet ved innføring av lover og bestemmelser, slik at man ikke ødelegger grunnlaget for den

³¹ Se Skogvang, Susanne Funderud, *Samerett*, Universitetsforlaget 2002 s. 93 – 94.

³² Professor Carsten Smith sakkyndige vurdering av hvilke rettslige forpliktelser myndighetene har i forhold til den samiske befolkning ved reguleringer i fiske: Avlevert Fiskeridepartementet den 9. juli 1990. Oppsummering pkt. 9.

videre eksistens av den samiske kulturen. Statens forpliktelser innfris ikke ved å ensidig ta hensyn til flertallets ønsker og behov. Det må derfor gis garantier gjennom et særskilt rettsvern for at den samiske kulturen kan overleve i fremtiden.

4.3 Norges konvensjonsforpliktelser overfor samene

4.3.1 Oversikt

Norge har forpliktelser overfor samene gjennom flere konvensjoner som den har tiltrådt eller ratifisert. Det gjelder i første rekke menneskerettskonvensjoner som FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter av 1966 (SP), FN-konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter av 1966 (ØSK) og ILO konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater (ILO 169). Men også miljøvernkonvensjoner inneholder bestemmelser som kan innebære forpliktelser for staten overfor samene. Det er i første rekke Konvensjonen om biologisk mangfold fra 1992 som er aktuell.

Gjennom menneskerettsloven av 21. mai 1999 nr 30 er SP og ØSK gjort til del av norsk rett. De har status som norsk lov, jf. § 2. I tillegg er konvensjonene gitt forrang foran annen norsk rett. Bestemmelser i konvensjonene skal gå foran bestemmelser i annen lovgivning ved motstrid, jf. § 3. Enkelte konvensjonsbestemmelser kan være relevante å anvende ved fastsettelsen av forvaltningstiltak og regulering av adgangen til fiske etter saltvannsfiske- og deltakerlovgivningen i samiske områder. Forrangsbestemmelsen kan legge føringer og begrensinger på utformingen av reguleringer og adgangsbegrensinger.

ILO 169 er ikke gjort til en del av norsk rett slik de to ovennevnte konvensjonene. Det betyr likevel ikke at den er uten betydning i norsk rett. Av det såkalte presumpsjonsprinsippet følger det at norsk rett skal presumeres eller antas å være i samsvar med folkeretten. Ved tolkning og anvendelse av norsk lovgivning, velges løsningene som best samsvarer med de folkerettslige forpliktelsene. Forpliktelsene for staten etter grunnloven § 110c om å respektere og sikre menneskerettighetene og etter § 110 a. som er omtalt ovenfor, tilsier at konvensjonen gis stor gjennomslagskraft.

Saltvannsfiskeloven av 3. juni 1983 nr 40 gir myndighetene kompetanse til å regulere fisket i norske farvann, jf. § 4 og § 1. Loven inneholder også en henvisning til folkeretten ved at den skal gjelde med de begrensinger som følger av folkerettslige avtaler og sedvane, jf. § 3. Det kan tolkes slik at det ikke kan fastsettes reguleringer som strider mot konvensjonsforpliktelser som skal sikre urfolks adkomst til og utnyttelse av marine levende ressurser. En høyesterettsdom fra 1996³³ tyder på at henvisningen i saltvannsfiskeloven § 3 ikke er til konvensjoner om ressursforvaltning, men også til menneskerettskonvensjoner. Denne henvisningen omfatter også ILO 169.

4.3.2 Menneskerettskonvensjonen av 1966

Retten til selvbestemmelse

³³ Dommen er gjengitt i Rettstidende 1996 s. 376.

De to menneskerettighetskonvensjonene fra 1966 inneholder en likelydende artikkel 1. Denne angir grunnlaget for et folks rettigheter, nemlig selvbestemmelsesretten (norsk oversettelse):

1. Alle folk har selvbestemmelsesrett. I kraft av denne rett bestemmer de fritt sin politiske stilling og fremmer fritt sin egen økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling.
2. Alle folk kan for sine egne formål fritt råde over sine naturrikdommer og forekomster, så lenge dette ikke setter til side forpliktelser som følger av internasjonalt økonomisk samarbeid, basert på prinsippet om gjensidig nytte og folkerettens regler. **Ikke i noe tilfelle må et folk bli berøvet sitt eget eksistensgrunnlag**³⁴.
3. Konvensjonspartene, deriblant de stater som har ansvaret for administreringen av ikke- selvstyrte områder og tilsynsområder, skal arbeide for å virkeliggjøre folkenes selvbestemmelsesrett, og skal respektere denne rett i overensstemmelse med bestemmelsene i De Forente nasjoners pakt.

Retten til selvbestemmelse legger også føringer for forvaltningen av naturressursene i områdene hvor samene lever. Ikke minst gjelder det pkt. 2, siste ledd; om at et folk ikke i noen tilfelle må bli berøvet sitt eksistensgrunnlag. Dessverre er det nettopp det som er i ferd med å skje for en stor del av den sjøsamiske befolkningen når det gjelder de lokale og regionale maritime ressursene. Derfor er det et påtrengende spørsmål om hvordan Norge forvalter dette ansvaret for den delen av den samiske befolkningen som tradisjonelt er avhengig av å livnære seg av de marine ressursene

Ansvaret for å overvåke statspartenes gjennomføring av forpliktelsene etter SP er lagt til FN's Menneskerettskomité (Human Rights Committee). Komiteen behandler også klager fra enkeltindivider.³⁵ Uttalelsene til komiteen utgjør følgelig en sentral og viktig rettskilde ved tolkningen av bestemmelsene i konvensjonen.³⁶ Partene plikter regelmessig å rapportere om lovgivning mv som er iverksatt for å oppfylle forpliktelsen.³⁷ Ved behandlingen av Canadas periodiske rapport i april 1999, har Menneskerettskomiteen tolket retten for et urfolk til selvbestemmelse blant annet å omfatte retten til å forvalte egne naturressurser.

³⁴ Vår utheving og understrekning

³⁵ Den individuelle klageretten følger av første tilleggsprotokoll til SP fra 1966 som Norge har tiltrådt.

³⁶ Se Ot.prp. nr 3 (1998-99) *Om lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett*, s. 66 – 70 og Innst.O.nr.51 (1998-1999). *Innstilling frå justiskomiteen om lov om styrking av menneskerettane si stilling i norsk rett*, s. 6 hvor Justiskomiteen uttaler:

” Komiteen vil understreke at inkorporeringa fører med seg ein ny rettsleg situasjon ut frå det overordna målet å styrkje enkeltmenneska si rettslege stilling. Det må difor sjåast som eit av føremåla med inkorporeringa at den skal påverke rettsutviklinga i Noreg i retning av å høyre på, og ha eit ope forhold til, praksis ved Strasbourg-domstolen og andre internasjonale handhevingsorgan. Komiteen vil i denne samanhengen syne til domstolane sin fridom til sjølv å ha si eiga tolking av den internasjonale praksis og at denne fridomen naturleg vil få konsekvensar når det gjeld den vekt som for framtida må leggjast på norske rettsavgjerder frå perioden før inkorporeringa. Denne fridom for norske domstolar til sjølv å tolke og vektlegge internasjonale praksis må i prinsippet også omfatte dei avgjerder som er tekne i forhold til andre land enn Noreg. Komiteen vil framheve det overordna mål at norsk rettspraksis i størst mogeleg grad samsvarar med den til ei kvar tid gjeldande internasjonale tolkningspraksis.”

³⁷ SP artikkel 40.

Når Norge skal avlevere sin neste periodiske rapport til komiteen i 2005, må det vises til konkrete tiltak som sikrer tradisjonelle samiske næringer og utmarksbruk.³⁸ Det vil knytte seg betydelig interesse til hvordan norske myndigheter vil forklare hvordan de oppfyller artikkel 1, pkt. 2, om å sikre eksistensgrunnlaget for samene, samtidig som fiskerimyndighetene lager den ene bestemmelsen etter den andre som går i motsatt retning.

Regjeringen har erkjent i tilleggsmelding til St. meld. om Norsk samepolitikk (St. meld. nr. 33 (2001-2002)) at man nå må se på hvordan samenes rett til selvbestemmelse skal gjennomføres som praktisk politikk, jf. kapittel 4, punkt 4.1. Dette inkluderer også lover som berører samenes rettsstilling som folk. Selvbestemmelsesretten er en kollektiv rett for samene som folk, og dette må gjenspeiles i gjennomføringen av prinsippet på ulike områder innenfor rett og forvaltning, ikke minst gjelder det bruk og forvaltning av de marine ressursene.

SP artikkel 27

Artikkel 27 inneholder et *minoritetsvern* for samisk kultur, språk og religion. Brudd på den kan påklages til Menneskerettskomiteen av enkeltpersoner som mener å ha fått sine rettigheter krenket.

Som i grunnlovens § 110 a. er kulturen den aktuelle gjenstand for rettsvernet. Menneskerettskomiteen har i sin generelle kommentar til artikkel 27 uttalt at næringsutøvelsen til urfolk er beskyttet av bestemmelsen.³⁹ Menneskerettskomiteen har lagt til grunn denne tolkningen i flere klageavgjørelser.⁴⁰ Den materielle forutsetningen omfatter næringer som er nært knyttet til territoriet og bruken av dets naturressurser, som bl.a. tradisjonelle aktiviteter som fiske i ferskvann og sjøen, reindrift og jakt. I saken *Mahuika mot New Zealand* anerkjente Menneskerettskomiteen at sjøfiske kan utgjøre et vesentlig element i kulturen til etniske minoriteter – i dette tilfellet maoriene.⁴¹

Det tradisjonelle samiske fisket og annen tilknyttet næringsutøvelse anses for å utgjøre en vesentlig materiell forutsetning for opprettholdelsen av deres kultur. Derfor er deres utnyttelse av de levende marine ressursene omfattet av SP artikkel 27.

Kultur anses for å være et begrep med et dynamisk og ikke et statisk innhold. Dette får følger for vernet etter SP artikkel 27. Etniske minoriteter trenger ikke å opprettholde et enkelt levesett for å ha rettigheter etter bestemmelsen. Menneskerettskomiteen har lagt til grunn en slik forståelse av

³⁸ HRC, 65.sesjon, CCPR/C/79/Add. 105, 7.april 1999.

³⁹ General Comment No. 23: The rights of minorities (art. 27), 08/04794, CCPR/C/21/Add. 5, pkt. 7. Den er gjengitt på www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/385c2add1632f4a8c12565a9004dc311/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df111?OpenDocument (april 2004).

⁴⁰ Se bl.a. *Kitok* mot Sverige, Communication no. 197/1985, pkt.9.2, gjengitt på www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/385c2add1632f4a8c12565a9004dc311/d9332db8dfce2f63c1256ab50052d2ff?OpenDocument&Highlight=0,Kitok (august 2004).

⁴¹ Communication No 547/1993, pkt. 9.3, gjengitt på www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/385c2add1632f4a8c12565a9004dc311/ae41739262a9ca2dc12569ad00329e41?OpenDocument&Highlight=0,Mahuika (august 2004).

begrepet i klagesaken Ilmari Länsmann og andre reindrifutøvere reiste mot Finland.⁴² Komiteen uttalte at bestemmelsen ikke bare beskytter tradisjonelle levemåter. Klagerne kunne tilpasse reindriften sin til moderne teknologi uten at de av den grunn ble forhindret fra å påberope seg artikkel 27. I saken Mahuika anla mot New Zealand, uttalte komiteen:

"Artikkel 27 beskytter ikke bare de tradisjonelle måter å skaffe seg levebrød på, men åpner også for at de kan tilpasses de som brukes i moderne levesett og til nyere teknologi."

I samiske fiskerier hvor det gjøres bruk av moderne fartøy og redskaper, vil denne næringsvirksomheten omfattes av kulturvernet etter artikkel 27. Men det er mer tvilsomt om fiske som skjer med bruk av trålere, ringnotsnurpere eller tilsvarende fartøy og redskaper utgjør en materiell forutsetning for samisk kulturutøvelse og følgelig omfattes av artikkel 27. Det tradisjonelle samiske fisket er kjennetegnet ved at det foregår i kyst- og fjordområder med mindre fartøy. Ofte leverer fartøyene fangstene sine og er hjemmehørende i bygdesamfunn. Samiske fiskere er derfor avhengig av fortsatt å ha tilgang til fiskeressursene i nærområdene for å kunne utøve virksomheten sin. Tilsvarende er bygdesamfunn avhengig av denne aktiviteten.

Dersom staten foretar eller unnlater å foreta inngrep med påfølgende negative følger for kulturutøvelsen, kan dette være en krenkelse av artikkel 27. Praksis fra Menneskerettskomiteen viser at ikke ethvert inngrep i kulturutøvelse rammes av bestemmelsen.⁴³ Inngrepet må være så betydelig at det i realiteten betyr at urfolket nektes å utøve sine kulturelle rettigheter. Det er tilstrekkelig at nektelsen rammer en gruppe eller enkeltmedlemmer av urfolket. Det er naturlig å se inngrepet i sammenheng med andre nektelser eller inngrep som er iverksatt overfor urfolket. Selv om inngrepet ikke isolert medfører en nektelse av kulturutøvelse, kan det sammen med andre inngrep utgjøre en nektelse av slik karakter og omfang at det anses som en krenkelse av SP artikkel 27.⁴⁴

Samiske fiskerisamfunn utgjør en særegen del av samisk kultur. Inngrep som truer slik kulturutøvelse kan krenke artikkel 27 selv om de ikke får betydelige følger for samisk kultur i alminnelighet. Fiskerireguleringer som innebærer vesentlige begrensninger i fiskemulighetene til samiske fiskere i et fjordområde, kan derfor være en krenkelse av artikkel 27. Slike begrensninger kan eksempelvis være generelle kvoteordninger som fører til at fiskere som driver tradisjonelt fiske blir utelukket.

Artikkel 27 er formet som en negativ forpliktelse, som et vern mot fra inngrep fra staten eller andre private. Det har vært omstridt om den også inneholder positive forpliktelser; om også staten har plikt til å legge forholdene til rette - i form av lovgivning, økonomiske tilskudd og bevilgninger og andre tilsvarende tiltak - for at minoriteten skal få mulighet til å utnytte rettighetene sine. En slik forståelse har støtte i de generelle kommentarene til artikkel 27 som er utviklet av

⁴² Se Communication No 511/1992, gjengitt på www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/385c2add1632f4a8c12565a9004dc311/7e86ee6323192d2f802566e30034e775?OpenDocument (august 2004), pkt. 9.3.

⁴³ Eksempelvis Länsmann-saken, pkt. 9.5.

⁴⁴ Se Carsten Smith: *Om samenes rett til naturressurser – særlig ved fiskerireguleringer* i Lov og Rett 1990 s. 507-534, på s. 525. Dette synes også forutsatt av Menneskerettskomiteen i Länsmann-saken, pkt. 9.8.

Menneskerettskomiteen.⁴⁵ Positive tiltak i form av lovgivning er ikke bare påkrevd i forhold til statens egne handlinger, men også overfor andre personer i staten. Komiteen peker på at plikten til å beskytte rettighetene etter artikkel 27 også er avhengig av minoritetens evner til å opprettholde egen kultur. Derfor kan positive tiltak som setter den i stand til å utøve sin kultur, være nødvendig for å oppfylle artikkel 27.

Imidlertid må det påpekes at det ikke kan utledes noe mer spesifikt med hensyn til hvordan plikten skal oppfylles.⁴⁶ Artikkel 27 beskytter ikke urfolks landrettigheter som sådan. Etter denne artikkelen har staten noe skjønnsfrihet med hensyn til hvordan den skal oppfylle plikten til å sikre kulturutøvelsen. Etter artikkelen er det ingen plikt til å etablere eller anerkjenne privatrettslige rettigheter i forhold til ressursene i sjøen.

Samtidig har komiteen i sin generelle kommentar også angitt at for å oppfylle retten etter artikkel 27, plikter statene til å treffe tiltak som sikrer medlemmer av minoritetssamfunn en effektiv deltakelse i avgjørelser som berører dem.⁴⁷ Dette må ses i sammenheng med seinere avgjørelser hvor Menneskerettskomiteen tolker artikkel 27 i sammenheng med artikkel 1 som omhandler selvbestemmelsesretten og retten til å forvalte egne naturressurser.⁴⁸

Oppsummeringsvis innebærer artikkel 27 også en rett for samer til å få adgang til fiske og til å delta i beslutningsprosessene knyttet til forvaltningen av ressursene.

4.3.3. ILO- konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater av 1989 (ILO 169)

ILO 169 sine bestemmelser må sies å representere de internasjonale minstestandardene for urfolks rettigheter. Formålet med ILO-konvensjonen er å styrke urfolks rettigheter til ressursene i de områder hvor de lever og/eller bruker.

ILO 169 er en sentral konvensjon for urfolk som i dag blir anvendt av urfolk over hele verden når man påberoper seg sine rettigheter. Det har foregått en diskusjon om hvorvidt havressursene kommer inn under konvensjonens virkeområde, og om urfolk derfor kan anvende ILO konvensjonen for å påberope seg sine rettigheter.

Etter artikkel 13 nr. 1 plikter staten å vise:

... respekt for den særlige betydning for vedkommende folks kultur og åndelige verdier av de landområder og/eller territorier der de lever eller bruker på annen måte, og spesielt de kollektive sidene av dette forholdet.

⁴⁵ Som fotnote 39, pkt. 6.1.

⁴⁶ Folkerettslig vurdering av forslaget til ny Finnmarkslov av Hans Petter Graver og Geir Ulfstein, gjengitt på Justisdepartementets hjemmesider: <http://www.odin.dep.no/jd/norsk/publ/rapporter/012101-220018/index-dok000-b-n-a.html> (april 2004).

⁴⁷ Som fotnote 39, pkt. 7.

⁴⁸ Eksempelvis Mahuika-saken, pkt. 9.2

ILO 169 artikkel 15 nr. 1 er den sentrale bestemmelsen når det gjelder samiske rettigheter til å skaffe seg et utkomme av havet (norsk oversettelse):

Vedkommendes folkes rett til naturressursene i deres landområder skal sikres spesielt. Disse rettigheter omfatter disse folkes rett til å delta i bruk, styrking og bevaring av disse ressursene.

Det har vært reist spørsmål om artikkel 15 får anvendelse i sjø- og havområder. Begrepet 'landområder' i bestemmelsen tyder ikke på at det er tilfelle. Imidlertid gis det er særskilt forståelse av begrepet i artikkel 13 nr. 2 (norsk oversettelse):

Bruken av begrepet "landområder" i Artikkel 15 og 16 skal omfatte begrepet "territorier", som dekker totalmiljøet i de områdene vedkommende folke lever i eller bruker på annen måte.

Det er naturlig å forstå begrepet "totalmiljø" som også å omfatte marine områder som utgjør en naturlig del av leveområdene til et urfolk; bl.a. gjennom jakt og fiske og annen utnyttelse av naturressursene. Følgelig omfatter rettighetene etter artikkel 15 nr.1 ikke bare naturressursene som befinner seg på landområder, men også de marine ressursene.

Av forarbeidene til ILO 169 følger det at målsettingen med artikkel 13 nr. 2 var å sikre urfolk den nødvendige kontroll over naturressursene de tradisjonelt har utnyttet, men som ikke er undergitt eiendomsrett. I forarbeidet til konvensjonen nevnes "non-land resources such as flora, fauna, subsurface deposits and sea-ice; water rights, fishing rights, etc."⁴⁹

Samerettsutvalgets folkerettsgruppe foretar en grundig analyse av disse bestemmelsene og konkluderer med at "... de beste grunner taler derfor for å legge til grunn at også sjøområder er omfattet av bestemmelsene i artikkel 15 og 16 ..."⁵⁰ Videre uttaler den at:

For at urfolk skal kunne bevare og videreutvikle sin livsform og kultur, er det ikke bare nødvendig å sikre ressursgrunnlag for landbasert virksomhet og fiske og fangst som foregår i elver og innsjøer, men også å sikre ressursgrunnlaget for fiske og fangst som utøves til sjø...

Derfor legges det til grunn at artikkel 15 nr. 1 omfatter marine ressurser.

Staten har etter denne bestemmelsen plikt til å sikre rettighetene for urfolket til naturressursene i deres landområder særskilt ("shall be specially safeguarded"). Det legges med andre ord føringer på den offentligrettslige forvaltningen.

I bestemmelsen presiseres denne forpliktelsen i forhold til urfolks rett til å delta i forvaltningen. Den omfatter rett til å delta i bruk, styring og bevaring av disse ressursene ("... to participate in the use, management and conservation of these resources").

⁴⁹ International Labour Conference, 76th session, 1989, Report IV (2A), side 35, jf. også side 37- 41.

⁵⁰ NOU 1997: 5, s.39, venstre marg.

Når urfolk skal sikres en rett eller adgang til de marine naturressursene, får rettighetene en privatrettslig karakter. Samene skal også delta i forvaltningen av ressursene. Det sistnevnte innebærer at urfolk ikke bare har rett til å få uttale seg om reguleringer som berører deres utnyttelse av naturressursene, før de blir vedtatt.

Deltakerrettighetene er sterkere enn de alminnelige partsrettighetene etter forvaltningsloven, og ettersom det i bestemmelsen heter at de skal "... participate in the use".⁵¹ Dette kan forstås som en rett for urfolket til å være representert i de organer som treffer vedtak og som har ansvar for forvaltningen av ressurser på urfolkets områder.

Denne plikten samsvarer med plikten etter ILO 169 artikkel 7 hvor staten blant annet skal samarbeide med urfolket for å treffe tiltak for å verne og bevare miljøet i områdene hvor urfolk lever. Også forpliktelsene som følger artikkel 23 viser den sterke vektleggingen av å sikre urfolk mulighet til å drive tradisjonell næringsutøvelse og til å delta i forvaltningen av ressursene.

Plikten til særskilt å sikre urfolks rettigheter stiller også materielle krav til staten ved at den ved fastsettelse av fangstkvantum, fordeling av kvoter og andre reguleringer må ta hensyn til interessene til urfolket. Dersom det etableres kvoteordninger som fører til at samiske fiskere utelukkes fra områder de tradisjonelt har utnyttet, vil det være i strid med plikten etter artikkel 15 til særskilt å sikre deres rett til naturressursene. Slike ordninger kan som nevnt ovenfor også innebære en nektelse av retten deres til å utøve sin kultur og følgelig være en krenkelse av SP artikkel 27.

4.3.4 Miljøvernkonvensjoner

Statens forpliktelser i forhold til samisk utnyttelse og forvaltning av marine ressurser følger ikke bare av internasjonale menneskerettigheter. I nyere internasjonal miljørett blir urfolks tradisjonelle utnyttelse av naturressursene anerkjent som et viktig virkemiddel til å sikre en bærekraftig utnyttelse av miljøet og naturressursene. Det siste er et sentralt internasjonalt miljørettslig prinsipp.

Det følger blant annet av Konvensjonen om biologisk mangfold, som Norge har ratifisert.⁵² Målet for konvensjonen er å bevare det biologiske mangfoldet, utnytte elementene i mangfoldet på en bærekraftig måte og å fordele gevinstene fra utnyttelsen av genetiske ressurser på en rettferdig måte, jf. artikkel 1. Som ledd i dette plikter statene å bevare det biologiske mangfoldet i naturen, jf. artikkel 8. Et av virkemidlene følger av bestemmelsens bokstav j (norsk oversettelse):

"... under hensyntagen til sin nasjonale lovgivning, respektere, bevare og opprettholde de urbefolknings- og lokalsamfunnenes kunnskaper, innovasjoner og praksis, som representerer tradisjonelle livsstiler av betydning for bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold, og fremme en bredere anvendelse av disse, med samtykke og medvirkning fra innehaverne av slike kunnskaper, innovasjoner og praksis, samt

⁵¹ Som fotnote 46, pkt. 3.

⁵² Convention on Biological Diversity, gjengitt på <http://www.biodiv.org/convention/articles.asp> (august 2004).

oppfordre til en rimelig fordeling av fordelene som følger av utnyttelsen av slike kunnskaper, innovasjoner og praksis...”

Bestemmelsen er todelt, og i *første del* av bestemmelsen reguleres plikten for staten til å respektere og opprettholde kunnskapen, praksisen og nyvinningene til urbefolkning og lokalsamfunn som bidrar til bevaring og bærekraftig utnyttelse av det biologiske mangfoldet. Dette er kunnskap, praksis og nyvinninger som urfolk og lokalsamfunn har utviklet i et nært samspill med naturen. Deres avhengighet av og nærhet til naturen har bidratt til en praksis som ivaretar miljøhensyn.

En plikt for staten til å bruke slike virkemidler for å verne biologisk mangfold, kan vanskelig oppfylles uten at de som besitter kunnskapen gis en aktiv rolle i vern og forvaltning av ressursene. Den forutsetter også at de gis muligheten til å videreføre sin tradisjonelle utnyttelse av naturressursene. Samtidig angis det ikke i bestemmelsen konkret hvordan plikten skal gjennomføres. Staten gis en viss skjønnsfrihet med hensyn til nasjonal implementering.

Artikkel 8 j, første del må tolkes i sammenheng med artikkel 10 bokstav c om bærekraftig utnyttelse av biologiske mangfold hvor staten forpliktet til å sikre og oppmuntre sedvanlig bruk av biologiske ressurser som skjer i samsvar med tradisjonell kulturell praksis og er forenlig med kravene til bevaring og bærekraftig bruk. Tradisjonell samisk utnyttelse av fiskeressurser vil være en type kulturell praksis som omfattes av denne bestemmelsen. Plikten til å sikre slik bruk av biologiske ressurser må omfatte positive tiltak fra statens side.

Kunnskapen og praksisen til urfolk og lokalsamfunn anses som så viktig for vern av det biologiske mangfoldet at staten etter den *andre delen* av artikkel 8 j skal arbeide for en videre anvendelse av dem. Men det skal først skje etter samtykke og deltakelse, fra innehaverne av kunnskapen som skal sikres en rimelig andel av gevinstene av utnyttelsen. Det sistnevnte stiller krav til staten om å sikre urfolks rett til egen kunnskap og nyvinninger mot kommersiell utnyttelse uten deres samtykke og utbytte av gevinst.

Også i andre internasjonale dokumenter, både av rettslig og ikke-rettslig karakter blir tradisjonelle kunnskap om og utnyttelse av naturressursene til urfolk og lokalsamfunn anerkjent som virkemiddel for å oppnå bærekraftig ressursutnyttelse.

Et av de generelle forvaltningsprinsippene i FN-avtalen om bevaring og forvaltning av vandrende fiskebestander og langtmigrerende fiskebestander⁵³ som Norge har ratifisert, er en plikt for statene til (jf. artikkel 5 bokstav i):

”... å ta hensyn til de fiskeres interesse som driver fiske med enkle redskaper og fiske til eget livsopphold...”.

Dette prinsippet legger føringer på hvilke beslutninger statene kan treffe i forvaltningen av vandrende fiskebestander som norsk-arktisk torsk.

⁵³ Agreement for the implementation of the provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the conservation and management of straddling fish stocks and highly migratory fish stocks, gjengitt på http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/fish_stocks_agreement/CONF164_37.htm (august 2004).

Videre følger det av FAOs adferdskodeks for ansvarlig fiske⁵⁴ at staten i forbindelse med fiskerireguleringer skal ta "... tilbørlig hensyn til den tradisjonelle praksisen og til behovene til urfolk og lokalsamfunn som er svært avhengige av fiskeressursene for livsoppholdelse...", jf. artikkel 7.6.6.

Miljøtoppmøtene i Rio (1992) og i Johannesburg (2002) bidro til å samordne de menneskerettslige og miljørettslige tilnærmingene til forholdet mellom urfolk og naturressursene: Anerkjennelsen av betydningen av adgang til naturressursene for deres sosiale utvikling og urfolks rolle i bevaring av naturressursene.

Agenda 21⁵⁵, handlingsplanen som ble vedtatt på Riokonferansen, inneholder målsetninger og virkemidler for å styrke rollen til urfolk (kapitel 26). En av målsetningene er en anerkjennelse av den avgjørende betydningen som avhengighet av naturressursene har for kulturen og økonomien deres. Urfolk skal også involveres i forvaltning av ressursene på lokalt og nasjonalt nivå.

I prinsipp 23 fra slutterklæringen til Johannesburg-toppmøtet⁵⁶ gjentas den vitale rollen som urfolk har i bærekraftig utvikling. Gjennomføringsplanen (Plan of Implementation) inneholder en rekke mål og virkemidler som gjelder urfolk og naturressurser. Statene skal blant annet utvikle program som fremmer produktivitet til jordbruksområder på en bærekraftig måte og en effektiv utnyttelse av vannressursene. Dette skal særskilt skje gjennom urfolks- og lokalsamfunnsbaserte tilnærminger [punkt 38 (d)]. Statene skal også treffe tiltak som beskytter urfolks egne forvaltningsordninger [punkt 38 (h)].

4.3.5 FNs konvensjon om å avskaffe diskriminering av kvinner

Kvinnekonvensjonen ble vedtatt av FNs generalforsamling 18. desember 1979 og trådte i kraft 3. september 1981. Konvensjonen krever likestilling for kvinner på alle livets områder; politisk, økonomisk, sosialt og sivilt. En tilleggsprotokoll til Kvinnekonvensjonen ble vedtatt 6. oktober 1999. Den trådte i kraft 22. desember 2000 og gir enkeltpersoner eller grupper en rett til å fremme klager på brudd på kvinnekonvensjonen til overvåkingsorganet CEDAW-komiteen.

I artikkel 1 betyr "diskriminering av kvinner" (norsk oversetting):

Enhver kjønnsmessig sondering, utelukkelse eller innskrenking som har som virkning eller formål å svekke eller utelukke anerkjennelsen, utnyttelsen eller utøvelsen av kvinners menneskerettigheter og grunnleggende friheter på det politiske, økonomiske, sosial, kulturelle, sivile eller ethvert annet område, på grunnlag av likestilling mellom menn og kvinner og uten hensyn til ekteskapelig status.

⁵⁴ Code of Conduct For Responsible Fisheries, gjengitt på www.fao.org/DOCREP/005/v9878e/v9878e00.htm (august 2004). Atferdskodeksen er ikke rettslig bindende.

⁵⁵ Agenda 21 er gjengitt på www.un.org/csa/sustdev/documents/agenda21/english/agenda21.toc.htm (august 2004).

⁵⁶ Slutterklæringen og handlingsplanen fra Johannesburg-møtet er gjengitt på <http://ods-dds-nu.org/doc/UNDOC/GEN/N02/636/93/PDF/N0263693.pdf?OpenElement> (august 2004).

Artikkel 2 fordømmer diskriminering av kvinner i alle dens former. Blant annet forplikter partene seg til å treffe egnede tiltak, også i lovs form, for å endre eller oppheve eksisterende lover, forskrifter, sedvaner og praksis som diskriminerer kvinner. (Artikkel 2 (f)).

Kvinnekonvensjonen åpner for at partene kan vedta midlertidige særtiltak for å fremme faktisk likestilling mellom kvinner og menn i artikkel 4. Slike tiltak skal falle bort etter at målene for likhet i muligheter og behandling er oppnådd. Annet som tas opp i konvensjonen er tiltak for å avskaffe fordommer og skikk og bruk som bygger på stereotype roller for menn og kvinner (art. 5(a)). Art.14 pålegger partene å ta hensyn til de særlige problemer kvinner på landsbygda møter og til den viktige rollen landsbykvinnene spiller i forsørgelsen av familiene, blant annet ved sitt arbeid på områder som faller utenfor pengeøkonomien.

4.3.6. Andre relevante folkerettslige dokumenter og anbefalinger

Sametinget rapporterer direkte til ILO i Genève om Norges oppfyllelse av konvensjonens bestemmelser. Det vises til en uttalelse fra ILOs Ekspertkomité (Committee of Experts) av 1995 hvor komiteen kommer med merknader til gjeldende norsk rett.⁵⁷ Her gir ILOs Ekspertkomité sterke signaler til norske myndigheter om at konsultasjonsplikten etter ILO artikkel 15 (2) ikke er oppfylt i hht. konvensjonens bestemmelser og formål. Uttalelsen er gitt i forbindelse med utnyttning av mineraler, men er også relevant med hensyn til samenes rettigheter til kystfiske og utnyttelse av ressurser i kystområdene.

CERDs (FNs Rasediskrimineringskomité) anbefalinger mht. finnmarksloven må legges vekt på i denne sammenheng hvor komiteens anbefaling er at det for rådigheten over ressursene i Finnmark fylke skal finnes løsninger i samråd, mellom samene og staten.⁵⁸ Etter Sametingets oppfatning gjelder dette i høyeste grad også havressursene, hvor man også tar hensyn til det regionale perspektivet.

⁵⁷ Observation by the Committee of Experts, 1995 (Norway).

⁵⁸ FN dokument CERD/C/63/CO/9

5.0 Reguleringsordninger og forvaltning i et samisk perspektiv

Sametingets overordnede målsetting for forvaltning av fiskeressursene fremkommer i sametingsplanen 2002-2005 hvor det står følgende:

"Det er helt avgjørende i samisk samfunnsutvikling at det utvikles forvaltningsmodeller hvor lokalbefolkningen kan dra nytte av sine fordeler. Nærhets- og avhengighetsprinsippet må legges til grunn for næringspolitikken. Utprøving av lokale forvaltningsmodeller vil være en viktig strategi for å utvikle det samiske samfunnet i kyst- og fjordområdene, og for å tilrettelegge høsting av stedlige, kystnære ressurser."⁵⁹

Videre bygger Sametingets politikk på en overordnet målsetting om at fiskeressursene er et viktig grunnlag for å trygge og utvikle næringsliv, kultur, språk og identitet, og at forvaltningen av fiskeressursene må skje på egne premisser og i tråd med nasjonale og internasjonale urfolksforpliktelser.

Forvaltningen av fiskeressursene må bygge på nærhets- og avhengighetsprinsippet, der ressursene forvaltes lokalt og regionalt slik at de sikrer grunnlaget for sysselsetning og bosetning i de samiske kyst- og fjordområdene.

5.1 Forvaltning

Stortinget har det overordna ansvaret for forvaltningen av fiskeressursene. Fiskeridepartementet har det politiske ansvaret, mens Fiskeridirektoratet driver den daglige forvaltningstjenesten.

Når hensynet til ressursforvaltningen, avviklingen av fisket eller lønnsomheten i fisket gjør det nødvendig, kan det fastsettes bestemmelser om adgangen til å delta i et bestemt fiske, med hjemmel i §21 i deltakerloven.⁶⁰ Adgangsbegrensning kan etter loven gjelde alt fiske etter bestemte fiskeslag, eller avgrenses til bestemte fartøystørrelser, fiske med enkelte redskap, bestemte geografiske områder eller for bestemte tidsrom. I praksis har et krav om tidligere deltakelse i vedkommende fiske vært det viktigste kravet.

Gjennom adgangsbegrensninger kan myndighetene definere de eller den gruppen som får adgang til å delta samtidig som alle andre utelukkes. Et annet alternativ er at forskrifter og regler definerer ulike grupper. I den ene gruppen kan det være forholdsvis strenge vilkår for å delta («adgangsbegrenset gruppe», som for eksempel for Gruppe I i fisket etter torsk nord for 62 °N), mens en annen gruppe fortsatt er åpen for enhver som er registrert i fiskermanntallet og eier fartøy innført i merkeregisteret («åpen gruppe», som for eksempel Gruppe II i fisket etter torsk).

⁵⁹ Sametingsplan 2002–2005

⁶⁰ Lov 26. mars 1999 nr. 15 om retten til å delta i fiske og fangst.

5.1.2 Ressursfordeling mellom trål og konvensjonell flåte - trålstigen

Fra og med 1990 ble den norske kvoten av norsk arktisk torsk fordelt mellom fartøy som fisker med konvensjonelle redskap (garn, line, snurrevad, jukse og lignende) og trålerne etter den såkalte trålstigen. Selv om kvoter også tidligere ble delt mellom ulike fartøygrupper, er trålstigen en fordelingsnøkkel som på en måte har fordeling av ressursene mellom hav og kyst- og fjordfiske. Trålstigen ble foreslått av Norges Fiskarlag.

Tabell 1 Fordeling av kvoter av norsk arktisk torsk etter ”Trålstigen” av 1990

Norsk kvote	Under 100.000 tonn	100.000 - 150.000 tonn	150.000 – 200.000 tonn	200.000 – 300.000 tonn	Over 300.000 tonn
Konvensjonelle	80%	75%	72%	59%	65%
Trål	20%	25%	28%	31%	35%

Tabellen viser hvordan trålstigen prioriterer kystflåten ved lave totalkvoter. I følge trålstigen er det i trålernes interesse at kvoten er så stor som mulig ettersom de som gruppe får en større andel torsk. Denne prioriteringen er videreført ved senere justeringer av trålstigen.

Fordelingsnøkler og andre reguleringsmessige endringer som er blitt foreslått fra Norges Fiskarlags side, har i stor utstrekning blitt fulgt opp av Fiskeridepartementet. Fordeling av torsk kvotene etter trålstigen var et kompromiss innad i Norges Fiskarlag mellom trålflåten og den konvensjonelle flåten og ble antatt å være formålstjenelig da den ble innført.

Etter at både markedet, pris og ikke minst etterspørsel etter ferske produkter har tiltatt, er det mange som oppfatter at trålstigen står i veien for en mer rettferdig fordeling av ressursene mellom trål- og konvensjonell flåte. Videre er det mange som mener at trålstigen også hindrer en produksjon som er mer markedsorientert og som utnytter fiskens ferskhetsgrad bedre. Fra Sametingets side ønsker man en gjennomgang av grunnlaget for og målsettingene med trålstigen.

5.2 Kvote-, struktur- og kondemneringsordninger i kyst- og fjordflåten

I sak 36/02 *Kvotep-, struktur- og kondemneringsordninger i kyst- og fjordflåten* behandlet Sametinget ”Høringsnotat om forskrift for strukturavgift og tildeling av kondemneringsstilskudd fra strukturfondet til fiskeflåten” og ”Høringsnotat med forslag til spesielle kvoteordninger for fartøy under 28 meter som deltar i fiskerier som er underlagt adgangsbegrensning”. Saken gjaldet omlegging av norsk fiskeripolitikk der kvotegrunnlaget for de store fartøyene med liten lønnsomhet, ble styrket på bekostning av de mindre fartøyene som i dag er lønnsomme. Struktur- og kondemneringsordningene gikk ut på å kondemnere ca. 450 fartøyer hvor flesteparten er under 15 meter og overføre de frigjorte kvotene til de resterende båtene i gruppen.

Sametinget gikk enstemmig mot å innføre ordninger hvor det tas sikte på å redusere gruppen av mindre fartøyer, da dette vil føre til en negativ utvikling i de sjøsamiske områdene. Etter Sametingets mening vil denne type strukturtiltak og omsettelige kvoter føre til ytterligere tap av fiskerettigheter for kyst- og fjordflåten. Dette vil igjen lede til ytterligere nedleggelse av arbeidsplasser og økt press på samisk kultur i kyst- og fjordområdene. Sametinget krevde også at

det gjennomføres en stortingshøring om fiskeripolitikken med et spesielt søkelys på årsakene til at så mange småskalafiskere i samiske kyst- og fjordområder er fratatt sine fiskerettigheter.

Riksrevisjonens har hatt en gjennomgang av forvaltningen av fiskeriressursene (av 31.03.04) og er sterkt kritisk til den måten skiftende regjeringer har fulgt opp Stortingets ønske i fiskeriene. Sametinget har merket seg Riksrevisjonens manglende gjennomgang av forholdet mellom vedtatt urfolkspolitikk og norsk fiskeriforvaltning, noe Sametinget mener er helt nødvendig.

5.2.1 Fartøy under 10 meter

Fra og med 2002 ble det innført en ny lengdeinndeling for Gruppe I i kystflåten; "*Finnmarksmodellen*". Den inndeler fartøy under 28 meter inn i fire grupper: fartøy under 10 meter, fartøy mellom 10 og 14,99 meter, fartøy mellom 15 og 20,99 meter og fartøy mellom 21 og 27,99 meter. Hensikten med "*Finnmarksmodellen*" er å opprettholde en variert kystflåte og å få til en rettferdig konkurranse mellom fartøyene innad i gruppen. Tidligere hadde de store fartøyene i gruppen "spist" av kvotene til de mindre fartøyene gjennom overreguleringer og lignende.

I 2002 vurderte Fiskeridepartementet situasjonen slik at det var behov for å innføre adgangsbegrensning i kystfartøyenes fiske etter hyse og sei. Det ble derfor opprettet en ny Gruppe I i fisket etter torsk, hyse og sei nord for 62°N. Den nye gruppen består av samtlige fartøy som tidligere hadde adgang til å delta i Gruppe I, pluss fartøy utenom som har fisket en gitt mengde hyse og sei i årene 1999-2001. Kriteriene utelukket mange fartøyer fra samiske fjordområder fra gruppen.

Innføringen av en felles Gruppe I og Gruppe II i fiske etter torsk, hyse og sei har sammen med innføring av "*Finnmarksmodellen*" og for innføring av i den nye Gruppe I, lagt til rette for videreutvikling av samlekvoteordningen.

Per medio februar 2003 har 2 606 fartøy adgang til å delta i den nye Gruppe I. Reglene åpner imidlertid for dispensasjon fra det kvantumskravet som ble stilt for deltakelse i den nye Gruppe I. Det endelige antallet er derfor ikke klart.

Per 2004 er det innført mer eller mindre omfattende adgangsbegrensninger for alle de viktigste fiskeriene for kystflåten. Adgangsbegrensningene følger samme hovedprinsipp som adgangsbegrensningen av torskefisket i 1990, men med en del variasjon i detaljene. I noen av disse fiskeriene er det fortsatt både åpne og lukkede grupper, som Gruppe I og Gruppe II i torskefisket, mens andre bare har en lukket gruppe. I noen fiskerier er det gjort slik at adgangsbegrensningene bare gjelder fartøy over en viss størrelse.

Fiske etter rognkjeks er også deltakerregulert. Her er det imidlertid forbud mot å overføre deltakeradgang ved salg eller utskifting av fartøyet. I rognkjeksfisket er kvoten fastsatt pr. båt og ikke påvirket av båtlengde. Det er det eneste fisket i dag som oppfattes som rettferdig der fjordfiskerne i samiske områder har nevneverdige like konkurransevilkår med andre fiskere, og hvor de store båtene ikke får fiske inne i fjordene.

5.2.2 Resultatet av 14 års regulering i kyst- og fjordflåten

Sametinget har også foreslått en rekke endringer i reguleringen uten å ha fått nevneverdig gjennomslag for sine synspunkter. Fiskeridepartementet har stort sett fulgt de rådene som er gitt av Norges Fiskarlag.

En kort oppsummering av resultatene av 14 års regulering av kyst- og fjordflåten er:

- Investering og oppbygging i flåtegruppen 21-28 meter, har økt med over 91%. En flåtegruppe som sterkt beskatter ungfisk under 2,5 kg, dvs. ikke gytemoden fisk.
- Fiskeflåten under 10 meter er nedbygget / redusert med ca. 65%. En flåtegruppe som i hovedsak beskatter stor og gytemoden fisk.
- Overbeskatning og nedfisking av kysttorskbestanden pga. feilslått fiskeriforvaltning.
- Store variasjoner i bestanden av Norsk arktisk torske i Barentshavet som følge av et stort fisketrykk (beskatning).
- Stopp i loddefisket som følge av overbeskatning. Loddebestanden er en "nøkkelbestand" for økosystemet i Barentshavet og innvirker på veksten for de aller fleste fiskebestandene.
- Fiskerettighetene i både havfiske-, kyst- og fjordflåten er gjort omsettelige.
- Antallet fiskere er gått drastisk ned og gjennomsnittsalderen har gått opp.
- 450 fiskebåter under 15 meter skal fjernes ved hjelp av struktur- og kondemneringsordninger.
- Kvinner arbeid er usynliggjort og deres fiskerirelaterte virksomhet har ikke gitt dem noen former for rettigheter.
- Kvinner er effektivt utestengt fra fiskeriene.
- Kvinner har fått økt belastning i rollen som forvalterne av lokalsamfunnets sosiale liv.

Konklusjonen er at norsk fiskeriforvaltning ikke har maktet å få til en langsiktig bærekraftig utvikling av fiskeriressursene og en sosial profil i reguleringene som vekker tillit i befolkningen. Staten har på ingen måte tatt hensyn til samisk fiskeritilpasning og har heller ikke lagt til rette for bevaring og utvikling av sjøsamisk kultur og næringsutøvelse.

5.3 Samisk fiske

5.3.1 Fiskeritilpasning

Et naturlig spørsmål er også hva som i dag faller inn under betegnelsen samisk fiske. Et utgangspunkt kan være at man definerer samisk fiske ut fra bosetningsmessige kriterier - for eksempel fiske som har sitt grunnlag i sjøsamiske bosettingsområder.

Samisk fiskeriutvalg konkluderte i sin innstilling med at samene deltok i både hav-, kyst- og fjordfiske og at inntektene fra fisket var en viktig del av det økonomiske grunnlaget for sjøsamene. Samer og nordmenn nyttet stort sett de samme redskapstypene.⁶¹ Utvalget la til grunn at en viss samisk fiskeriaktivitet utvilsomt var en del av den tradisjonelle samiske kulturen og levemåten. Det

⁶¹ Samisk Fiskeriutvalg ble oppnevnt av Fiskeridepartementet 21. juli 1993 og avgav sin innstilling 10. April 1997.

gjaldt blant annet den tradisjonelle kombinasjonsdriften, hvor fisket har vært drevet som kombinasjonsnæring med andre yrker, for eksempel gårdsdrift. Utvalget uttalte i den forbindelse:

”Denne aktiviteten er etter utvalgets oppfatning utvilsomt innenfor det som ovenfor er omtalt som kjerneområdet for artikkel 27.⁶² Selv om slike næringskombinasjoner ikke er en eksklusiv samisk levemåte, idet den har vært utøvd også av andre, i ikke-samiske områder av landet, er den utvilsomt en tradisjonell samisk levemåte”.

På den annen side mente utvalget at ”ordinært” fiske som eneyrke nødvendigvis ikke hadde den samme rot i samisk tradisjon. For eksempel anså man at et industripreget fiske med havgående fartøy og aktive redskaper ikke ville falle inn under artikkel 27.⁶³

Utvalget mente at kyst- og fjordfiske som hoved- eller eneyrkefiske neppe kunne karakteriseres på samme måte som elvesamenes laksefiske og reindriften. Utvalget mente likevel at denne typen fiske har vært nødvendig for at de samiske samfunnene skulle tilpasse seg nye rammebetingelser. Utvalget var derfor helt klar i at dette fisket måtte ”...kunne anses som en kulturbærende utvikling av tidligere tiders aktivitet.”⁶⁴

Samisk fiskeriutvalg understreket også at det var

”...retten til å utnytte fiskeressursen som er gitt et vern etter artikkel 27. Hvorvidt dette fisket skjer på den ene eller den annen måte er et spørsmål om næringsutøvelse, der samiske samfunn må følge med i den teknologiske utvikling. Det er i utgangspunktet næringsutøvelsen slik den til enhver tid drives som er fundamentet for den samiske kultur og som er vernet etter artikkel 27.”⁶⁵

I sjøsamiske områder danner de lokale ressursene grunnlaget for fiske og drives i nær tilknytning til husholdets sosiale nettverk. Flere av husholdets medlemmer, jfr kap 3 om kvinner deltar aktivt i fiske, uten direkte å være knyttet til yrket ved lønn eller lott som fisker. Denne deltakelsen gjør at det økonomiske grunnlaget blir styrket for husholdet som helhet. I de sjøsamiske områdene ble menns og kvinners arbeids- og økonomiske bidrag oppfattet som likeverdige og like nødvendige. Arbeidsoppgavene var i stor grad kjønnsdelte og kvinner og menn opptrådte som ”ekstrahjelp” på hverandres områder, uten at dette på noen som helst måte utløste negative reaksjoner fra de andre i lokalsamfunnet.

Sametinget kan ikke se at Fiskeridepartementet har tatt hensyn til Høyesterettsdommen fra 1985 (se kap 3.0) når det gjelder gjennomføring av reguleringer og strukturtiltak. Fiskeridepartementet har heller ikke vektlagt professor dr. Carsten Smith uttalelser fra 1990 om at

⁶² Bestemmelsen om vern av minoriteters kultur i konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (1966).

⁶³ Innstilling fra Samisk fiskeriutvalg avgitt 10. April 1997:73.

⁶⁴ Innstilling fra Samisk fiskeriutvalg avgitt 10. April 1997:73.

⁶⁵ Innstilling fra Samisk fiskeriutvalg avgitt 10. April 1997:73.

Samene har et rettslig krav på at de prinsipper for kulturvern som er omtalt (i GrL. § 110 a. og internasjonale minoritetsvern), blir tillagt vekt ved utforming og gjennomføring av fiskerireguleringene.

Sametinget har aldri samtykket i at sjøsamene, kvinner og menn, skulle fratras retten til å drive fiske som grunnlag for livsberging og vil fortsatt kreve at fiskerne i disse områdene får tilbakeført fiskerettighetene som de er fratatt. Sametinget og store deler av befolkningen i de sjøsamiske områdene oppfatter dagens reguleringer som urettferdige og som en trussel mot bosetting, næring og kultur. Spesielt kan en anta at samiske kvinner ble rammet av reguleringen som følge av mangel på anerkjennelse av deres arbeidsinnsats i husholdningsøkonomien.

5.3.2 Fiskeripolitisk sone i samiske områder

Fiskerimyndighetene innførte på begynnelsen av 1990-tallet strenge og urettferdige reguleringer som fratok mange av fiskerne retten til å fiske. Uretten lå i at de fiskerne som ikke hadde overbeskattet fiskeressursene ble fratatt rettigheter. Til tross for at myndighetene har forandret reguleringsordningen og –formen etter 1990, har man ikke gjort noe for å rette opp den graverende uretten som folk i sjøsamiske områder ble utsatt for. For å bøte på dette har Sametinget foreslått å opprette tre forsøksområder for utprøving av lokal forvaltning; Tanafjorden, Lyngenfjorden og Tysfjord.

Myndighetene har vært svært negativ til dette forslaget, til tross for at Regjeringen i St.meld.nr. 51 (1997-98) *Perspektiver på utvikling av norsk fiskerinæring*, bl.a. sier at *Myndighetene vil være åpne for å diskutere lokale forvaltningsordninger der det er hensiktsmessig.*

Sametinget går fortsatt inn for lokale og regionale forvaltningsordninger med bakgrunn i Norges nasjonale og internasjonale forpliktelser overfor urfolk, med hensyn til nyere internasjonal rettspraksis på dette området (jf. kapittel 3.0). Det er liten tvil om at de statlige myndighetene på et urfolksrettslig grunnlag har plikt til å involvere Sametinget i forvaltning av de marine ressursene i samiske områder.

Samiske husholdninger er tradisjonelt basert på fleksibilitet med en utstrakt kombinasjon av virksomheter der både menn og kvinner bidrar i produksjonen økonomisk. I tillegg bidro også andre voksne medlemmer i husholdet. Dokumentasjonen som finnes har i liten utstrekning sett på samiske kvinners tilpasninger, men omtaler Fiskarkvinnene i nordområdene som en homogen ensartet gruppe. Sametinget går inn for at sjøsamiske kvinners deltakelse i fiskerier dokumenteres og at en viere tolkning av bruk og utnyttelse av ressursgrunnlaget legges til grunn, slik at kvinner oppnår rettigheter på linje med menn.

I tråd med det professor Smith utredning fra 1990, ønsker Sametinget en områdebasert rettighetsforvaltning i sonen. Sametinget krever også at myndighetene tilbakefører historiske rettigheter til de fiskerisoner som opprettes og at disse kvoterettighetene forvaltes av Sametinget i samarbeid med lokale og regionale myndigheter. Sametinget krever videre at staten avsetter midler til å kjøpe tilbake kvoter til sjøsamiske områder. Kvotene må være av en slik størrelse at man kan få en lønnsom og bærekraftig fiskerinæring. Ved salg av fiskefartøy eller når fiskerettighetene ikke

blir benyttet, tilbakeføres kvotene vederlagsfritt til de respektive fiskerisonene og tildeles andre og gjennom dette tilrettelegge for at de marine ressursene er med på å sikre bosettingen.

5.4 Nærhets- og avhengighetsprinsippet

Myndighetene kan regulere utøvelsen av en rettighet, men innenfor rammen av de urfolksrettighetene som har nasjonal konstitusjonell og/eller internasjonal beskyttelse. I sin sakkyndige utredning fastslo Carsten Smith at;

Samene har krav på særtiltak – positiv diskriminering – i forhold til den øvrige befolkning i landet, i den grad slike særtiltak er påkrevd for kultursikring og kulturtiltak.....⁶⁶

Smith uttalte også i 1990;

...I dagens situasjon, der samisk kultur er så sterkt utsatt, vil ethvert vesentlig inngrep i samisk næringsvirksomhet som truer bosetting i samiske områder, kunne innebære et brudd med statens plikt til samisk kulturvern....

Sametinget har vedtatt følgende strategi ved forvaltning og utnyttelse av ressurser ⁶⁷ :

- ***innføre av nærhets- og avhengighetsprinsippet i forvaltning og beskatning av maritime ressurser***

Dette prinsippet innebærer at de som bor i et område og er avhengig av de lokale ressursene til opprettholdelse av kultur, næring og språk, skal ha førsterett til høsting av ressursene.

Forvaltning etter nærhets- og avhengighetsprinsippet medfører en gradert reguleringsform som bygger opp om lokal kultur og utnyttelse og som er i tråd med nasjonale og internasjonale urfolksforpliktelser. En slik forvaltning kan også bidra til å rette opp de kjønnsmessige skjevhetene som er innført som en følge av dagens reguleringsmodell.

I sin tolkning av nærhets- og avhengighetsprinsippet har Sametinget blant annet lagt til grunn Norges internasjonale urfolksforpliktelser, Grunnloven 110a, Carsten Smiths sakkyndige utredning fra 1990, utredningene fra Samiske fiskeriuvalg i 1997, Samerettsutvalgets andre delinnstilling NOU 1997:4, utredningene fra Samerettsutvalgets folkerettsgruppe – NOU 1997:5 og Sparrowdommen i Canadiske Høyesterett (1990)⁶⁸.

Sametingets Plan- og finanskomiteé bemerket i sin behandling av sak 02/04 *Årsmelding for Sametinget 2003* at Sametinget fortsatt fastholder at fiskerettighetene tildeles kollektiv etter *områdeprinsippet*.

⁶⁶ Professor Carsten Smith sakkyndige vurdering av hvilke rettslige forpliktelser myndighetene har i forhold til den samiske befolkning ved reguleringer i fiske at: Avlevert Fiskeridepartementet den 9. juli 1990. (delsitat fra oppsummering pkt. 3)

⁶⁷ Sametingets Sak. 30/98 *Handlingsplan for samiske kyst- og fjordområder 1997-2000*

⁶⁸ Dom i Canadisk Høyesterett (Sparrow v. The Queen 1990: May 31.)

5.5 Sametingets prioriteringer

- Sametinget går inn for at det innføres fiskerisoner med tilhørende fiskerettigheter som forvaltes av Sametinget, lokale og regionale myndigheter. Det må etableres lokale forvaltningsmodeller der nærhets- og avhengighetsprinsippet legges til grunn for forvaltningen.
- Sametinget vil arbeide aktivt for at fiskerettighetene tilbakeføres samiske kyst- og fjordområder og at en større andel av fiskeressursene overføres til kyst- og fjordflåten. Kvinners muligheter til å nyttiggjøre seg de lokale fiskeressursene skal ivaretas spesielt.
- Sametinget vil arbeide for at samiske kvinners rettigheter blir dokumentert og anerkjent på linje med menns.
- Sametinget vil arbeide for at Stortinget gjennomfører en høring hvor man setter søkelyset på tidligere og nåværende fiskeriforvaltning i forhold til småskalafiskernes rettigheter. Høringen skal gjennomføres i et likestillings- og kjønnsperspektiv.

6.0 Fiskere, flåte og ressursgrunnlag

Sametingets overordnede målsetting fremkommer i sametingsplanen for 2002-2005 hvor det står følgende:

"Det er fortsatt nødvendig å sikre lokaltilpasset fiskeflåte og et nett av mottaksstasjoner knyttet opp mot større produksjonsanlegg for å boste disse ressursene."

Videre fremkommer følgende i Sametingets vedtak i sak 36/02 *Kvot-, struktur- og kondemneringsordninger i kyst- og fjordflåten:*

"Sametinget anser de små- og mellomstore båtene for å være selve bærebjelken i bevaring av bosettingen i samiske kyst- og fjordområder."

Sametingsplanen 2002-2005 trekker frem at det i enkelte samiske områder har en stor andel kvinner høyere utdanning, og at *denne kompetansen kan danne grunnlaget for innovasjoner i næringslivet og ny næringsvirksomhet*. Videre slås det fast at *både i primærnæringene og i næringslivet for øvrig er det nødvendig med egne tiltak rettet mot kvinner for å rette opp skjevbetene*"

I den likestillingspolitiske redegjørelsen for 2004 sier Sametingsrådet at de:

"...vil på nasjonalt plan sikre at likestillingsspørsmål er med i de ulike politikkområder Sametinget jobber med, og at dette kommer frem i saksutredninger..."

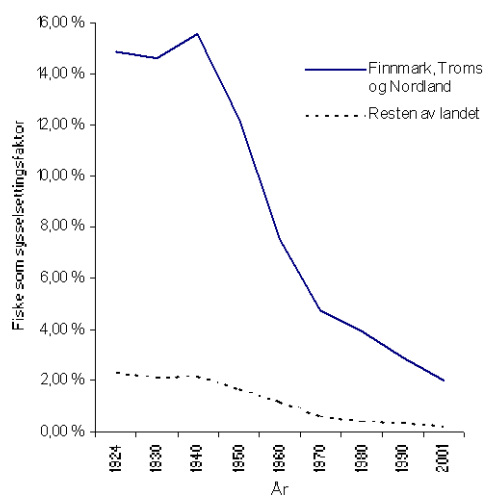
6.1 Antall fiskere i Norge og i sjøsamiske områder

Fiske og fangst har gjennom alle tider vært selve fundamentet og det materielle grunnlaget for bo- og sysselsettingen i de samiske kyst- og fjordområdene. I de siste 20-30 årene har fraflyttinga økt og mange småplasser er lagt øde eller trues av å bli lagt øde. En rekke sjøsamiske samfunn opplever en sterk grad av forgubbing. Ungdom og kvinner flytter ut. Mangelen på retten til å drive fisket er trolig en av årsakene. Det viser seg at samisk identitet er sterkest hos ungdom i Indre-Finnmark og svakest i kyststrøkene, men at jentene har en sterkere samisk tilknytning enn guttene.⁶⁹ I de samiske kyst- og fjordområdene er det i mange tilfeller ungdommen som har gitt ny giv i lokalsamfunnene. I denne konteksten blir derfor ungdoms holdninger til egen identitet viktig.

I 1940 var det ca 120 000 fiskere i Norge mens det i 2001 bare var ca. 20 000. Det er en reduksjon på ca. 84%. Til tross for denne reduksjonen spiller fortsatt fiskeryrket en grunnleggende rolle når det gjelder hushold og sysselsetting i samiske kyst- og fjordområder. Ved å sammenligne reduksjonen i antall fiskere i Nord-Norge og resten av landet (fig 5.1) med folketallet, ser vi at sysselsettinga i fiske utgjør en mye større del av sysselsettinga i Nord-Norge enn for resten av landet.

⁶⁹ Siv E. Kvernmo; Ung i Sápmi, 2003.

Figur 6.1 Fiskeyrke som sysselsettingsfaktor; 1924-2001 (se Appendiks tabell 13 - 17)

Reduksjon av antall fiskere i de siste 20 årene er i følge myndighetene blitt gjennomført for å øke lønnsomheten i fiskeflåten.

Myndighetene har gjennom forskjellige tiltak oppmuntret folk til å flytte, og det var også en periode hvor det ble gitt fraflyttingstilskudd for å forlate hjembygda. Myndighetenes sentraliseringspolitikk gjelder fortsatt og rammer i særlig grad småsamfunn med få sysselsettingsmuligheter.

Flyttestrømmen fra sjøsamiske bygder har i liten grad opptatt myndighetene, selv om Sametinget og samiske organisasjoner gjentatte ganger har påpekt hvilke negative konsekvenser

dette har. Fraflyttinga har bl.a. ført til at mange sjøsamiske bygder i dag ligger øde, og både språk, tradisjon og kultur er dramatisk svekket. Sametinget har brukt betydelige ressurser for å demme opp mot fraflytting og nedleggelse av grender og bygdesamfunn. Men så lenge folk i økende grad nektes retten til å utnyttegjøre seg det lokale og regionale ressursgrunnlaget som er selve fundamentet for bosettingene - er det en vanskelig oppgave man står overfor.

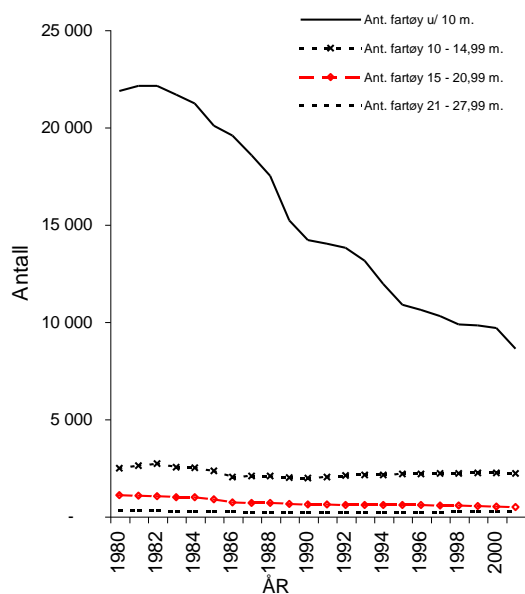
6.2 Fiskeflåte

Norge har en differensiert flåte som driver fiske med forskjellige redskaper, i forskjellige områder og til forskjellige tider av året. Fordi de små og mellomstore båtene er selve bærebjelken for å bevare bo- og sysselsetting i samiske kyst- og fjordområder, har Sametinget gjennom sitt virkemiddelapparat støttet denne flåtegruppen.

Trålflåten ble etablert på 60-70 tallet med den intensjonen at trålerne skulle sikre helårsdrift for industrien på land ved å supplere kyst- og fjordfisket.

Strukturen i fiskeflåten endres stadig til større og færre fartøy, noe som også er målsetting for myndighetene. Overgangen til større fartøyer skjer allikevel ikke i samme raske takt i de samiske områdene som ellers i landet. Dette kan henge sammen med at det er få båter igjen i sjøsamiske områder og eller at det ikke er tradisjon og behov for å fiske med havgående båter disse områdene, eller at disse endringene er mer kulturelt enn strukturelt betinget.

Figur 6.2 Endring i antall fiskebåter i Norge fra 1980 til 2001 (jf. appendiks tabell 18)

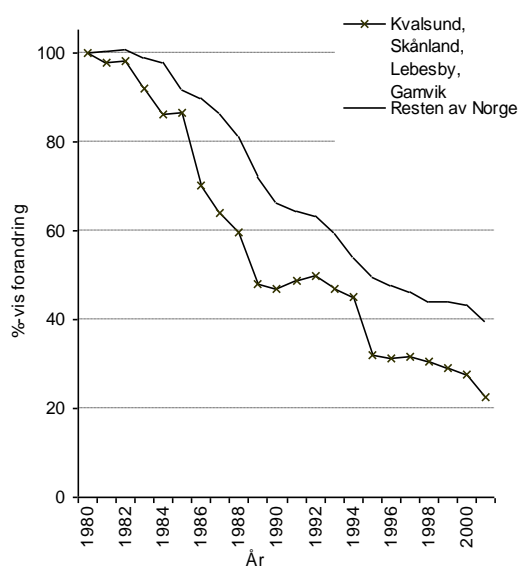

Antall båter under 10 meter har blitt sterkt redusert i perioden 1980-2001, både i samiske områder og i landet som helhet. Antall fiskebåter under 10 meter ble redusert med ca. 9 % i samiske områder i perioden 1980 til 2001, mens reduksjonen for resten av landet var på ca. 8%.

Antall fiskebåter under 15 meter i samiske kyst- og fjordområder utgjør en større andel av flåten enn i resten av landet. I perioden 1980 – 2001 ble antall båter under 15 meter utsatt for mye sterke reduksjon enn hva tilfelle var for resten av landet.

Når det gjelder samiske småkommuner slik som Kvalsund, Skånland, Lebesby og Gamvik ble antall fiskebåter under 10 meter redusert med ca. 80%, mens reduksjonen i resten av landet var på ca. 60 %.

Figur 6.3 Antall fiskebåter under 10 meter i perioden 1980-2001 (jf. appendiks 19 - 24)

I 2003 vedtok Stortinget en kondemneringsordning for båter under 15 meter.

Ut fra flåtestrukturen i samiske områder, så vil den vedtatte kondemneringsordningen ha en negativ virkning på utviklingen i disse områdene, ettersom fiskeflåtens antall og størrelse er direkte knyttet opp mot husholdet og samfunnet hvor fiskeren bor (jfr. pkt. 5.3.1).

I forbindelse med Næringskomiteen behandling av St.meld. nr. 20 (2002-2003) *Strukturtiltak i kystflåten* ba Sametinget Stortinget om å gjennomføre en høring hvor man setter et spesielt søkelys på årsakene til at så mange småskalafiskere i samiske kyst- og fjordområder er fratatt sine rettigheter gjennom forskjellige struktur- og kondemneringsordninger.

6.2.1 Kystfartøy i Gruppe I

Kystfartøy i Gruppe I fartøy under 10 meter er blitt redusert med hele 65% i perioden 1990 - 2002, samtidig som alle andre flåtegrupper har økt betydelig. Det er verdt å merke seg at det er spesielt i denne kategorien "kvinnebåtene" befinner seg i. For gruppen 10 til 15 meter og 21 til 28 meter har økningen vært på henholdsvis 39% og 91% i denne perioden. Dette gjør at antall fartøy i Gruppe I er redusert med 24% mens fangstkapasiteten har økt. I perioden 1990 til 2002 har 870 fartøy gått ut av Gruppe I da de ikke har oppfylt aktivitetskravene, mens ca. 50 fartøy er tatt ut gjennom kondemneringsordninger. Mange av de som ikke oppfylte aktivitetskravet var små båter som kom fra områder hvor det var vanskelig å fiske pga. selinvasjon, mye kongekrabbe, generelt lite fisk og lignende. Som vi ser (fig. 6.2) har reduksjonen fiskeflåten (antall) stort sett skjedd innenfor den minste flåtegruppen (u/10 m). Når det gjelder båter i flåtegruppen 15 til 21 meter, så vet vi at en del enten er forlenget eller skiftet ut med fartøy over 28 meter. Dette har ført til en sterk oppbygging av fangstkapasitet for denne flåten.

Fiskekvoter og rettigheter er i dag salgsobjekt. Sametinget vil arbeide for at statlige myndigheter stiller økonomiske ressurser til disposisjon, slik at man gjennom dette kan sikre fiskerettigheter og fartøyer for gjennom dette bevare bosetting og skape lønnsom drift for flåten i sjøsamiske områder. For å sikre disse investeringene og lokale fiskerettighetene arbeider Sametinget for at nærhets- og avhengighetsprinsippet blir innført (jf. pkt. 5.4).

Ved finansiering prioriterer Sametinget båter under 15 år, man har kun i helt spesielle tilfeller gitt tilskudd til kjøp av båter som har vært eldre enn 15 år. Dette har bidratt til at en god del av fiskerne i samiske områder som fortsatt har rett til å fiske, har en forholdsvis ny flåte. Disse båten har også gode muligheter for å ta vare på fisken, slik at den holder god kvalitet over lang tid. En fisk av god kvalitet, er lett å omsette til et godt betalende fersk fisk marked. Imidlertid er det et problem å få tilført kvoter til nye båter.

6.3 Torsk, hyse og sei

Torskefiskeriene har vært, og er fortsatt det bærende element når det gjelder å skape grunnlag for bosetting, kultur, næring og språk i mange samiske kyst- og fjordområder.

6.3.1 Torsk

Det finnes to bestander av torsk nord for 62 °N, norsk arktisk torsk og norsk kysttorsk. Norsk arktisk torsk er den største bestanden og har sitt hovedgyteområde i Lofoten. Den vokser opp i Barentshavet, hvor ungfisken om våren kommer inn til Finnmarkskysten på næringsvandring. Norsk kysttorsk gyter og vokser opp i fjordene nord for 62 ° N med næringsvandring ut i de

kystnære farvannene. Bestanden er bestandsberegnet innenfor 12 n.mil. Norsk arktisk torsk og norsk kysttorsk har til nå hatt en felles forvaltning.

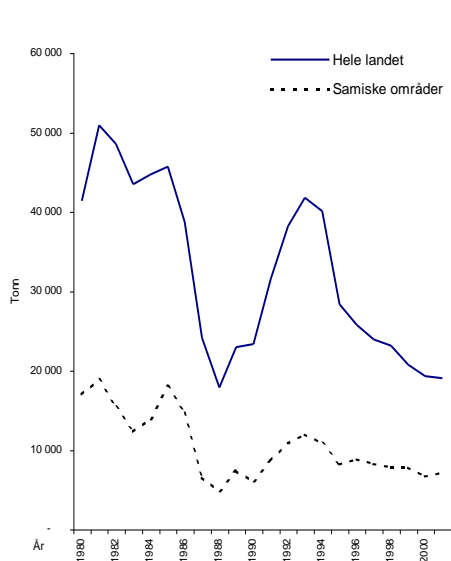
Fellesforvaltning av norsk arktisk torsk og norsk kysttorsk har resultert i at de faglige kvoteanbefalingene for norsk kysttorsk fra ACFM (2001 på 22 000 tonn, 2002 på 12 000 tonn, 2003 på 5000 tonn og 2004 på null tonn) ikke er blitt fulgt. Norske myndigheter har helt fram til 2004 satt kvotene på norsk kysttorsk til 40 000 tonn. For 2004 er kvoten på 20 000 tonn kysttorsk. Sametinget har støttet ACFMs årlige anbefalinger når det gjelder kvoter for norsk kysttorsk.

Torskefangstene for båter under 10 meter har stor betydning for fiske i sjøsamiske områder, da denne båtstørrelsen utgjorde ca. 75 % av flåten i disse områdene i 2001.

Fangstkvantumet av torsk for flåten under 10 meter har i perioden 1980-2001 variert sterkt. I 1981 ble det fanget over 50 000 tonn, mens det i 1988 bare ble fanget 18 000 tonn. Tendensen er imidlertid at fangstkvantumet for flåtegruppen under 10 meter er fallende, både i og utenfor de sjøsamiske områdene.

Etter krisen i 1988-90 ble bestanden bygget opp og fangsten av torsk økte sterkt fram til 1993.

Figur 6.4 Fangst av torsk for båter under 10 meter s.l. i perioden 1980 – 2001 (jf. appendiks tabell 1)

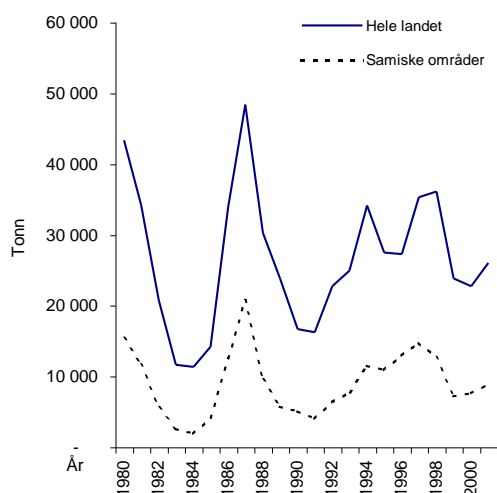
Norge og Russland er blitt enige om en totalkvote på 506 000 tonn torsk for 2004, inkludert 20 000 tonn «Murmanskorsk» og 20 000 tonn norsk kysttorsk. Norge har av dette en kvote på 217 600 tonn og har fordelt 151 907 tonn til den konvensjonelle flåten og 65 693 tonn til trålerne. Sametinget ønsker at en større andel av torskekvoten skal gå til de minste konvensjonelle fartøyene

6.3.2 Hyse

Fiske og utnyttelse av hyse har lange tradisjoner i samiske områder. Fiske etter hyse var tidligere gjerne å betegne som bifangst. Utvikling innen redskapsteknologi og fangstmetoder har ført til at

man i dag kan drive et selektivt hysefiske. Hysefiske inngår i dag som en viktig del av fiskeriene i mange sjosamiske områder.

Figur 6.5 Fangst av hyse i perioden 1980 – 2001 (jf. appendiks tabell 2)

Sametingets foreslo 30% til trål, 10% til konvensjonelle fartøy o/28 meter og 60% til konvensjonelle fartøy u/28 meter i 2003. Dette ville ha resultert i et betydelig hysefiske for kystflåten.

Fangst av hyse varierte sterkt i perioden 1980 – 2001, med et toppår i 1987 på ca. 9 500 tonn.

Gjennomsnittlig fangst for båter under 28 meter er for hele landet på ca. 25 500 tonn, mens den i de samiske områdene er på ca. 4 000 tonn.

Den norske andelen av norsk hyse er i 2004 på 71 500 tonn, hvor 300 tonn går til forskningsfangst, 27 056 tonn (38 %) går til trål, konvensjonelle fartøy over 28 meter kan fiske 7 946 tonn (11,1 %), fartøy under 28 meter; Gruppe I. 32 667 tonn (46 %) og Gruppe II. 3 531 tonn (4,9 %). Sametinget ønsker at en større andel av hysekvoten skal gå til de minste konvensjonelle fartøyene.

6.3.3 Sei

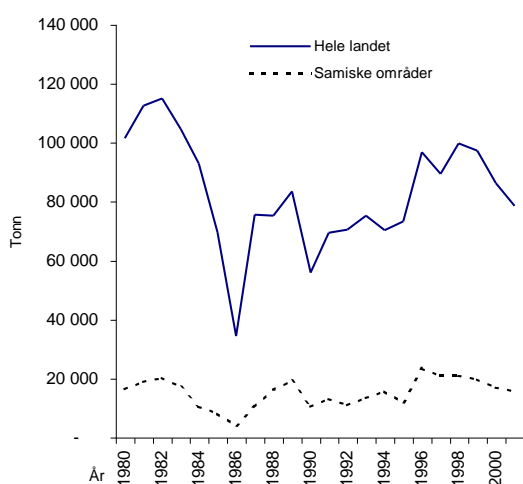
Seien kommer i store stimer inn til kysten og inn i mange av fjordene i Troms og Finnmark om sommeren og er lett tilgjengelig for fangst. Dagens fiske etter sei foregår i hovedsak med not og garn.

Fiske etter sei har lange tradisjoner i sjosamiske områder og historien kan fortelle oss at dette til tider var en svært viktig og inntektsgivende aktivitet. Det fortelles at i handelen med russerne før første verdenskrig (pomortiden) var det stor etterspørsel etter sei. Handelen med russerne var byttebasert, og man byttet sei med korn og andre nødvendighetsvarer:

Overskuddet av korn etter byttehandelen var til tider så stort at fjordsamene føret husdyrene med korn, og vitner om et fiske som førte til gode levekår for de som deltok i seifiske og i pomorhandelen.⁷⁰

⁷⁰ Pedersen, Steinar: Bruken av land og vann i Finnmark inntil første verdenskrig, NOU 1994:21, s 23.

Figur 6.6 Fangst av sei nord for 62 br. grad 1980 – 2001 (jf. appendiks tabell 3)

Fangsten av sei i 1986 var på et historisk lavt nivå, men som følge av liten fangst og forskjellige reguleringsopplegg vokste bestanden raskt og legger nå grunnlaget for en stadig økende fangst. Bestanden er i dag innenfor biologisk sikre grenser.

Gjennomsnittlig fangst i samiske områder er på ca. 15 000 tonn i perioden 1980 – 2001, men gjennomsnittet for resten av landet er ca. 83 000 tonn. Fra fjordfiskerhold har det vært protestert og fokusert på at store havgående fartøy driver et omfattende seinotfisket innerst i fjordene. Folk sier også at når disse

fartøyene forlater fjorden er det ”ikke koksvei å få”. Både myndighetene og Norges Fiskarlag er orientert om dette, men de har tar ikke hensyn til fjordfiskernes fredningskrav. Dette begrunnes med at kravet ikke er mer spesielt enn at de blir dekket av det generelle forbudet om at det ikke er tillatt å bruke dypere seinoter enn 85 favner (160 meter).⁷¹

Dagens bestandssituasjon for sei er som tidligere nevnt god, og gir derfor grunnlag for en norsk kvote for 2004 på hele 154 000 tonn. Kvoteene er fordelt med 56 980 tonn (37%) til trål, 38 500 tonn (25%) til not og 58 820 (38%) til konvensjonelle redskaper. Sametinget ønsker at en større andel av seikvoten skal gå til de minste konvensjonelle fartøyene

6.3.4 Samlekvote; torsk, hyse og sei

Målsettingen med å innføre samlekvotemodellen var å forenkle reguleringsopplegget, øke beskatningen av lokale ressurser og redusere kostnadene i forbindelse med fisket⁷². Samlekvotemodellen fører ikke til at fiskerettigheter blir tilbakeført til sjøsamiske områder, men ordningen bidrar til at fisket kan gjennomføres på en mer hensiktsmessig måte og med mindre behov for kontroll. Samlekvotemodellen ble utprøvd i 2001 for båter under 15 meter i Gruppe I. I dag gjelder samlekvotemodellen for alle båter under 15 meter i både Gruppe I og II. Sametinget har støttet denne reguleringsformen da dette er et skritt i riktig retning av å innføre en friere reguleringsform for båter under 15 meter.

⁷¹ Lov av 3. juni 1983 nr. 40 om saltvannsfiske m.v. Permanente landsomfattende forskrifter. Forskrifter om maskevidde, bifangst, fredningstid og minstemål m.v. ved fangst av fisk og sild § 16

⁷² En felles kvote for torsk, hyse og sei som i praksis gjør at man på en bedre måte enn tidligere, kan tilpasse fisket etter de lokale fiskemulighetene (bestandene).

Samlekvote reguleringen er blitt godt mottatt av både fiskerne og kontrollinstansene. Målsettingen om å skape forutsigbarhet i fisket, redusere kappfisket, utnytte lokale fortrinn og redusere driftskostnadene, er nådd.

Til tross for innføring av samlekvoteordningen for torsk, hyse- og sei, krever Sametinget at staten snarest tilbakefører tapte og hevdvunne fiskerettigheter til befolkningen i sjøsamiske områder, slik at det materielle grunnlaget for kulturen kan sikres.

6.4 Blåkveite

Fiske etter blåkveite er etter hvert blitt viktig for fiskerne i kyst- og fjordområdene, da det er innført strenge reguleringer for andre fiskerier, slik som torsk, hyse og sei.

Situasjonen for blåkveitebestanden er fremdeles usikker. Nåværende gytebestand er lav i et historisk perspektiv. Fra norsk side vil man likevel gjennomføre et begrenset norsk kystfiske i tradisjonelt omfang med konvensjonelle redskaper i områder under norsk fiskerijurisdiksjon (innenfor 12 nautiske mil). I følge den blandede norsk-russiske fiskerikommisjonen er det enighet om å opprettholde forbudet mot et direkte fiske etter blåkveite i 2004.

Kvoteanbefalingene (fra ICES) for 2004 var på 13 000 tonn. Konvensjonelle fartøyskvoter under 28 meter kan fiske i perioden f.o.m 9. juni t.o.m 6. juli. Båter i gruppen 0 til 13,9 meter kan fiske 10 tonn pr. båt, båt i gruppen 14 til 19,9 meter kan fiske 12 tonn pr. båt, mens båt i gruppen 20 til 27,9 meter kan fiske 14 tonn pr. båt. På grunn av hard beskatning gjelder spesielle bifangstregler for blåkveite i bl.a. trålfisket.

Fartøy som skal delta i fiske etter blåkveite må være innført i merkeregisteret, eier av fartøyet og høvedsmannen må være registrert på blad B i fiskermanntallet. Eier av fiskefartøy kan ikke delta i fisket etter blåkveite med mer enn ett fartøy, hvor både fartøy og eier av fartøy kun kan fiske og levere en maksimalkvote. Antall fartøy og fangst er redusert i perioden 2000 - 2002, men har så steget i 2003 (appendiks tabell 6).

Sametinget ønsker en bærekraftig forvaltning av blåkveitebestanden i Barentshavet og at man opprettholder kystfisket. Fiske av blåkveite gir et viktig økonomisk bidrag for kystflåten, men også for fjordflåten i enkelte områder.

6.5 Kongekrabbe

Konsekvensene av den politikken som er blitt ført etter 1989/90 er at torskefisket, som til da hadde vært det viktigste fundamentet for bosettingen i de sjøsamiske områdene, er blitt en mer og mer marginal aktivitet. Til dette kommer ytterligere ett element, kongekrabben.

Kongekrabben ble satt ut av russiske forskere i Murmanskfjorden i løpet av 1960-tallet, og har nå spredt seg vestover og fins over store deler av Finnmarkkysten, hvor den også gyter og formerer seg i stort antall.

Kongekrabbebestanden fører til store problemer for de som fisker med garn etter torsk og rognkjeks. Kongekrabben fører også til at fisket med botnline blir mindre lønnsomt ettersom krabben spiser opp agnet eller fisken som går fast i linen.

I perioden 1994 – 2001 ble det kun gjennomført forskningsfangst av kongekrabbe. Etter dette er det åpnet for konvensjonell fangst (jf. appendiks 7). Både råstoffprisen og gjennomsnittsvekten på krabben har variert i perioden 1994-2002. Gjennomsnittsvekt for kongekrabben fra Øst-Finnmark er på ca. 5 kg og er dermed den største krabben på det japanske markedet, og betales med en forholdsvis god pris. For fartøyene som deltok i 2002 ga det en gjennomsnittlig bruttofångstverdi på kr 325 000.

Under forhandlingene mellom Norge og Russland i 2003 (for fiske i 2004) ble det oppnådd enighet om at det skal være en fellesforvaltning øst for en grense ved 26° østlig lengde (Magerøya). I området øst for 26° lengde skal det gjelde et generelt utkastingspåbud av krabbe, mens vest for denne grensen kan Norge fritt gjennomføre forvaltningstiltak fra og med 2004. Dette medfører at det er innført et generelt utkastingsforbud vest for 26° østlig lengde.

Fra og med 2002 ble det innført et kommersielt fiske etter kongekrabbe for båter mellom 8 og 15 meter. For å få tildelt krabbekonsesjon i 2002 måtte fiskeren ha levert et visst antall kilo torsk som var fanget med garn eller line i Øst-Finnmark i minst ett av årene 1999-2001. I reguleringsbestemmelsene for krabbefiske i 2003 ble også fangst av en viss mengde rognkjeks tatt med i kvalifiseringsgrunnlaget, samt at nedre lengdegrense for fartøyet ble satt til 7 meter. Fiske etter rognkjeks er tatt med som kvalifiseringsgrunnlag pga. at kongekrabben nå er i ferd med å odelegge dette fisket ettersom rognkjeksgarnene i dag fylles med kongekrabbe.

Resultatet er at driftssituasjonen og den økonomiske situasjonen nå er uholdbar for mange fjordfiskere i disse områdene. Realiteten i dag er at ingen som har båter under 7 meter har rett til å fiske kongekrabbe. Dermed er de fratatt denne inntektsmuligheten. Mange av de dette gjelder er blant dem som fra og med 1990 ble rammet av at de kun skulle få fiske et minimalt kvantum torsk. Det vil si at de er i ferd med å bli satt utenfor enhver mulighet til å få selv den minste inntekt av å drive fiske.

Sametinget har ovenfor Fiskeridepartementet i 2003, i høringene av forskriftene for fiske i 2004, i Reguleringsrådet og i møte med fiskeriministeren (09.06.04) fremmet forslag om at også båter under 7 meter skal få fiske kongekrabbe i tilfellene der de er plaget av krabbe.

Sametinget ønsker at området innenfor 12 nautiske mil skal forbeholdes kyst- og fjordflåten under 15 meter største lengde for å begrense konkurransen mellom de små og store båter. Samtidig går Sametinget inn for at båter over 15 meter skal få delta i kongekrabbefisket når det blir åpnet fra 12 nautiske mil og utover.

Sametinget har ved gjentatte anledninger anmodet myndighetene om også å slippe inn de minste båtene i samiske fjordområder i Øst-Finnmark i fiske etter kongekrabbe. Denne flåtegruppen er nå så plaget med kongekrabber som bifangst at det ikke lenger er mulig å drive et tradisjonelt fiske

og livssituasjonen for de fiskerne dette gjelder, er totalt håpløs. Myndighetene har til nå ikke tatt hensyn til disse opplysningene.

6.6 Rognkjeks

Fiske etter rognkjeks har vært drevet i lang tid på grunn av at rognen er svært etterspurt. I dag er dette fisket særdeles viktig for fiskere i fjordområdene i Nord-Troms og Finnmark som fisker med små fartøyer, ettersom dette fisket drives på grunt vann. Kvotene for rognkjeksfiske for 2004 er - etter forslag fra Sametinget - satt til 2000 liter per båt. Sametinget har helt siden 1998 fått gjennomslag for sitt kvoteforslag i Reguleringsrådet.

Utviklingen går i retning av at enda flere ønsker å delta i dette fisket. Deltakelsen i rognkjeksfisket er derfor tredoblet i perioden 1998 – 2003 (jf. appendiks 8). Sametinget har ønsket å regulere dette fisket ved å begrense deltakelse for båter over 13 meter, ettersom rognkjeksfisket foregår på få meters dyp og passer best for mindre fartøy. Sametinget ønsker også at rognkjeksfisket forbeholdes de fiskerne som er bosatt i Nordland, Troms og Finnmark siden det her er snakk om lokale ressurser.

6.7 Fangst av pelagisk fisk

Norge har lange tradisjoner i fiske etter lodde og norsk vårgytende sild i både Barentshavet og ellers i Nord-Norge. Norge og Russland har en fellesforvaltning av både lodde og norsk vårgytende sild.

6.7.1 Lodde

Lodde er en nøkkelart når det gjelder å opprettholde det økologiske systemet i Barentshavet og ved kysten i Nord-Norge. Sametinget har ved flere anledninger uttrykt bekymring for hvordan forvaltningen og fisket av lodde blir gjennomført. Sametinget kan ikke se at føre-vår- prinsippet eller flerbestandsperspektivet blir tatt tilstrekkelig hensyn til ved forvaltning av loddebestanden.

Til tross for lave bestandstall ble det satt fangstkvoter for både år 2002 og 2003 på henholdsvis 650 000 og 310 000 tonn. I 2003 var fordelinga slik: 60% til Norge, 39% til Russland og 1% til tredjeland (Færøyene). Av den norske kvoten i 2003 fikk ringnot 77%, tråler 11% og kyst 12%. Sametinget ønsket at en større del av lodden skulle gå til menneskemat, og fremmet et forslag ovenfor Reguleringsrådet om at loddekvoten til kystgruppen skulle økes fra 12% til 14% (med 2%) ettersom denne gruppen i 2002 hadde levert 40 % av sin kvote til konsum, mens ringnotgruppen leverte 20%. Forslaget fikk ikke tilslutning i Reguleringsrådet.

I møte med Fiskeridepartementet den 11.12.2002 tok man fra Sametingets side opp spørsmålet om en større loddeandel til kystflåten, men Fiskeridepartementet tilbakeviste Sametingets påstander med at det er *markedsbestemt hvor mye lodde som skal gå til konsum*, og har lite å gjøre med fordeling mellom flåtegruppene.

Loddebestanden er for tiden på et historisk lavt nivå og ICES gav derfor ingen kvoteanbefalingene for 2004. Både Norge og Russland valgte å følge dette rådet, og det er derfor heller ikke noe loddefiske i 2004.

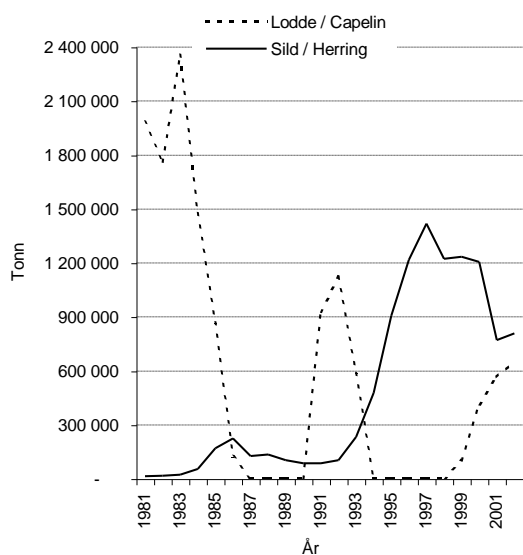
Som tidligere nevnt er Sametinget svært kritisk til myndighetenes forvaltning av lodda i Barentshavet hvor man i korte perioder driver et stortiltet fiske samtidig som man i andre perioder må gjennomføre totalforbud i fiske. Denne ustabile og kritikkverdige forvaltningen av lodden i Barentshavet har ikke bare ført til en uholdbar situasjon for fiske, produksjon og markedsføring av lodde, men verst av alt til stor næringsmangel for de artene som har lodda som byttedyr.

Både ut fra økologiske, fangst- og markedshensyn krever Sametinget at myndighetene nå må vurdere hvordan den fremtidige forvaltningen av lodde i Barentshavet skal være, og hvorvidt det industrielle loddefiske skal opprettholdes.

6.7.2 Sild

Norge og Russland har en felles forvaltning av norsk vårgytende sild (NVG). Det har gjennom de siste årene blitt stadig vanskeligere å oppnå en omforent avtale når det gjelder deling av NVG i de internasjonale sildeforhandlingene med Russland. Norges andel ble i 2003 satt til 57%, mens det norske kravet var på 70%. Foreløpig norsk kvote for 2004 er beregnet til 470 250 tonn og vil bli fordelt med 51% til ringnot, 10% til trål og 39% til kyst. Sametinget har krevd en større andel av ressursene skulle gå til kystgruppen, men fikk ikke tilslutning.

Figur 6.7 Fangst av sild (NVG) og lodde nord for 62° N; 1988 – 2001 (jf. Appendiks tabell 10)

Maksimalkvoten for kystfartøygruppen er stigebasert og vil i 2004 gi en kvote på 43 tonn for fartøy under 7 meter s.l., mens et fartøy på 26 meter s.l. kan fiske 903 tonn sild.

Kyst- og fjordfiskerne har lange tradisjoner i å nytte lodde- og silderessursene til mat, agn, olje- og melproduksjon. Etterspørsel etter lodde og sild til konsummarkedet og før til oppdrettsnæringa har de senere årene økt sterkt.

6.7.2.1 Landnot og garn

Sjosamene har lange tradisjoner i å fiske sild med landnot og garn.

I 2003 ble det levert 3 tonn fisket med garn og 218 tonn fisket med landnot. Slik som reguleringen har vært gjennomført, har det ikke vært noen kvotemessig forskjell mellom fartøy som fisker med not, garn eller landnot. De har vært regulert med resten av kystgruppen. Landnotfisket kan variere alt etter hvor silden står, noe som også medfører svingninger i fisket kvantum. I tabellen nedenfor fremgår fangststatistikk fra perioden 2000 – 2003.

Tabell 2 Fangst tatt av fartøy som fisker med garn og landnot i perioden 2000-2003.

	2000		2001		2002		2003	
	Ant. fartøy	Fangst (tonn)	Ant. fartøy	Fangst (tonn)	Ant. fartøy	Fangst (tonn)	Ant. fartøy	Fangst (tonn)
Landnot	0	0	3	151	6	1 187	5	218
Garn	5	21	6	12	5	10	4	3
Totalt	5	21	9	163	11	1 197	9	221

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Som tabell 2 viser er det en beskjeden aktivitet som utøves med garn og landnot. I løpet av de fire siste årene har mellom 5 og 11 merkeregistrerte fartøy deltatt, og det er årlig levert mellom 21 og 1 197 tonn norsk vårgytende sild i denne perioden.

Sametinget har i Reguleringsrådet foreslått en lemping på regelverket når det gjelder fiske med landnot, slik at landnot ikke blir omfatta av åpning og stegning i ringnotfiske etter sild.

6.8 Laks

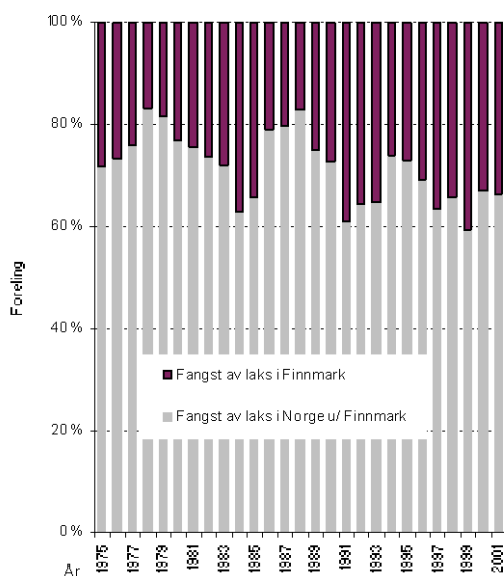
Sjø- og elvefiske etter laks har hatt en spesiell plass som materielt grunnlag for samisk kultur. I forvaltning og utforming av regelverket for fisket etter laks er det derfor av stor betydning at myndighetene følger opp Norges forpliktelser for fortsatt å sikre dette grunnlaget. Sjølaksefisket har i en hundreårsperiode vært den dominerende fangstmetoden i mengde, men etter 1990 er fangstkvantumet fra elve- og sjøfisket vært tilnærmet likt. (figur 5.9).

Det tradisjonelle sjølaksefiske har gjennom tidene blitt hardt rammet av innskrenkende reguleringer både når det gjelder fisketid og antall lakseplasser på statsgrunn. I Finnmark ble antall lakseplasser på statens grunn redusert med 73 % i perioden 1965 til i dag, mens antall fiskedøgn er redusert med 76 % i samme periode. I samme periode er fisket med drivgarn i sjø, laksekastenot og laksedorg blitt forbudt. Disse begrensningene har ført til at beskatningstrykket i sjølaksefisket er drastisk redusert fra 1960 til i dag. Fortsatt blir sjølakseplasser inndratt i forbindelse med utvidelse og etablering av nye verne- og fredningsområder.

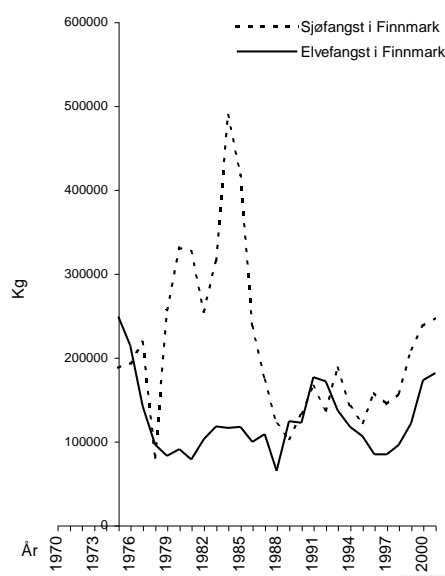
Alle disse begrensningene som har kommet samtidig som prisen på laks har falt kraftig etter at oppdrettslaksen ble introdusert. Dette gjør det svært problematisk for dagens sjølaksefiskere å få

lønnsomhet et tradisjonelt laksefisket. Ingenting er gjort for å bedre lønnsomheten, eksempelvis gjennom et verdiskapningsprogram.

Figur 6.8 Fangst av laks i Norge og i Finnmark 1975 - 2000 (Appendiks 11)

Figur 6.9 Fangst av laks i Finnmark (elv/sjø) 1970 – 2001 (Appendiks 12)

Finnmark er det store laksefylket i Norge, og fangstene der utgjør en betydelig del av totalkvantumet i Norge. I enkelte år har finnmarksandelen vært opp mot - og i 1999 over - 40% (fig. 6.8).

Tanavassdraget er en av verdens største laksevassdrag, med en unik genetisk variasjon. Laksefisket i vassdraget er også ett av de aller viktigste fundamentene for samisk kultur i denne regionen. Også i en del andre vassdrag spiller laksen en viktig rolle i å bevare samisk kultur, næring og språk. Tanavassdraget, med sine omkring 1000 km med lakseførende elvesystemer, er en grunnleggende faktor for at Atlanterhavslaksen skal bestå i framtiden. Alle parter må derfor bestrebe seg til det ytterste på å holde vassdraget forurensnings- og sykdomsfritt. Sametinget vil prioritere både Tanavassdraget og andre viktige elver med tilhørende fjordsystemer i samiske områder, når det gjelder å bevare Atlanterhavslaksen. Dette er også i tråd med NASCOs (North Atlantic Salmon Conservation Organization) målsetting om å etablere en internasjonal ordning (International Salmon Heritage Rivers and Fjords) for å ta vare på de viktigste laksevassdragene og laksefjordene rundt hele Nord-Atlanteren.

Forvaltningen på ulike nivåer og beslutningsprosessene er lange og uoversiktlige og urfolksperspektivet forsvinner. For å ivareta urfolksperspektivet, ønsker Sametinget en større deltagelse i forvaltning av anadrome laksefisk. Dette gjelder både på regionalt og nasjonal plan.

6.9 Andre fiskearter

Beskatning og utnyttelse av andre fiskearter som flyndre, steinbit, sil (tobis) og lignende har et stort utviklingspotensial. Disse artene er ikke regulert samtidig som det er stor etterspørsel etter enkelte arter, med påfølgende høy pris for riktig kvalitet.

6.10 Sametingets prioriteringer

- Arbeide for at antall fiskere opprettholdes og at kvinner rekrutteres til fiskeryrket.
- Prioritere søknader fra kvinner når det gjelder tilskudd til investeringer. Det er særlig viktig å øke antall kvinner på eiersiden av fiskeflåten.
- Bidra til at ungdom som ønsker å fiske får nødvendige fiskerettigheter uten å måtte betale for sine lokale og naturgitte rettigheter, slik man alltid har hatt mulighet til.
- Legge urfolksretten til grunn for etablering rekrutteringsordning for unge jenter og gutter til fiskeryrket.
- Arbeide for gode rammebetingelser til fornyelse av kyst- og fjordflåten.
- Forvalte ressursene i samsvar med et føre-vår-prinsipp og i et langsiktig og bærekraftig perspektiv.
- Bidra til at de som deltar i fisket med landnot og eller garn får nødvendige fiskerettigheter og reguleringer som er tilpasset for dette fisket.
- Økt uttak av kongekrabbe, fangst av hunnkrabbe og at lokale fiskere i krabbeområdene skal ha en udiskutabel rett til fangst.
- Fangst av kongekrabbe og andre introduserte arter må bli regulert etter egne prinsipper i den nye havressursloven.
- Arbeide for at sjølaksefiskerne får tilbakeført sine tradisjonelle rettigheter til laksefiske.
- Initiere og bidra til gjennomføring av et verdiskapningsprogram og merkevarebygging for ville fiskearter, eksempelvis villaks.
- Arbeide for at laksevassdragene i samiske områder vernes mot forurensning, smitte og sykdommer.
- Arbeide for økt forskning på marine ressurser i samiske områder, herunder også kongekrabbe. Legge økt vekt på tradisjonell kunnskap ved forvaltning av marine ressurser i sjøsamiske områder.
- Arbeide for å få til lønnsom lokal utnyttelse av ”nye arter” slik som blåskjell, sil (tobis), kråkeboller m.m.

7.0 Fiskemottak, industri og fiskerihavner

Sametinget har som målsetning å arbeide for opprettholdelse og modernisering av infrastrukturen i sjøsamiske områder. Dette gjelder i første rekke mottak av fisk, industri og vedlikehold og utbygging av mindre fiskerihavner.

7.1 Fiskemottak og industri

Sametingets overordnede målsetting er:

Opprettholde og utvikle mottak av fiske i kyst- og fjordområdene er et bærende element for bevaring og utvikling av dagens fangst og bosetting⁷³.

I fiskeindustrien har det til tider vært vanskelig å oppnå lønnsom drift. I 2002 og 2003 gikk 65 fiskebedrifter konkurs, 37 i Nord-Norge⁷⁴. Det har vært en rekke konkurser hittil i år.⁷⁵ Mesteparten av fisk fra mottaksanleggene i fjordområdene blir som regel sendt til større industrianlegg ute på kysten. Når disse går konkurs eller innstiller driften, så må også de lokale fiskemottakene i fjordene innstille.

Pakking av fersk fisk utgjorde ca. 10 % i 1996 av det totale råstoffvolumet, mens det i de siste årene har utgjort ca. 25 %. I 1999 var det 19 trålere som hadde leveringsforpliktelser i Finnmark, men kun 4 av disse overholdt sin leveringsplikt. Sametingets syn er at de kvotene som tilhører trålere som ikke overholder sine leveringsforpliktelser, skal refunderes til kyst- og fjordflåten i det aktuelle området. I 2000 stod fiskerinæringen i Finnmark for om lag 10 % av fylkets bruttoproduksjon og sysselsatte nærmere 12 % av alle sysselsatte i fylket.⁷⁶

Sametinget vil arbeide for at man i fremtiden produserer fiskeprodukter som er spesialiserte og bedre tilpasset markedet enn det som er tilfellet i dag. Fiskeproduktene må være bearbeidet og av en slik kvalitet at de kan betjene et høyt betalende marked. En forutsetning for omleggingen av produkt og kvalitet er at man i fordeling av ressursene gir de flåtegruppene som kan levere god kvalitet, større kvoter.

I enkelte fjordområder har nå fiskerne vanskeligheter med å få omsatt fisken pga. manglende mottak og strenge krav til egenproduksjon (tørrfisk). Det må i slike områder etableres midlertidige pakkestasjoner som sender fisken til større mottaksanlegg ute på kysten. Sametinget vil arbeide aktivt for at fiskemottakene i fjordene og på kysten opprettholdes og at de tilføres ekstraordinære midler til investeringer og fraktutjamning. Sametinget anser det som særdeles viktig at fiskerne kan levere fisken i sine nærmiljø.

⁷³ Sametingsplanen for 2002 – 2005

⁷⁴ Appendiks tabell 25

⁷⁵ Appendiks tabell 26

⁷⁶ Rapport fra Fiskeriforskning i Tromsø, utført på oppdrag fra Finnmark fylkeskommune.

7.1.1 Biprodukter

Sametinget har som mål at fiskerinæringen i størst mulig grad skal nyttiggjøre seg hele fisken. Man vil derfor aktivt støtte opp om prosjekter som har som mål å øke verdiskapningen og kunnskapsnivået.

Dagens utvikling innen enzymteknologi anses som interessante, da disse produktene omsettes til gode priser. For fiskerne og mottaksleddet vil denne type produksjon være av stor betydning siden det her er snakk om å nyttegjøre seg en ressurs som i dag regnes som avfall. For å ta del i denne produksjonen må fiskerne og mottakssiden gis kunnskaper om produksjons- og behandlingsmetoder, samtidig som båtene og mottaksanleggene får fasiliteter til oppbevaring og produksjon av slike produkter.

7.2 Vedlikehold og utbygging av liggebøyer, fiskerihavner, moloer.

Sametinget vil understreke at utbygging, drift og vedlikehold av fiskerihavner, moloer og liggebøyer for de mindre fiskefartøyene i samiske kyst- og fjordområder har stor betydning for fiskeriaktiviteten. En av Kystverkets hovedmålsettinger er distrikts- og næringsutvikling. Det påligger derfor Kystverket et særlig ansvar for utvikling av fiskerinæringen i samiske kyst- og fjordområder.

Av Fiskeridepartementets budsjett for 2004 framkommer det at departementet ønsker å avhende fiskerihavner, til kommunene for fritidsbruk. Sametinget er bekymret for at fiskerihavner i samiske kyst- og fjordområder som benyttes av småskalafiskere skal bli overført til kommunene. Dette vil kunne føre til ytterligere manglende vedlikehold og videre utbygging av havnene.

Sametinget vil påpeke at det i dag er et stort behov for utbedringer av fiskerihavneanlegg, liggebøyer og moloer i samiske kyst- og fjordområder. Samferdselskomiteen bemerket i 2001 i sin behandling av Innst. S.nr. 119 Nasjonal Transportplan følgende:

"Komiteen konstaterer bl.a. at det er store behov udekkede behov for utbygging av denne type infrastruktur og det er viktig ved prioritering av investeringsmidlene å ta hensyn til både den tradisjonelle fiskerinæringen og den nye sjømatproduksjonen."

Sametinget konstaterer at Stortinget ikke har fulgt opp dette med bevilgninger etter 2001.

Sametinget vil arbeide for at ansvarlige myndigheter prioriterer utbedring av små fiskerihavner og liggebøyer for de minste fiskefartøyene i samiske kyst- og fjordområder, gjennom tilskudd til utbygging og vedlikehold av fiskerihavner og moloer.

Sametinget krever nå at Regjeringen tar særskilt hensyn til vedlikehold og utbygging av små fiskerihavner da dette, på en positiv måte, vil styrke nærings- og samfunnslivet i samiske områder.

7.3 Sametingets prioriteringer

- Fiskerettighetene til de trålere som ikke overholder sine leveringsforpliktelser skal inndras og overføres til lokale fiskere, slik at man opprettholder de samfunnsforpliktelsene som disse fiskerettighetene i utgangspunktet var tiltenkt.
- Bidra til å sikre egenproduksjon (eksempelvis tørrfisk).
- Bidra til å sikre mottaksstasjoner for fisk i samiske kyst- og fjordområder.
- Bidra til å støtte prosjekter som fører til økt kvalitet, verdiskaping og oppbygging av kompetanse i omsetning, produksjon og foredling av fisk og biprodukter.
- Arbeide for at ansvarlige myndigheter prioriterer utbygging og vedlikehold av fiskerihavner, moloer og liggebøyer.
- Arbeide for at fiskerne tilføres ekstraordinære midler til investeringer og fraktutjamning.

8.0 Andre marine næringer

Sametingets overordnede målsetting er i sametingsplanen 2002-2005 følgende:

"Oppdrett av marine arter i samiske områder har fortsatt et utviklingspotensial i seg. Utfordringen på dette området er å utvikle en oppdrettsnæring der lokale interesser står som eiere. Den må drives på en miljøvennlig måte som ikke er til hinder for tradisjonell fjordfiske eller på noen måter truer de lokale stammene." ⁷⁷

8.1 Oppdrett/Havbruk

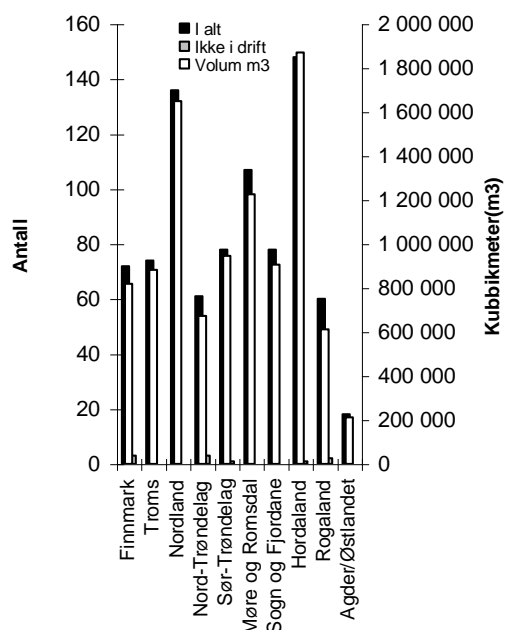
Sametinget ser på oppdrett av marine arter, som en betydelig vekstnæring med et stort utviklingspotensial i samiske kyst- og fjordområder. Det er viktig å utvikle en miljøvennlig næring med grunnlag i det tradisjonelle fisket og det biologiske mangfoldet i områdene. Oppdrettsnæringen kan i fremtiden være en stabiliserende faktor når det gjelder å opprettholde bo- og sysselsetningen i mange samiske kyst- og fjordområder.

8.1.1 Oppdrett av laks

Det har vært en økning i antall oppdrettskonsesjoner for laks og ørret. Hordaland det største oppdrettsfylket med Nordland som nest størst (figur 8.1.A), både

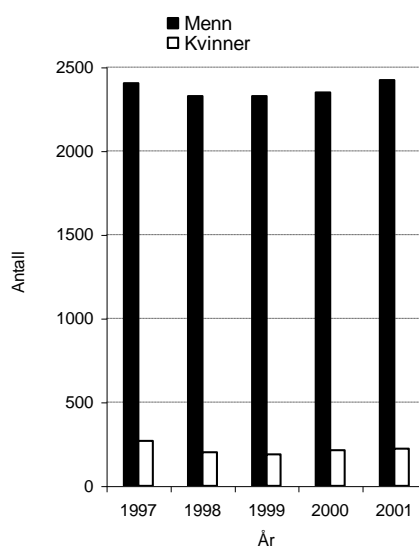
Figur 8.1.A Oppdrettskonsesjoner i matfisk, stamfisk- og FOU-konsesjoner for laks og ørret; 1997-2001

(Appendiks tabell 27)

Figur 8.1. B Sysselsetting i oppdrett av matfisk, stamfisk og FOU-arbeid; 1997-2001

(Appendiks tabell 28)

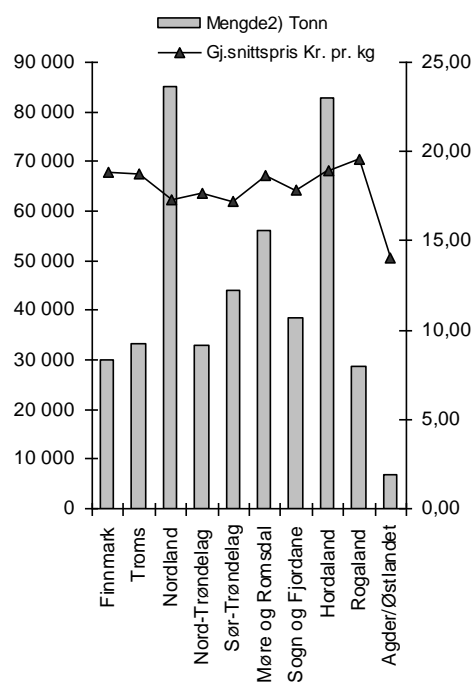

når det gjelder antall laksekonsesjoner og volum (m³). Finnmark og Troms er gjennomsnittsfylker både når det gjelder antall konsesjoner og volum.

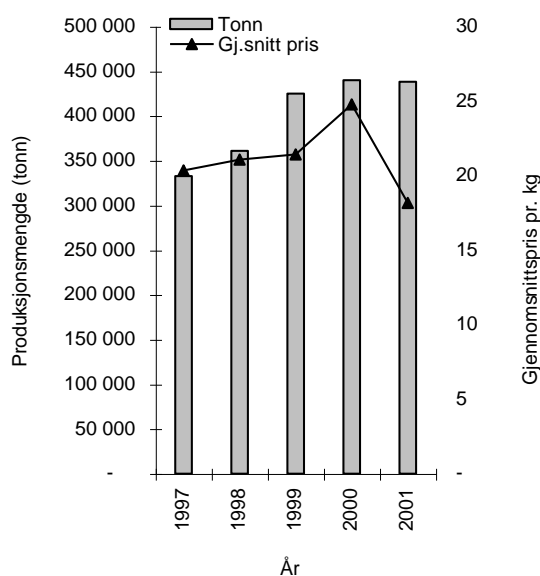
Sysselsettinga innenfor oppdrettsnæringa har vært stabil fram til 2002 med en gjennomsnittlig sysselsetting på omlag 2 600 ansatte. Andel kvinnelige arbeidstakere i oppdrettsnæringa er lav og har også blitt redusert med ca. 2% i perioden 1997 til 2001.

Oppdrettsnæringa har vist en jevn vekst siden oppdretten startet i 1972 fram til 2002. Salget av laks viste en jevn økning fram til 1999, og etter dette var det en svak nedgang i 2001. Denne nedgangen fortsatte i 2002 og 2003, men i 2004 har salget av laks tatt seg opp igjen.

Figur 8.1. C Salg av laks og gjennomsnittspris i 2001 (Appendiks tabell 29)

Figur 8.1. D Salg av laks og Gjennomsnittspris; 1997 – 2001 (Appendiks tabell 29)

Prisen pr. kilo laks begynte å synke i 2001. Dette medførte at 32 av 71 oppdrettsanlegg i Finnmark har gått konkurs. I Troms har 24 anlegg gått konkurs. I 2004 har imidlertid prisen på laks økt betraktelig og gir grunn til en viss optimisme i næringa.

Vi har ikke oversikt over konsekvensene rømming av laks fra oppdrettsanleggene har for villaksens overlevelsessevne. I 2002 ble det rapportert at 474 000 laks og 154 000 ørret rømte fra anleggene, og det er en økning i sammenlignet med 2001. Det må stilles strenge krav til oppdretterne, slik at rømming hindres. Oppdrettslaks må merkes slik at man ved rømming kan

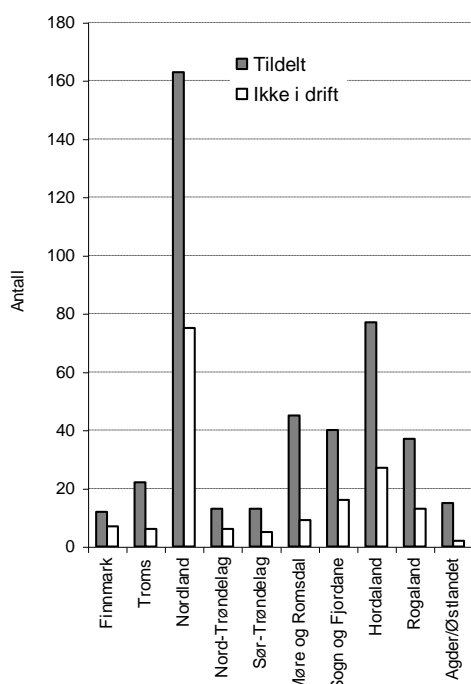
spore laksen tilbake til det aktuelle anlegget. Oppdretterens gjenfangstplikt av rømt laks må skjerpes.

Det vil være en katastrofe for den samiske kulturen og næringene om en eller flere av de store vassdragene i samiske områder skulle bli infisert med farlige fiskesykdommer eller parasitter. For å hindre spredning av fiskesykdommer i oppdrettsnæringa må "føre var" prinsippet benyttes, slik at man hindrer spredning av sykdommer og parasitter fra oppdrettsvirksomheten til villaksen. Det må reageres raskt på sykdomstegn, og oppdrettsanlegg må ikke etableres på steder der det er fare for spredning av sykdommer/parasitter til elvene.

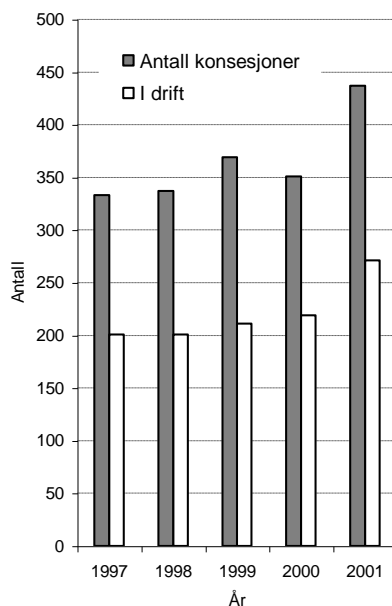
8.1.2 Oppdrett på andre arter

Oppdrett og oppfôring av andre marine arter har et stort utviklingspotensial og det er stor etterspørsel i markedet etter slike produkter.

Figur 8.1.2. A Konsesjoner på andre fiskearter enn laks og ørret; 2001
(Appendiks tabell 30)

Figur 8.1.2. B Konsesjoner på fiskearter enn laks og ørret; 1997-2001
(Appendiks tabell 30)

Ut fra dagens situasjon er det store forventninger til oppdrett på andre fiskearter enn laks og ørret. Sametinget er klar over at en økning av oppdrett av eksempelvis torsk kan komme til å konkurrere

om markedsandelen til villfanget torsk. Her må man imidlertid kvalitetssikre produksjonen slik at forbruker får kunnskaper om hvilken fisk som er oppdrettet, dvs. "merkevarebygging".

Sysselsettinga i oppdrett av andre fiskearter enn laks og ørret har vært stabil. I 1997 var 274 personer, hvorav 30 kvinner, sysselsatt, mens det i 2001 var sysselsatt 310 personer, hvorav 36 var kvinner.⁷⁸ Denne næringa har et stort rom for utvikling av arbeidsplasser for begge kjønn og bør gjenspeile en likevekt mellom kjønnene. Sametinget vil prioritere søknader fra kvinner til investeringer og utviklingstiltak i oppdrettsnæringen.

Sametinget har arbeidet for at oppdrettskonsesjoner skal tildeles vederlagsfritt i samiske kyst- og fjordområder og har delvis fått gjennomslag for dette ved at to konsesjoner ble tildelt til Musken i Tysfjord. Sametinget vil fortsette dette arbeidet, slik at også andre samiske kyst- og fjordområder kan få oppdrettskonsesjoner vederlagsfritt.

Tildeling av oppdrettskonsesjoner må ha som målsetting å styrke lokalsamfunnene ved at det sikres lokalt eierskap, rekruttering av lokale arbeidstakere og investeringsplikt i lokale infrastrukturtiltak.

8.2 Sjøpattedyr

Samene har lange tradisjoner i fangst og utnyttelse av sjøpattedyr. Fangsten ble drevet med små båter i fjordene og nært opp til kysten. Kjøttet ble brukt til mat, spekket til oljelamper og skinnene til klær, reimer og seletøy.

8.2.1 Hval

Hvalfangst ble drevet ut fra et sjøbergings- og nytteperspektiv. Hvalfangsten i samiske områder ble drevet i kombinasjon med andre fiskerier.

På 1980 tallet begynte miljøvernorganisasjonene å reagere kraftig på denne form for jakt, og i 1982 vedtok The International Whaling Commission (IWC) et totalforbud mot all fangst av hval. I 1987 fulgte Norge opp dette ved å innføre et forbud mot all fangst av hval. Fem år senere (1993) åpnet Norge for fangst av vågehval som en videreføring av de norske fiske- og fangsttradisjonene. Hvalfangsten blir nå drevet av noen få nasjoner og kvotene og forvaltningen er internasjonalt forankret. I 2002 var det 35 fartøy som tilfredstilte kravene for deltagelse.

Sametinget vil fortsette sitt arbeide for at utfolks rettigheter til fangst av hval opprettholdes, noe som også er Norges offisielle politikk og i tråd med Utenriksministerens svar av 18.10.2002 til sametingspresidenten.

⁷⁸ Appendiks tabell 31

8.2.2 Sel

I forbindelse med fisket i samiske områder gis det her en kort omtale av sel- og kobbeplogen. Denne problematikken er i dag en viktig årsak til at mange fiskere i disse områdene i realiteten ble fratatt retten til å livnære seg av tradisjonelt fiske fra om med 1990.

Dr. Tore Haug, forskningsleder, forteller følgende ⁷⁹:

Invasjon av sel er ikke noe nytt fenomen på norskekysten. Betegnelsen ”selinvasjon” er et gammelt uttrykk som ble brukt i forbindelse med at store mengder grønlandssel kom inn til kysten av Finnmark og Nord Norge fra Østisen. Utfra arkeologiske utgravninger kan det fastslås at det forekom grønlandssel på norskekysten for mange tusen år siden. Fra nyere tid er det dokumentert at grønlandssel kunne komme fra øst og invadere de østlige delene av Finnmark. Selen kom gjerne i april og forsvant i Barentshavet i juni. Beskrivelse av slike invasjoner er å finne så langt tilbake som i perioden 1763-1765, og her betegnes grønlandsselen som "vårsel" eller "russekobbe". Invasjonen av grønlandsselen i de østlige delene av Finnmark var stor i 1891, 1893, 1895, 1896 og 1897.

I 1902 og 1903 invaderte grønlandssel norskekysten i langt større antall enn det som tidligere var observert. Selen ankom tidligere enn vanlig, og ble derfor kalt "vintersel". "Spitsbergensel" ble også brukt ettersom selen kom inn mot norskekysten fra sine beiteområder nord i Barentshavet. Invasjon av sel i 1902 og 1903 kan betegnes som særdeles stor og strakte seg lengre sør enn Trøndelag. Det fortelles at selen i 1902 oppholdt seg på norskekysten til langt utpå sommeren, mens de i 1903 forsvant fra kysten allerede i mars.

I perioden 1903 til 1978 har det kun vært selinvasjoner av mindre omfang, slik som i perioden 1916-1919 og vinteren 1962/1963. Disse invasjonene rammet kun de nordøstligste delene av Norge (Finnmark og Nord-Troms).

Noen av de verste tilfelle av selinvasjon har man hatt relativt nylig. De er fra perioden 1978-1988, og kan betegnes som massemigrasjoner av grønlandssel. Disse invasjonene ligner mye på det som ble observert i 1902 og 1903. Særlig mye grønlandssel var det i 1987, da det ble observert sel helt ned til Skagerrak.

Også etter 1987 har grønlandsselen kommet inn til Finnmark, men nå kan man registrere et noe annet innvandringsmønster enn tidligere. Ungselen kommer om vinteren og voksne hunner kommer i mars-april etter dieperioden.

Virkningene av selinvasjonene av grønlandssel er blitt betraktelig verre av at de lokale bestandene av kystsel (steinkobben og havverten) også har økt mye. Dette har særlig gått utover fjordfiskere i Tana, Laksefjorden og Porsangerfjorden. Fisken blir skremt ut av fjordene eller spist opp av selen. I en lang periode av året er det ikke ”kokfisk” å få på de lokale fiskeplassene, dvs. i

⁷⁹ Personlig meddelelse av Dr Tore Haug, Forskningsleder Sjøpattedyr v/Havforskningsinstituttet, Tromsø.

fjordbefolkningens ”spiskammers”. De tradisjonelle gyteområdene er hardest rammet av selproblematikken, og fjordfiskerne har også på grunn av det mistet inntekter.

Historien forteller oss at selinvasjonene i Øst-Finnmark alltid har forekommet og vi må også i fremtiden belage oss på å leve med dette naturfenomenet. Utfordringene som myndighetene står ovenfor når det gjelder selinvasjon og kystselbestandene, er å lage ordninger som bøter på fiskernes problemer og som ikke tar fra fiskerne deres rett til å drive fiske på grunn av selinvasjonene.

Norsk selfangst i Øst- og Vestisen er konsentrert om to arter: grønlandssel og klappmyss. Fangsten foregår i områdene utenfor Kvitsjøen i Russlands økonomiske sone (Østisen), samt i Vesterisen (ved Grønland). Selfangst i disse områdene har lange tradisjoner i Norge.

I 1989 ble det innført forbud mot fangst av diende unger som følge av boikottaksjonene mot den norske selfangsten. Fartøyene som deltar i denne fangsten har en offentlig inspektør om bord som påser at regelverket for utøvelse av fangsten blir overholdt.

De norske kvotene for fangst av sel fastsettes etter vitenskapelige anbefalinger fra Det Internasjonale Havforskningsrådet og råd fra Havforskningsinstituttet. Den norske kvoten i Østisen var i 2003 på 10 000 voksne grønlandssel, dvs. 5 000 mer enn i 2002. I Vesterisen er den norske kvoten på 15 000 grønlandssel og 10 300 voksne klappmyss. Det vil ikke bli fanget sel i Østisen i 2004.

8.2.3 Kystsel

Kystselartene i Norge er steinkobbe og havert. Steinkobben oppholder seg som regel i fjordene mens haverten oppholder seg som regel ute på kysten. Arktiske arter som grønlandssel, ringsel og klappmyss kommer vanligvis sporadisk inn til kysten og er der som regel i korte perioder. Steinkobben har både kaste- og hårfellingsområder i fjorden, og er relativt stasjonære, mens haverten har sine kaste- og hårfellingsområder ute på kysten og vandrer over store områder.

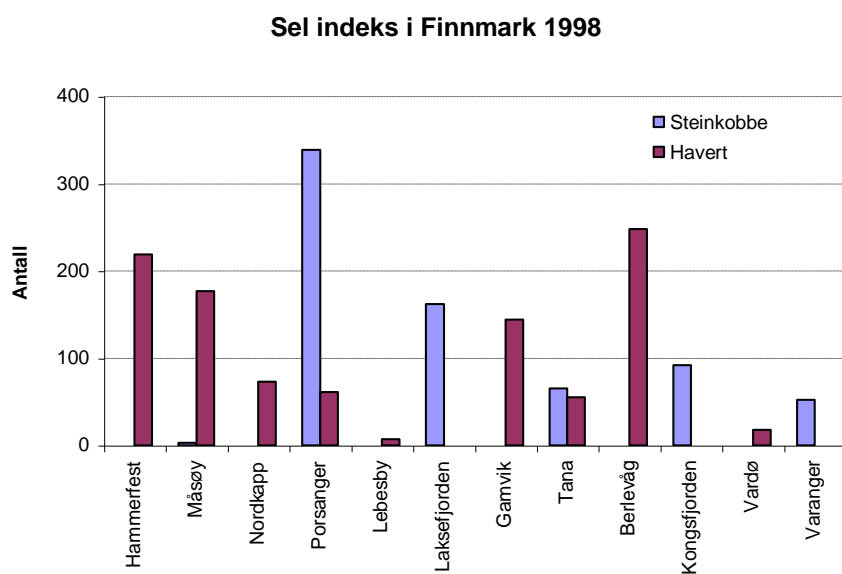
I 1990 la Fiskeridepartementet i samarbeid med Miljøverndepartementet, frem forslag til landsplan for kystselforvaltning.⁸⁰ Her blir problemene med en stor selbestand beskrevet. Selen spiser fisk, skremmer fisken bort fra området, ødelegger fiskeredskapene og infiserer fisken med kveis.

Havforskningsinstituttet har det rådgivende faglige ansvaret for telling av kystsel. De anslår en levedyktig selbestand til å være på om lag 50 voksne individer. Det er foretatt en rekke seltellinger. Disse er imidlertid gjennomført på forskjellige måter, og kan derfor ikke sammenliknes. Det gjør at vi i dag ikke har full vitenskapelig dokumentasjon på utviklinga i selbestandene. Faktum er at forskerne ikke vet eksakt hvor stor selbestandene er, men de antar at selbestandene har økt, noe som også kan bekreftes av de lokale fiskerne.

⁸⁰ NOU 1990:12 Landsplan for forvaltning av kystsel.

Fiskerne mener at selbestandene i Porsanger-, Lakse- og Tanafjorden nå er blitt så store at de er i ferd med å ødelegge den økologiske balansen i fjordene.

Figur 8.2 Indekser (beste telling) for sel i Finnmark 1998
(Bjørge og Øien; 1999) ⁸¹

Jakttiden for havert, steinkobbe, ringsel og grønlandssel er nord for Stad fra 2. januar til 15. september. ⁸²

Sametinget går inn for å forvalte selen som en fornybar ressurs. Ved riktig beskatning kan dette bidra til å styrke det materielle grunnlaget for bo- og sysselsettingen i samiske kyst- og fjordområder. For å gjenskape den økologiske balansen i Finnmarksfjordene vil Sametinget arbeide for å redusere selbestandene.

8.3 Næringskombinasjoner

Bosetting i samiske områder har opp gjennom tidene gjennom tidene utnyttet de lokale og regionale naturressursene. Kombinasjoner av ulike næringer har alltid gitt muligheter for bedre utnyttelse av ressursene, jevn inntekt og muligheter for inntektsøkninger.

Fisket i sjøsamiske områder har lange tradisjoner og har i stor grad blitt drevet i kombinasjon med annen næring. Kombinasjonsdriften har vært naturlig tilpasset de øvrige naturressursene i de

⁸¹ Appendiks tabell 33

⁸² Hjemmel i selfangstloven av 1951.

forskjellige distriktene. Begrensninger i ressursuttak, kvotereguleringer, markedsmessige begrensninger og overføringer av fiskeressursene, har på en dramatisk måte svekket mulighetene for kombinasjonsdrift.

Dagens utfordring ligger i å utvikle kombinasjonsnæringene som attraktive alternativer og på sikt danne grunnlag for rekruttering til fiskerinæringen. I dette ligger utfordringen også å se kvinners kombinasjonstilpasninger som en del av dette bildet. Samisk tradisjonell kompetanse i kombinasjon med formell høyere utdanning kan gi utviklingsmuligheter, markedstilpasninger og innovasjon. Utfordringen er å tilrettelegge og stimulere for en slik utvikling fra myndighetenes side. Sametinget vil fortsette sitt arbeide for å bedre rammebetingelsene for kombinasjonstilpasninger.

Fiskeridepartementet har ikke prioritert kombinasjonsnæringene. Sametinget ser dette som en av de direkte årsakene til økt fraflytting fra de sjøsamiske områdene.

Sametingets regelverk for kombinasjonsnæringene er endret for å styrke lønnsomhet, nyskaping m.v. Det åpnes også for at en av primærnæringene skal være en del av næringskombinasjonen. Sametinget vil gjennomgå tidligere støttepraksis for kombinasjonsnæringene slik at støtteordningene når frem til målgruppene i de sjøsamiske områder på en tilfredsstillende måte.

8.4 Sametingets prioriteringer

- Arbeide for at oppdrettskonsesjoner tildeles vederlagsfritt i samiske kyst- og fjordområder.
- Arbeide for at lokale interesser står som eiere av oppdrettsanlegg.
- Arbeide for at oppdrettsnæringen drives på en miljøvennlig måte, slik at den ikke truer de lokale fiske- og laksestammene eller det biologiske mangfoldet.
- Arbeide for urfolks rettigheter til hvalfangst.
- Arbeide for at den lokale og regionale selfangsten økes og at fangstene danner grunnlag for verdiskapning.
- Arbeide for at fiskere som rammes av selinvasjon får erstatning.
- Bidra til å styrke næringskombinasjon og utvikle nye næringskombinasjoner i sjøsamiske områder.
- Prioritere søknader fra kvinner til etablering og utvikling av næringskombinasjoner.
- Prioritere søknader fra kvinner til næringsetableringer i sjøsamiske områder.

9.0 Forskning, utvikling og kompetanse

Forskning og utdanning har en sentral plass også i samisk samfunnsoppbygging og -utvikling, og er derfor av avgjørende betydning for bevaring, styrking og utvikling av samisk språk, kultur og samfunnsliv.

Sametinget ser forskning og utdanning som et viktig virkemiddel for å fremme nyskaping både i privat og offentlig sektor. Regjeringen går inn for å styrke samisk utdanning og forskning, og å øke rekrutteringen og kunnskapen om samiske samfunnsforhold og samisk kultur.⁸³ Regjeringen vil styrke det samiske forskningsmiljøet ved Universitetet i Tromsø og forskningsmiljøet i Kautokeino. Styrking av disse miljøene er viktig både med hensyn til rekruttering til utdanning og til forskning. Sametinget ser det som nødvendig at også andre institusjoner får muligheten til å drive utviklingsarbeid som kan bidra til å styrke sjøsamiske områder.

9.1 Forskning

Det sjøsamiske samfunnets utvikling er avhengig av at det settes fokus på fiskerettigheter og ressursforvaltning. Sametinget ønsker at dette synliggjøres i forskning og opplæring. Sametinget mener at det må avsettes midler til handlingsprogram som omhandler retten til fiske og det potensialet fiskeressursene innebærer for verdiskaping og utvikling av de samiske kyst- og fjordområdene, gjennom en bedre og fornyet utnyttelse av lokale ressurser.

Sametinget vil sette fokus på å dokumentere samiske kvinners rettigheter, basert på alders tids bruk, arbeidsoppgaver og ressursutnyttning. Urfolksrettigheter må spesifikt omtale urfolkskvinnens rettigheter.

Den sjøsamiske befolkningen har gjennom lang tids bruk av områdene tilegnet seg uformell kompetanse. Det er viktig å få synliggjort den økologiske og næringsmessige realkompetansen som befolkningen har i samiske kyst- og fjordstrøk Fram til nå har forskningen i meget liten grad tatt hensyn til dette. Tradisjonell kunnskap må bli tatt på alvor i forskning og forvaltning. Sametinget ønsker i denne forbindelse å videreføre prosjektet i de tre fjordene Tysfjorden, Lyngenfjorden og Tanafjorden. Folks tradisjonelle kunnskap må nedtegnes og bevares. Sametinget vil samarbeide med kvinnene i sjøsamiske områdene og kvinneorganisasjoner for å få synliggjort den lokale og uformelle kompetansen som kvinnene har i sjøsamisk fiske.

Fiske og jordbruk har vært sentrale næringer i det samiske samfunnet og har også vært med å holde bosettingen stabil. Endringene i disse næringene har ført til fraflytting og befolkningsnedgang. Sametinget mener at det må settes i gang tiltak som synliggjør effekten av den statlige næringspolitikken på de samiske samfunnene.

⁸³ I St.meld nr 34 (2001-2002) om høyere samisk utdanning og forskning

9.2 Utdanning

Samiske samfunn er mangfoldige. I undervisningssammenheng har det vært lite fokusert på de sjøsamiske verdiene og mangfold. Sametinget mener det er viktig at man i barnehager og grunnskoler får en variert undervisning om samisk kultur og samfunnsforhold. De symbolene som blir brukt for å formidle samisk kultur må også være gjenkjennelige og knyttet til barnas hverdag.

Også tradisjonell kunnskap og lokal historie om ressursutnyttelse, fangstmåter og fangstredskaper må bli en del av undervisningen i barnehager og skoler. I Sametingsplanen 2002-2005 står det:

"Sametinget vil arbeide for at uformell tradisjonskunnskap blir en sentral del av opplæringen."

Sametinget vil gjennomføre tiltak for å ta vare på den tradisjonelle kunnskapen i sjøsamiske områder.

9.3 Sametingets prioriteringer

- Ta vare på realkompetansen som finnes i de sjøsamiske samfunnene.
- Arbeide for økt forskning på lokale marine ressurser.
- Arbeide for at det settes i gang et handlingsprogram for å tilbakeføre retten til fiske gjennomføre lokal/regional ressursforvaltning og belyse konsekvensene av statens fiskeripolitikk for de samiske kyst- og fjordområder, med spesiell vekt på kvinners situasjon.
- Stimulere til at jenter velger fiskeriutdanning og engasjerer seg i marin forskning.
- Synliggjøre den sjøsamiske kulturen i barnehager, grunnskolene, videregående, på universitet nivå og i forskningen generelt.

10.0 Virkemidler og rammebetingelser

Fundamentet er at folk i samiske områder skal ha en ubetinget forsterrett til å utnytte de materielle ressursene som alltid har vært grunnlaget for bosettinga. For å stimulere til bosetting er det nødvendig at man får til en nyrekruttering til fiskerinæringa.

Sametinget vil arbeide for å økt de økonomiske ressurser til investeringer, utviklings- og forskningstiltak på både land- og sjøsiden, samt innenfor oppdrettsnæringen.

10.1 Rekrutteringsordning

Sametinget anser det å være i strid med urfolksretten at ungdom i samiske områder hindres i å begynne i forfedrenes yrke i og med at de tvinges til å kjøpe kvoter som tidligere har vært fritt tilgjengelige. Sametinget aksepterer ikke dette og vil gjøre rekrutteringsordning til et hovedtema i den videre kontakten med myndighetene.

Dagens fiskeriforvaltning har medført at kvoter kjøpes og selges og yngre fiskere som ikke har oppsparte midler, slippes ikke inn i fiskerinæringa. Rekrutteringsordningen vil etter Sametingets mening virke positiv når det gjelder å begrense fraflytting fra sjøsamiske områder.

Likeledes kan rekrutteringsordningen i fisket brukes som en viktig motiveringsfaktor for å styrke likestilling mellom kjønnene, og gjennom dette forbedre befolkningens muligheter til å leve av fisket, ettersom det er slike ordninger som skaper grunnlag for eksistens i de sjøsamiske bygdene. Sametinget har fremmet denne saken både for Fiskeridirektoratet i Reguleringsrådet og i møte med Fiskeriministeren den 21.06.2002, men uten å få gehør og gjennomslag for synspunktene.

10.2 Ungdomsfiskeordningen

Ungdomsfiskeordningen er et viktig bidrag når det gjelder å motivere til rekruttering i fiskerinæringa. Ordningen omfattet ungdom mellom 12 og 25 år i 2003, og gjelder for fiske etter torsk, hyse og sei nord for 62 grader og fiske etter rognkjeks i Nordland, Troms og Finnmark. 450 personer benyttet seg av ordningen i 2003 og fisket til sammen ca. 500 tonn med en gjennomsnittsinntekt på ca. kr. 10 000 til hver. Sametinget støtter ordningen og anser den som svært viktig for å rekruttere både gutter og jenter til fiskeryrket. Ungdomsfiskeordningen videreføres i 2004.

Innføring av både rekrutteringskvoter og videreføring av ungdomskvoter er et ufravikelig krav fra Sametingets side.

10.3 Samisk utviklingsfond

Hovedmålet for Samisk utviklingsfond er sterke og levende samfunn med stabil bosetting og allsidig nærings-, kultur og samfunnsliv. Midlene skal bidra til å styrke kvinners deltagelse i næringslivet. Innenfor fiskeriene er målet å bevare og utvikle fisket som et materielt grunnlag for

bo- og sysselsetningen i samiske kyst- og fjordområder. For å nå målet må Sametinget anvende likestillings- og kjønnsperspektivet i politikktutviklingen og ved forvaltningen av ordningene.

Samisk utviklingsfond har årlig bidratt med midler til kjøp av fiskebåter i Samisk utviklingsfonds område. Sametingets satsing på utkantene kan i mange tilfeller sies å være en klar motkonjunkturpolitikk. Bruken av fondets virkemidler er å utvikle og fornye den lokaltilpassede fiskeflåten samt å etablere og modernisere land- og mottaksanleggene. Sametinget erkjenner imidlertid at fondets begrensede midler alene ikke kan snu den negative utviklingen innenfor fiskerinæringen i samiske kyst- og fjordstrøk.

Sametinget har prioritert støtte til båter under 35 fot og som ikke er eldre enn 15 år. Gjennom bruk av alderskriteriet har Sametinget bidratt til å fornye og modernisere en fiskeflåte som er godt tilpasset fjord- og kystfisket. Investeringer i nyere fartøy er meget kapitalkrevende og mange som ønsker å kjøpe fiskebåt sliter med svak egenkapital, samtidig som driftsgrunnlaget varierer sterkt som følge av reguleringene i fisket. Sametinget yter tilskudd til kjøp av fiskebåt slik at egenkapitalen kan styrkes og gjennom dette gi kjøperen bedre muligheter til å forsvare sine investeringer.

Tabell 10.1 Fordeling av midler fra Samisk utviklingsfond til fiskeriene i perioden 1995 - 2002 (Beløpene er oppgitt i 1000 kr)

1995		1996		1997		1998		1999		2000		2001		2002	
Kr	Andel	Kr	Andel	Kr	Andel	Kr	Andel	Kr	Andel	Kr	Andel	Kr	Andel	Kr	Andel
5 493	37,2%	3 636	24,8%	5 682	32,5%	4 841	19,9%	3 655	16,5%	3 421	18,5%	4 102	24,9%	3 304	20,2%

Samisk Utviklingsfond har de siste fem årene bevilget ca. 17 millioner kroner for å styrke fiskeriene i de sjøsamiske områdene. Største delen av disse midlene er benyttet i finansiering ved kjøp av båter (jfr. kapittel 5.5 og 6.12). Sametinget vil bidra til at rettighetene i fiske blir tilbakeført, sikret og forankret i de sjøsamiske områdene.

10.4 Innovasjon Norge (IN) (tidligere SND)

De strenge reguleringene i fisket fører til at mange av prosjektene i samiske kyst- og fjordområder ikke oppnår den samme lønnsomheten som store prosjekter i mer folkerike tettsteder. Sametinget mener at Innovasjon Norge må ta et større samfunnsansvar for kriteriene for tildeling og må legge større vekt på samfunnsøkonomisk lønnsomme prosjekter, hvor lønnsomheten ses i et vidt perspektiv.

Innovasjon Norge har fra 1. januar tatt over virksomheten til de fire organisasjonene Norges Turistråd, Norges Eksportråd, Statens Nærings- og distriktsutviklingsfond (SND) og Statens veiledningskontor for oppfinnere (SVO). Det nye særlovselskapet Innovasjon Norge (IN) skal fra dag én satse på entreprenørskap, små og mellomstore bedrifter og på reiseliv. IN forvalter i dag betydelige statlige virkemidler. Stortinget vedtok i juni i 2003 at Innovasjon Norge skulle forvalte disse virkemidlene for å utvikle et:

"innovativt og nyskapende næringsliv i hele Norge."

Myndighetene har overført ansvaret for å sette kriteriene i forbindelse med kondemnerings- og strukturordningen innen fiskerinæringen til daværende Statens nærings- og distriktsutviklingsfond. Dette har Sametinget gått i mot i sak 36/02 hvor det står følgende:

"Statens nærings- og distriktsutviklingsfond må ikke under noen omstendigheter få fullmakt til å fastsette retningslinjene for struktur- og kondemneringsordninger på egen hånd."

Innovasjon Norge og Sametinget må i fellesskap finne løsninger som kan nyttes for næringsutvikling i samiske kyst- og fjordområder. Dette innebærer at Sametinget må få økt sine rammer til Samisk Utviklingsfond for kunne bidra til en positiv næringsutvikling i sjøsamiske områder.

10.5 Sametingets prioriteringer

- Arbeide for at rammebetingelsene for rekruttering til fiskeryrket opprettholdes.
- Arbeide aktivt for å sikre retten til fiske i sjøsamiske områder.
- Styrke rammebetingelser for bevaring og utvikling av næring i samiske områder.
- Arbeide for at regelverket ikke hindrer tradisjonelt fiske i samiske områder.
- Arbeide for at Innovasjon Norge yter støtte til små- og mellomstore prosjekter i sjøsamiske områder.
- Styrke bevilgningene til fiskerirelatert virksomhet i samiske områder.
- Prioritere søknader fra kvinner til fiskerirelatert virksomhet.

11.0 Økonomiske og administrative konsekvenser

I forbindelse med behandling av Årsmelding for Sametinget 2003 (sak 22/04) anførte Plan- og finanskomité bl.a. følgende i sin merknad (jfr. punkt 1.0 *Innledning og sammendrag*):

"Når det gjelder retten til fiske i sjøsamiske områder vil komiteen bemerke at man ber ikke har fokusert sterkt nok på at folk i disse områdene i større og større grad er fratatt retten til å livnære seg av de lokale og regionale marine ressursene. Komiteen mener at denne saken skal, ved siden av Finnmarksloven, ha høyeste prioritet. Det gjelder både med hensyn til fokus og ressurser som settes inn, for å hindre at urettferdige og folkerettsstridige fiskerireguleringer skal ødelegge grunnlaget for sjøsamisk kultur."

Økonomiske og administrative konsekvenser av de foreslåtte prioriteringene i denne meldingen vil bli behandlet i de årlige budsjettbehandlingene i Sametinget. Når det gjelder Sametingets arbeid med tilbakeføring av fiskerettighetene til fiskere i sjøsamiske områder, vil dette kreve økonomiske ressurser som vil bli vektlagt i de årlige budsjettene.

Vedlegg I

Råd og utvalg

Sametinget er et folkevalgt politisk organ som fremmer samenes politiske-, nærings- og samfunnmessige holdninger. Dette gjør at Sametinget - i mange råd og utvalg - blir stående alene om sine standpunkter, noe som særlig kommer til syne i råd og utvalg med representanter som kun representerer en særinteresse. Sametingets deltagelse innebærer å informere og påvirke for å få gjennomslag for Sametingets politikk og holdninger, samtidig som Sametinget blir orientert om hva andre aktører mener.

Sametinget til vise til at folkeretten slår fast myndighetenes plikt til å involvere Sametinget i forbindelse med forvaltning av naturressursene innenfor de tradisjonelle samiske bosettingsområdene. Kontakten med myndighetene er viktig for å skape gjensidig forståelse og respekt.

Reguleringsrådet

Sametinget er representert med 1 medlem i Reguleringsrådet.

Reguleringsrådet gir fiskerimyndighetene råd i forvaltnings- og fangstspørsmål. Rådet har ingen ansvar for den overordnede fiskeripolitikken som føres og rådet har heller ingen ansvar for samfunnsutviklinga når det gjelder å skjerme de minste båtene eller på andre måter bedre bo- og sysselsettinga i kyst- og fjordområdene.

Sametinget har fremmet nærhets- og avhengighetsprinsippet i Reguleringsrådet med forslag om at en større andel av fiskekvotene tilfaller kyst- og fjordflåten, samt de gruppene som bidrar til lokal verdiskapning av fiskeressursene. Sametinget har ikke fått gjennomslag for dette.

Sametinget gjennomfører for tiden en evaluering av Sametingets deltagelse i Reguleringsrådet for å se på hvilket gjennomslag urfolks- og fiskeripolitikk har hatt.

Sjøpattedyrrådet

Sametinget er representert med 1 medlem i sjøpattedyrrådet.

Sjøpattedyrrådet er et rådgivende organ for fiskerimyndighetene på direktoratsnivå, og uttaler seg når det gjelder fangst og forvaltning av sel og hval i norske og internasjonale farvann.

For å ivareta urfolks rettigheter til fangst av sel og hval er det viktig at Sametinget og Utenriksdepartementet har jevnlig kontakt slik at den norske delegasjon i The International Whaling Commission (IWC) ivaretar Sametingets interesser i fangst og forvaltning av sel og hval på globalt nivå.

Sjøpattedyrådet ser med stadig større uro på at kystselartene øker. I 2003 har rådet derfor gått inn for økning av kystselkvotene samtidig som det nå utbetales en forskningspris på kr 500 for hver havvert som fanges. Sametinget har fått gjennomslag for at forskningsprisen også skal gjelde for steinkobbe i Finnmark.

Havressurslovutvalget

Sametinget er representert med 1 medlem i Havressurslovutvalget.

I forbindelse med utformingen av en ny havressurslov vil utvalget spesielt vurdere: 1) utvidelse av lovens virkeområde, 2) revisjon og forenkling av eksisterende bestemmelser og 3) innføring av nye bestemmelser som harmoniserer med ny lovgivning og folkerettslige forpliktelser

Utvalget skal fremlegge sin innstilling innen 15. mars 2005.

Sametinget har oppnevnt et fiskeripolitisk utvalg som skal bistå Sametingets representant i lovarbeidet.

Den blandede norsk-russiske fiskerikommisjonen

Bestandene av torsk, hyse, lodde og kongekrabbe i Barentshavet er fellesbestander for Norge og Russland.

På det årlige kommisjonsmøtet fastsetter partene totalkvoter for og fordeler kvotene mellom Norge, Russland og tredjeland. Totalkvotene som Norge og Russland fastsetter i Den blandede norsk-russiske fiskerikommisjon er basert på anbefalinger om beskatningsnivå utarbeidet av Det internasjonale Råd for Havforskning (ICES).

Sametinget har uttrykt et ønske ovenfor Fiskeridepartementet om deltagelse i Den blandede norsk russiske fiskerikommisjon. Dette har Sametinget ikke fått gjennomslag for. Sametinget vil opprettholde sitt krav om representasjon i denne kommisjonen, som fastsetter viktige rammebetingelser for fiskerne i sjøsamiske områder (nord for 62° N).

Samarbeidsrådet for anadrome laksefisk

Sametinget har vært representert med 1 representant i Samarbeidsrådet for anadrome laksefisk. Rådet er nedlagt f.o.m. 2004 og vil bli erstattet med et annet organ som ivaretar rådets oppgaver.

Sametingets videre arbeid

Sametingets videre arbeid innenfor fiskeripolitikken vil bl.a. være å synliggjøre Sametingets behov for undersøkelser og politikktutforming. Sametinget vil i denne sammenheng delta i de råd og utvalg der det er naturlig for å fremme samiske interesser. Sametinget vil også opprette egne råd, utvalg og arbeidsgrupper der dette er nødvendig.

Vedlegg II

FORSKJELLIGE FISKERIREGIMER

Sammendrag

Nasjonalt fiskeriregime

En bærekraftig forvaltning av fiskeriressursene bygger på en samordning og gjensidig forståelse mellom fiskeriforvaltningen, forskningen og fiskerne. I tilfelle en av partene blir for enerådende, vil vilkårene for en bærekraftig forvaltning endres.

Konklusjon

- *Norske fiskeriforvaltning makter ikke å få til en langsiktig bærekraftig utvikling i fiskeriressursene samtidig som man ivaretar en sosial profil i reguleringene som passer vårt behov og som blant fiskerne og befolkningen vekker tillit.*
- *Kyst- og fjordflåten ofres for å gjøre en havgående flåte lønnsom.*

Generelt

Myndighetene i de forskjellige landene har en ulik tilnærming av en bærekraftig forvaltning med forskjellige resultater, men alle de store fiskerinasjonene har laget seg regler for å ivareta både ressursenes og nasjonale hensyn.

Globalt anses overkapasitet i flåten som den mest alvorlige trusselen mot en bærekraftig fiskeriforvaltning. Fiskeriressursene blir hevdet å være nasjonale ressurser, men i de tilfellene hvor man ikke makter å forvalte disse i h.h.t. lokale interesser så mister bl.a. reguleringene sin legitimitet.

Island

Fram til 1977 hadde Island et fiskeri hvor alle fritt kunne delte. I perioden 1977-83 ble det benyttet innsatsbasert kvoter, men det i perioden 1983-84 ble introdusert individuelle fartøyskvoter. Fra 1985-90 gjennomførte Island et blandet system med innsatsbaserte og individuelle fartøyskvoter. Dette ble gjennomført med dårlig resultat, og i 1990 ble et system med fullt omsettelige individuelle kvoter (Individual transferable quotas ITQ-system) innført. Resultatet er at småbåtene er redusert med 800 båter fra 2000 i 1990 til 1200 i dag.

Omsetning av kvoter har i dag ført til at fiskeressursene på Island er konsentrert på et fåtall selskaper. Dette har bl.a. ført til at det i dag pågår en heftig debatt på Island om de skal gå tilbake til det gamle systemet hvor rettighetene er fordelt på mange flere enn det som er tilfelle i dag.

Løsningen i første omgang har vært å innføre en ressursavgift, som en betaling fra kvoteeierne til fellesskapet som fortsatt er eiere av islandske fiskeressurser.

EU

I EU er fiskeripolitikken under revisjon etter at de aller fleste fiskeartene som utnyttet kommersielt er overbeskattet samtidig som det er stor overkapasitet i fiskeflåten. EUs revisjon omfatter en felles fiskeripolitikk for alle medlemslandene, både når det gjelder forvaltning og fangstregler.

Hovedmålsettingene for en felles fiskeripolitikk f.o.m. år 2003 er:

- Sikre langsiktig rasjonell bruk av fiskeressursene i havet.
- Sørge for tilgang av ferske og sunne fiskeriprodukter på markedene i EU.
- Sikre en anstendig inntekt for dem som har sitt levebrød i fiskerisektoren.
- Beskytte dyre- og plantelivet i havet og langs kysten.

Felles tiltak for alle EU-landene er den mest effektive måten å oppnå disse målsetningene på. Det er tre grunner til det. For det første respekterer ikke fiskebestandene nasjonale grenser. For det andre er det et fritt marked for salg av fisk i EU, og for det tredje står EU-landene sterkere sammen enn hver for seg når de skal forhandle i internasjonale fora eller med andre land.

EU er verdens største marked for fiskeprodukter, men er forbigått av både Japan og USA når det gjelder fangsten de selv tar opp av havet. Generelt sett er fiskerisektoren kun en liten del av EUs økonomi, og fiskeristøtten utgjør anslagsvis 1% av EUs budsjett. Men 1,5 millioner mennesker i EU er avhengige av fiskeriene og foredling av fisk for å sikre sitt levebrød. Det er store forskjeller mellom regionene i denne sektoren og noen kystregioner i EU er helt og holdent basert på fiske, slik som for eksempel Galicia i Spania.

Den felles fiskeripolitikk hviler på fire pilarer.

- 1) En rasjonell utnyttning av fiskebestanden ved hjelp av et kvotesystem. Ministerrådet definerer den totale mengden som kan fiskes av de forskjellige fiskeslagene. Disse kvotene på hvert fiskeslag kalles TAC (Total Allowable Catch) og omfatter alle de viktigste fiskesortene som fiskes i EUs farvann. De forskjellige TACs fordeles så mellom medlemslandene, som selv avgjør hvordan de fordeler dem mellom sine fiskere.
- 2) En strukturpolitikk som tar sikte på å modernisere fiskeflåten, havnene og foredlingsanleggene. Hensikten er å gjøre fiskerisektoren økonomisk lønnsom, trygg og miljøvennlig.
- 3) Beskytte fiskebestanden og miljøet gjennom tekniske mål som for eksempel minimum maskestørrelse i fiskegarnet.
- 4) Forhandlinger med land utenfor EU om tilgang til deres farvann. EU har slike avtaler med mange land, og det gir EUs egne fiskefartøyer flere og bedre muligheter.

For å begrense fangstkapasiteten har Ministerrådet vedtatt å gi støtte til bygging av nye fartøy ut 2004, men kun for fartøy under 400 tonn. For å redusere flåtekapasitet gis støtten til modernisering av fartøy kun til fartøy eldre enn fem år.

Canada (Østkysten)

Det er et komplisert fiske på 11 arter, med en differensiert flåte og med alle typer redskaper. Området er stort og inneholder forskjellige økosystemer, ca 500 havner med 300 forskjellige bedrifter.

Før 1976 kunne alle starte med fiske uten restriksjoner. Deretter ble det innført nasjonale forvaltningsplaner. Etter dette har det stort sett vært 25 år med sammenhengende krise i fiskeriene. I 1982 ble det innført salgbare selskapskvoter (Company Quotas) for havfiskeflåten, mens det i 1986 ble innført individuelt omsettelige kvoter (Individual Transferable Quotas (ITQs)) for fartøy over 20 meter. Til tross for disse reguleringene fortsatte overfiske i Canadisk sone og i 1993 ble alt fiske etter torsk forbudt.

Dette førte til full krise med stor arbeidsledighet ettersom båtene under 13,8 meter fikk store begrensninger i sitt fiske. I 1995 ble det gjennomført et forsøk hvor 50 kystfiskefartøy på østkysten fikk sine egne kvoter som de administrerte selv.

Det ble senere innført 7 forskjellige forvaltningsområder med hver sitt forvaltningsstyre og med hver sin forvaltningsplan. Modellen er basert på en arbeidsdeling mellom stat, provins (fylke) og community group (kommune) med årlig planlegging. Dette har gitt kystflåten en større grad av selvbestemmelse når det gjelder hvordan kvoter skal fordeles og hvordan fisket skal gjennomføres. Det er likevel fortsatt fordelingskonflikter mellom flåtegrupper og redskapsgrupper.

New Zealand

Maoriene utgjør i dag ca. 15 prosent av New Zealands befolkning. Den politiske, økonomiske og kulturelle undertrykkelsen av maoriene har pågått over en lang periode, selv om dronning Victoria i 1840 innførte en lov som i prinsippet ga maoriene rett til selv å bestemme over fiskeressursene. Maoriene har i tiden etter dette blitt systematisk fratatt sine fiskerettigheter. I 1984 kom en rettskraftig dom som ble en vending i denne utviklingen, og hvor man fra myndighetenes side måtte begynne en tilbakeføring av rettigheter til maoriene. Ved innføring av ITQs i 1986 tok myndighetene likevel lite hensyn til maorienes rettigheter, noe som medførte flere rettssaker og til slutt et politisk kompromiss hvor maoriene fikk rett på 10% av alle kvoter i systemet, 20% av alle arter som skulle inn i kvotesystemet i framtida og en betydelig finansiell kompensasjon som gjorde dem i stand til å kjøpe halvparten av New Zealands største fiskeriselskap. I dag kontrollerer maoriene cirka en tredjedel av landets fiskekvoter og de er aktive i alle deler av fiskerinæringa.

Dagens status er et resultat av mange rettssaker, kompliserte forhandlinger og kompromisser der begge parter har måttet gi og ta. Det gjenstår fortsatt mange uløste spørsmål, slik som hvordan man skal skape et nytt fiskeriregime der maorienes tradisjonelle rett til høsting av havet kan føres videre, som en egen sektor ved siden av den kommersielle.

Sør Afrika

Det har tideligere vært lite fokus på ressursforvaltningen i Sør-Afrika. De hvite kontrollerte den biologiske forskningen, selskapene og med fargede lavtlønte mannskapet. Havets ressurser hadde til hensikt å tjene de få med størst mulig avkastning på kortest mulig tid.

Etter et økende press på fiskeriressursene vedtok Sør Afrika i 1998 en ny fiskeripolitikk som baserte seg på en jevnere fordeling av fiskerirettighetene mellom store havgående fartøy og små kystfartøy. Det ble innført individuelle selskapskvoter i alle sentrale fiskerier, basert på tidligere innsats og planer for ny virksomhet.

I begynnelsen ble kvotene (rettighetene) gitt for ett år av gangen. Nå blir kvotene gitt for en periode på 4 år mens det seinere vil bli innført kvoter for en periode på 7-10 år. Omsetning av kvotene er basert på godkjenning fra fiskerimyndighetene.

Namibia

I Namibia førte også et økende press på fiskeriressursene til at landet i 1994 innførte en ny fiskeripolitikk, med individuelle selskapskvoter. Varigheten på tildelingen var i begynnelsen på 4 år mens de nå er 7 og 10-årige.

Kvotestørrelsene er forskjellige alt etter hvilken produksjon (land) råstoffet går til. Kvotestørrelsen påvirkes også av hvilken eierskap selskapene har (eks. joint venture). Kvotene er delvis omsettelige.

Namibia har innført ressursavgift som dekker alle utgiftene i forbindelse med forvaltning av fiskeriressursene.

USA

USA har en sammensatt og komplisert fiskeriforvaltning med fiskerikooperativer i Alaska og Beringersea, kommunale kvoter (community quotas) i Alaska (innført 1992), moratorium på flere ITQ fiskerier i 1996 og utstrakt bruk av buy-back-programmer som delvis er finansiert av industrien.

I dag er problemene:

- Stor overkapasitet i flåten
- Komplisert fiskeriforvaltning
- Mange konkurrerende interessegrupper på flåte-, produksjons- og eierskapssiden
- Innføring av adgangsbegrensninger for fritidsfiske

Appendiks

Tabell 1 Fangst av torsk i perioden 1980–2001

År	Fangst fartoy u/ 10 m.		Fangst fartoy 10 - 14,99 m.		Fangst fartoy 15 - 20,99 m.		Fangst fartoy 21 – 27,99 m.	
	Hele landet	Samiske områder*	Hele landet	Samiske områder*	Hele landet	Samiske områder*	Hele landet	Samiske områder*
	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg
1980	41 360 552	16 992 158	47 549 352	17 261 672	54 824 094	17 409 630	17 137 717	3 873 064
1981	50 864 717	18 811 263	66 194 069	25 049 150	74 858 590	23 609 863	22 284 683	5 915 939
1982	48 528 748	15 395 066	69 678 041	22 020 470	79 883 019	22 403 774	23 594 338	6 200 775
1983	43 468 269	12 289 594	59 603 731	15 464 282	65 732 099	16 191 956	15 013 454	2 139 627
1984	44 673 888	13 851 209	59 802 365	16 558 402	66 748 142	14 956 402	18 501 431	2 402 871
1985	45 636 627	17 953 410	46 434 808	16 299 128	53 347 226	13 793 035	14 700 607	2 379 402
1986	38 697 556	14 662 786	36 590 162	13 266 497	43 560 629	10 412 643	16 924 080	2 647 084
1987	24 107 078	6 492 771	28 792 287	8 395 381	32 019 588	6 603 746	14 494 590	2 617 147
1988	17 874 355	4 801 459	24 698 387	8 255 045	31 954 294	5 558 889	18 190 116	3 265 830
1989	22 934 650	7 331 495	33 391 915	11 561 637	31 212 761	5 412 259	17 665 075	3 516 416
1990	23 327 768	6 037 860	27 627 161	6 515 212	22 417 112	3 956 723	9 094 004	1 792 272
1991	31 546 827	8 696 868	37 500 287	9 038 008	29 835 025	5 892 791	13 628 091	2 533 689
1992	38 143 643	10 828 224	46 668 006	12 155 701	36 559 378	7 622 418	18 264 267	3 671 663
1993	41 783 942	11 915 958	57 802 497	15 404 816	45 353 818	9 823 730	21 109 068	4 482 227
1994	40 063 733	10 810 368	70 912 693	18 614 164	58 827 563	12 448 187	30 382 319	6 050 794
1995	28 339 172	8 175 585	64 001 302	18 108 947	61 462 835	14 428 377	36 671 939	7 117 145
1996	25 757 950	8 801 447	68 701 329	21 504 276	63 063 057	15 108 921	42 726 486	8 058 302
1997	23 892 747	8 220 686	76 896 267	23 222 233	70 472 949	15 389 305	47 861 952	7 384 551
1998	23 151 696	7 830 507	69 834 425	21 099 337	56 493 569	11 940 210	37 480 043	6 508 234
1999	20 693 665	7 784 469	49 814 284	15 569 791	38 350 032	8 407 524	32 222 112	6 548 803
2000	19 269 710	6 649 992	44 414 420	13 785 194	32 216 317	7 079 456	28 302 541	5 738 627
2001	19 018 126	7 077 055	45 335 844	14 554 258	32 646 800	7 360 849	28 723 642	5 030 997
Gj.snitt	32 415 246	10 518 647	51 465 620	15 622 891	49 174 495	11 627 758	23 862 389	4 539 794

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

* I h.h.t. Innstilling fra Samisk fiskeriutvalg avgitt 10. April 1997:

- Finnmark: Hele
- Troms: Karsoy, Kvænangen, Kåfjord, Lavangen, Lyngen, Nordreisa, Skjervøy, Skånland og Storfjord
- Nordland: Evenes og Tysfjord

Tabell 2 Fangst av hyse i perioden 1980 - 2001

År	Fangst fartoy u/ 10 m.		Fangst fartoy 10 - 14,99 m.		Fangst fartoy 15 - 20,99 m.		Fangst fartoy 21 - 27,99 m.	
	Hele landet	Samiske Områder	Hele landet	Samiske områder	Hele landet	Samiske Områder	Hele landet	Samiske områder
	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg	Kg
1980	5 680 135	1 796	13 546 516	5 956	21 973 085	7 218	2 151 408	390
1981	4 742 589	1 704	10 969 215	4 600	16 288 989	5 068	2 184 758	286
1982	2 558 283	639	6 672 368	2 215	9 940 711	2 454	1 606 585	264
1983	1 768 635	233	3 581 143	1 000	5 096 928	1 162	1 152 778	145
1984	2 313 221	280	3 463 425	780	4 455 227	712	1 120 533	124
1985	2 436 005	859	4 795 299	1 876	5 448 265	1 138	1 484 386	184
1986	7 205 948	4 060	12 028 451	5 431	11 844 786	2 570	2 819 638	408
1987	9 454 906	6 270	19 461 826	10 166	16 185 344	3 914	3 276 376	430
1988	4 347 704	1 993	12 196 306	4 855	11 325 613	2 104	2 368 779	574
1989	4 108 084	1 231	9 172 248	2 914	8 635 105	1 139	1 898 481	384
1990	3 164 090	989	6 763 655	2 588	5 625 818	1 173	1 097 438	293
1991	2 630 968	701	6 371 490	2 317	5 931 730	742	1 288 963	295
1992	4 039 360	1 059	9 476 376	3 483	7 205 160	1 263	1 999 425	572
1993	3 823 828	1 253	9 832 025	3 947	9 180 709	1 917	2 061 455	601
1994	4 517 869	1 477	11 966 605	5 234	13 633 797	3 528	4 042 679	1 239
1995	3 950 665	1 535	10 405 480	5 203	9 521 372	2 953	3 613 169	1 208
1996	3 764 837	1 763	10 643 835	6 367	8 583 320	3 172	4 254 243	1 632
1997	3 624 617	1 523	14 142 457	7 877	12 090 348	3 803	5 423 634	1 560
1998	3 427 271	1 325	13 133 677	6 071	12 634 312	3 481	6 940 488	1 814
1999	2 662 910	749	8 273 065	3 265	7 536 785	1 713	5 353 208	1 406
2000	4 651 564	1 818	8 404 973	3 253	4 959 879	1 404	4 728 143	1 111
2001	4 325 215	1 815	10 534 578	4 290	6 303 373	1 741	4 838 857	979
Gj.snitt	4 054 486	1 594	9 810 682	4 259	9 745 484	2 471	2 986 610	723

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

* I h.h.t. Innstilling fra Samisk fiskeriutvalg avgitt 10. April 1997:

- Finnmark: Hele
- Troms: Karlsøy, Kvænangen, Kåfjord, Lavangen, Lyngen, Nordreisa, Skjervøy, Skånland og Storfjord
- Nordland: Evenes og Tysfjord

Tabell 3 Fangst av sei for fartøy under 28 meter sl. 1980 - 2001

År	Fangst fartøy u/ 10 m.		Fangst fartøy 10 - 14,99 m.		Fangst fartøy 15 - 20,99 m.		Fangst fartøy 21 - 27,99 m.	
	Hele landet	Samiske områder*	Hele landet*	Samiske områder	Hele landet*	Samiske områder*	Hele landet*	Samiske områder*
	Tonn	Tonn	Tonn	Tonn	Tonn	Tonn	Tonn	Tonn
1980	13 075	2 369	12 125	2 736	39 624	6 101	36 683	5 037
1981	15 592	3 526	14 021	3 293	43 481	6 707	39 482	5 184
1982	14 335	2 817	15 143	4 260	45 810	5 893	39 651	7 227
1983	13 165	2 806	14 757	3 390	40 034	5 197	36 589	5 689
1984	14 592	2 229	12 616	1 669	28 726	2 205	36 906	4 305
1985	13 055	1 505	10 225	1 167	16 663	1 601	29 686	3 871
1986	8 218	1 084	6 834	712	7 164	842	12 171	1 318
1987	11 406	1 517	12 974	1 547	21 438	4 006	29 740	3 275
1988	9 655	3 098	11 025	3 664	23 655	4 819	30 762	4 516
1989	11 520	3 580	15 361	4 781	20 729	4 249	35 850	6 471
1990	7 718	1 352	10 766	2 010	11 226	1 669	26 162	5 367
1991	7 510	1 542	12 072	2 815	16 832	2 399	33 027	6 164
1992	7 588	1 440	16 314	3 270	16 589	1 751	29 871	4 390
1993	8 253	1 462	15 641	3 177	15 375	1 863	35 846	6 751
1994	7 493	857	16 591	3 248	15 664	3 323	30 466	8 137
1995	10 783	1 533	20 446	3 210	13 231	2 795	28 713	4 423
1996	11 491	1 685	25 877	6 916	22 321	7 124	36 984	7 504
1997	10 505	1 960	21 510	4 290	19 985	5 717	37 305	8 820
1998	13 652	2 846	24 288	6 043	19 002	4 892	42 760	6 990
1999	12 742	2 268	22 676	5 006	21 051	5 269	40 751	7 102
2000	12 452	2 189	23 047	4 720	17 473	3 632	33 164	6 346
2001	9 644	1 850	20 373 037	3 940	15 179	2 513	33 354	7 252
Gj.snitt	11 111	2 069	941 243	3 448	22 330	3 844	33 451	5 734

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

* I h.h.t. Innstilling fra Samisk fiskerirutvalg avgitt 10. April 1997:

Finnmark; Alle, Troms; Karsoy, Kvænangen, Kåfjord, Lavangen, Lyngen, Nordreisa, Skjervøy, Skånland og Storfjord og Nordland; Evenes og Tysfjord

Tabell 4 Samlekvote for fartøy under 15 meter i Gruppe I

Samlekvotene i Gruppe I:				
Fartøylengde	Torsk	Hyse	Sci	Samlekvote
under 7 meter	15,50	10,00	25,00	24,30
7 – 7,9	19,22	12,40	31,00	30,10
8 – 8,9	22,48	14,50	36,25	35,20
9 – 9,9	27,59	17,80	44,50	43,20
10 - 10,9	31,47	20,30	50,75	49,20
11 - 11,9	38,75	25,00	62,50	60,60
12 - 12,9	46,19	29,80	74,50	72,30
13 -13,9	56,11	36,20	90,50	87,80
14 -14,9	64,02	41,30	103,25	100,20

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 5 Samlekvote for fartøy under 15 meter i Gruppe II

Samlekvotene i Gruppe II:				
Fartøylengde	Torsk	Hyse	Sci	Samlekvote
under 8 meter	11,0	3,0	6,0	13,4
8 – 9,9	15,4	4,2	8,4	18,8
10 - 14,9	17,6	4,8	9,6	21,4
Over 15 meter	20,9	5,7	11,4	25,5

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 6 Deltakelse og fangst av blåkkeite i perioden 2000 – 2002

Lengdegrupper	Antall fartøy				Fangst – tonn			
	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003
0 – 10 m	48	24	16	27	205	78	22	89
10 – 13,9 m	198	212	181	227	1 248	1 500	1 213	1 615
14 – 19,9 m.	228	261	248	265	2 216	2 723	2 379	2 872
20 – 27,9 m.	59	76	54	69	700	880	560	824
Uoppgitt	-	-	-	0	46			
Sum	533	573	499	588	4 415	5 181	4 174	5 400

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 7 Kvoter, fangst og pris på kongekrabbe i perioden 1994 – 2002

År	Totalkvote (stk)	Norsk forsknings- fangst (stk)	Norsk kommersielt fiske (stk)	Ant. fartøy (ant)	Krabber pr. fartøy (stk)	Gjennom- snitts- vekt (kg)	Råstoff- pris (minstepris) (kr/kg r.v)	1. hånds- verdi (kr)
1994	22 000	11 000		4	2 750	3,4	35	1 162 235
1995	22 000	11 000		4	2 500	4	37	1 781 535
1996	30 000	15 000		6	2 500	4,7	37	2 595 236
1997	30 000	15 000		6	2 500	4,6	37	2 615 826
1998	50 000	25 000		16	1 562	5,1	37	4 602 948
1999	75 000	37 500		24	1 540	5,4	49	9 819 379
2000	75 000	37 500		33	1 100	5,1	85	23 072 709
2001	100 000	50 000		123	750	4,3	80	40 025 705
2002	200 000	10 000	90 000					
2003	200 000	10 000	90 000					
2004	280 000	10 000	90 000					

Kilde: Fiskeridirektoratet i Vadsø

Tabell 8 Fangst i rund vekt av rognkjeks fordelt på fartøy: 1998 – 2003

	1998		1999		2000		2001		2002		2003	
	Ant. fartøy	Fangst i tonn rundvekt	Ant. fartøy	Fangst i tonn rundvekt	Ant. fartøy	Ant. fartøy	Ant. fartøy	Fangst i tonn rundvekt	Ant. fartøy	Fangst i tonn rundvekt	Ant. fartøy	Fangst i tonn rundvekt
Under 7 meter	84	484	107	894	115	863	186	1 747	248	2 097	250	1 506
7 - 9,9 meter	63	330	65	556	91	701	141	1 450	217	1 838	262	1 286
10 – 12,9 meter	64	454	37	233	72	632	159	1 722	190	1 763	228	1 487
13 – 19,9 meter	11	73	13	96	19	141	19	218	17	185	18	161
Over 20 meter	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ikke oppgitt lengde	2	6	0	15	0	15	0	38	3	52	4	49
Sum	224	1 347	236	2 046	297	2 353	505	5 177	675	5 935	762	4 489

(Fiskeriforskningen i Tromsø)

Tabell 9 Utviklingen i fangst og deltakelse i fisket etter rognkjeks i årene fra 1992–2002.

År/fiskeslag	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2002	2003
Tonn rund	3	4	5	4	4	5	1	2	2	5	5.921	4.489
Tonn rogn	5	6	8	5	6	8	2	3	3	7	884	670
Fersk rogn	7	8	1	7	8	1	2	3	4	9	1.094	830
Antall	4	5	6	5	6	7	2	2	2	5	654	762
CEPU	8	8	8	7	7	7	6	8	7	1	9,05	

Kilde: Fiskeriforskningen i Tromsø

¹ Tonn rundvekt inkluderer også fangst av rognkall. Omregningsfaktoren fra saltmoden rogn til rundvekt er 6,7.

² Kilo rogn omregnet til liter rogn med en omregningsfaktor slik at 130 liter fersk rogn tilsvarer 1 tonne (105 kg saltmoden) rogn.

Omregningsfaktor = 0,8077

CEPU = rund vekt/antall fartøy

Tabell 10 Fangst av lodde og sild (pelagisk fisk)

År / Fiskeslag	Lodde / Capelin	Sild/Herring
1981	1 986 000	14 000
1982	1 760 000	17 000
1983	2 358 000	23 000
1984	1 477 000	54 000
1985	868 000	170 000
1986	123 000	225 000
1987	-	127 000
1988	-	135 000
1989	-	104 000
1990	-	86 000
1991	929 000	85 000
1992	1 123 000	104 000
1993	586 000	232 000
1994	-	479 000
1995	-	906 000
1996	-	1 217 000
1997	1 000	1 420 000

1998	1 000	1 223 000
1999	101 000	1 235 000
2000	414 000	1 207 000
2001	568 000	770 000
2002	651 000	809 000

Kilde: ICES arbejdsgruppe lodde og sild

Tabell 11 Fangst av laks i Norge og i Finnmark; 1975 - 2001

År	Fangst av laks i Norge u/ Finnmark kg.	Fangst av laks i Finnmark kg.
1975	1 100 772	436 246
1976	1 123 040	407 400
1977	1 128 907	359 554
1978	873 388	176 385
1979	1 492 085	338 790
1980	1 407 763	422 127
1981	1 250 041	405 272
1982	990 377	356 709
1983	1 116 357	433 431
1984	1 017 996	604 648
1985	1 026 295	534 693
1986	1 261 694	336 098
1987	1 103 258	282 096
1988	891 388	184 989
1989	677 993	226 465
1990	675 392	254 804
1991	534 740	342 184
1992	559 277	307 750
1993	598 358	324 221
1994	737 497	258 680
1995	611 780	227 444
1996	544 920	242 548
1997	400 546	229 371
1998	487 620	252 677
1999	480 332	330 668
2000	835 620	410 273
2001	840 883	428 604

Kilde: Fylkesmannen i Finnmark

Tabell 12 Fangst av laks i Finnmark (elv/sjø), 1975 - 2001

År	Sjøfangst i Finnmark	Elvefangst i Finnmark
1975	187 701	248 545
1976	193 170	214 230
1977	217 596	141 958
1978	80 150	96 235
1979	256 056	82 734
1980	331 147	90 980
1981	326 611	78 661
1982	254 322	102 387
1983	315 694	117 737
1984	488 669	115 979
1985	417 708	116 985
1986	236 758	99 340
1987	173 375	108 721
1988	120 328	64 661
1989	102 552	123 913
1990	132 753	122 051
1991	165 840	176 344
1992	136 246	171 504
1993	187 422	136 799
1994	141 514	117 166
1995	121 434	106 010
1996	157 959	84 589
1997	144 669	84 702
1998	156 798	95 879
1999	209 347	121 321
2000	237 525	172 748
2001	247 066	181 538

Kilde: Fylkesmannen i Finnmark

Tabell 13.A Antall fiskere som har fiske som ene- og hovedyrke i Norge;
1924 - 2001

Fylke / County	1924	1930	1940	1950	1960	1970	1980	1990	2001	forandring
Finnmark	6 504	7 110	7 592	6 177	4 723	3 409	3 031	1 994	1 287	-80 %
Troms	10 883	11 507	14 234	12 132	6 968	5 334	4 448	3 419	2 000	-82 %
Nordland	15 500	17 042	20 640	16 238	11 640	7 952	6 111	4 670	3 321	-79 %
Nord-Trøndelag	1 685	1 831	2 114	1 762	1 346	804	499	446	287	-83 %
Sør-Trøndelag	5 124	5 208	6 020	4 625	3 149	1 614	1 172	747	385	-92 %
Møre og Romsdal	9 047	8 525	9 577	8 436	8 288	4 995	4 722	4 971	3 188	-65 %
Sogn og Fjordane	3 224	3 201	3 890	4 067	3 662	1 895	1 434	1 255	899	-72 %
Hordaland	5 157	5 459	6 696	6 105	3 922	2 336	1 510	1 133	991	-81 %
Rogaland	2 594	3 414	4 930	4 771	3 445	1 914	1 076	791	548	-79 %
Vest-Agder	1 077	1 045	1 336	1 320	1 011	645	484	448	269	-75 %
Aust-Agder	434	421	670	701	351	226	156	135	110	-75 %
Telemark	408	383	558	409	240	171	129	94	63	-85 %
Vestfold	1 183	712	602	396	218	114	92	94	84	-93 %
Buskerud	98	177	191	125	82	36	22	9	23	-77 %
Akershus	327	246	241	158	91	40	23	21	24	-93 %
Oslo	0	0	74	58	34	14	15	24	64	
Østfold	883	833	1 022	669	550	385	216	224	157	-82 %
Heile landet/Total	64 128	67 114	80 387	68 149	49 720	31 884	25 140	20 475	13 700	-79 %

Tabell 13.B Kvinner som har fiske som ene- og hovedyrke, fordelt etter fylke i perioden 1983 - 2003

Fylke	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Finnmark	26	26	23	29	43	55	55	43	43	46	46	49	39	36	34	33	29	34	33	27	24
Troms	18	19	20	21	39	62	60	61	71	71	79	67	60	62	55	61	48	36	36	39	31
Nordland	68	91	103	123	139	137	144	132	144	154	148	146	135	143	135	135	107	95	81	84	82
Nord-Trøndelag	4	6	4	7	10	9	12	13	12	11	12	10	8	7	6	3	2	3	2	1	1
Sør-Trøndelag	14	16	17	22	27	30	30	27	22	17	21	19	21	18	23	24	18	19	10	10	12
Møre og Romsdal	21	28	41	98	174	213	209	208	221	218	198	179	169	182	190	188	130	112	100	94	73
Sogn og Fjordane	7	9	11	17	17	22	22	23	22	18	24	21	23	23	21	26	28	16	14	10	13
Hordaland	11	11	18	25	34	25	25	23	21	21	21	22	21	29	27	22	16	17	13	13	12
Rogaland	7	6	4	6	8	7	8	8	10	9	8	10	11	8	9	11	13	11	11	14	14
Vest-Agder	1	1	2	2	2	3	4	4	5	4	1			2	3	4	3	3	3	3	3
Aust-Agder	1	1	1	2	4	4	1	2	1			1	3	3	2	1			3	2	3
Telemark	2	2	3	3	4	5	4	4	4	3	3	3	5	2	3	3	3	3	2	1	1
Vestfold	1	1	2	6	2	2	4	5	5	8	8	5	8	9	7	9	5	4	5	6	6
Buskerud												1	1	1					1	1	1
Oppland																					
Hedmark																					
Akershus									1	1			1	1	2	3	2	1			1
Oslo						1			1	1	1				3	3	1	2	2	4	2
Østfold	1	1	1	1	1		1	1		1	2	1	1			4	5	5	5	4	4
Heile landet	182	218	250	362	504	575	579	554	583	583	572	534	506	526	520	530	410	361	321	313	283

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 14.A Antall fiskere som har fiske som attåyrke i Norge i perioden
1924 - 2001

Fylke / County	1924	1930	1940	1950	1960	1970	1980	1990	2001	forandring
Finnmark	1 331	1 262	1 740	1 797	1 272	738	956	662	605	-55 %
Troms	2 888	3 472	4 943	4 121	3 397	1 404	1 889	1 334	973	-66 %
Nordland	8 837	9 020	11 398	8 838	4 976	2 587	2 086	1 463	1 049	-88 %
Nord-Trøndelag	2 215	2 340	2 481	1 714	1 160	504	486	242	135	-94 %
Sør-Trøndelag	2 523	2 108	2 301	1 832	1 075	743	507	397	167	-93 %
More og Romsdal	6 037	5 754	5 106	3 033	3 272	1 669	1 090	971	1 014	-83 %
Sogn og Fjordane	2 542	2 599	2 895	1 910	1 055	703	637	423	313	-88 %
Hordaland	3 672	2 809	3 399	2 680	2 106	1 140	784	616	265	-93 %
Rogaland	3 263	2 657	3 524	2 368	1 360	1 026	536	380	349	-89 %
Vest-Agder	1 208	965	1 272	789	323	309	334	260	191	-84 %
Aust-Agder	405	335	524	249	145	93	94	79	59	-85 %
Telemark	144	113	262	124	91	51	1	26	37	-74 %
Vestfold	1 090	945	751	387	264	90	74	52	21	-98 %
Buskerud	75	83	227	14	11	2	12	10	2	-97 %
Akershus	160	146	100	38	18	8	3	3	9	-94 %
Oslo	0	0	0	23	24	6	6	5	4	-83 %
Østfold	521	401	651	258	106	61	154	120	74	-86 %
Heile landet/Total	36 911	35 009	41 574	30 175	20 655	11 134	9 649	7 043	5 267	-86 %

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 14.B Kvinner som har fiske som attåyrke, fylkesvis fordelt i perioden 1983 - 2003.

Fylke	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Finnmark	23	21	23	26	25	22	13	15	12	16	21	21	18	21	27	28	29	32	27	27	29
Troms	7	8	12	15	16	15	17	16	20	25	25	27	33	35	33	30	35	39	43	39	23
Nordland	27	29	24	22	20	27	34	32	28	21	16	19	19	18	25	28	32	21	22	21	9
Nord-Trøndelag	2	1	6	3	3	2	2	3	7	9	3	9	8	9	6	6	6	4	1	3	3
Sør-Trøndelag	18	15	14	14	10	7	9	10	7	7	5	7	8	6	5	6	6	5	6	6	5
Møre og Romsdal	4	5	5	7	6	4	7	13	13	11	10	14	14	18	20	21	20	23	27	25	27
Sogn og Fjordane	6	5	6	5	4	2	3	3	4	9	5	3	3	4	6	7	8	10	7	5	3
Hordaland	9	8	12	13	14	13	12	10	8	5	7	9	8	6	10	14	15	10	7	7	8
Rogaland	8	7	8	8	6	5	3	6	6	8	9	10	12	9	8	12	13	12	16	14	14
Vest-Agder				1	3	3	2	1	1	1	1	1	2	2	3	5	5	4	4	6	7
Aust-Agder															1	2	2	2			
Telemark	1	1	1	1						1				1	1	1	1	1	1	1	1
Vestfold	1		1		2	2	3	3	3	3	2	2	2	2	6	5	5	2		1	1
Buskerud											1	1	1								
Oppland																					
Hedmark																					
Akershus																					
Oslo																					
Østfold												1	2	2	1	1	1	1			
Heile landet	106	100	112	115	109	102	105	112	109	116	105	124	130	133	152	166	178	166	161	155	130

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 15.A Antall fiskere med fiske som attåt-, ene- og hovedyrke i Norge; 1924 - 2001

Fylke / County	1924	1930	1940	1950	1960	1970	1980	1990	2001	forandring
Finnmark	7 835	8 372	9 332	7 974	5 995	4 147	3 987	2 656	1 892	-76 %
Troms	13 771	14 979	19 177	16 253	10 365	6 738	6 337	4 753	2 973	-78 %
Nordland	24 337	26 062	32 038	25 076	16 616	10 539	8 197	6 133	4 370	-82 %
Nord-Trøndelag	3 900	4 171	4 595	3 476	2 506	1 308	985	688	422	-89 %
Sør-Trøndelag	7 647	7 316	8 321	6 457	4 224	2 357	1 679	1 144	552	-93 %
More og Romsdal	15 084	14 279	14 683	11 469	11 560	6 664	5 812	5 942	4 202	-72 %
Sogn og Fjordane	5 766	5 800	6 785	5 977	4 717	2 598	2 071	1 678	1 212	-79 %
Hordaland	8 829	8 268	10 095	8 785	6 028	3 476	2 294	1 749	1 256	-86 %
Rogaland	5 857	6 071	8 454	7 139	4 805	2 940	1 612	1 171	897	-85 %
Vest-Agder	2 285	2 010	2 608	2 109	1 334	954	818	708	460	-80 %
Aust-Agder	839	756	1 194	950	496	319	250	214	169	-80 %
Telemark	552	496	820	533	331	222	130	120	100	-82 %
Vestfold	2 273	1 657	1 353	783	482	204	166	146	105	-95 %
Buskerud	173	260	418	139	93	38	34	19	25	-86 %
Akershus	487	392	341	196	109	48	26	24	33	-93 %
Oslo	0	0	74	81	58	20	21	29	68	-16 %
Østfold	1 404	1 234	1 673	927	656	446	370	344	231	-84 %
Heile landet/Total	101 039	102 123	121 961	98 324	70 375	43 018	34 789	27 518	18 967	-81 %

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 15.B Antall kvinner som har fiske som attåt-, ene- og hovedyrke, fylkesvis fordelt i perioden 1983-2003.

Fylke	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Finnmark	49	47	46	55	68	77	68	58	55	62	67	70	57	57	61	61	58	66	60	54	53
Troms	25	27	32	36	55	77	77	77	91	96	104	94	93	97	88	91	83	75	79	78	54
Nordland	95	120	127	145	159	164	178	164	172	175	164	165	154	161	160	163	139	116	103	105	91
Nord-Trøndelag	6	7	10	10	13	11	14	16	19	20	15	19	16	16	12	9	8	7	3	4	4
Sør-Trøndelag	32	31	31	36	37	37	39	37	29	24	26	26	29	24	28	30	24	24	16	16	17
Møre og Romsdal	25	33	46	105	180	217	216	221	234	229	208	193	183	200	210	209	150	135	127	119	100
Sogn og Fjordane	13	14	17	22	21	24	25	26	26	27	29	24	26	27	27	33	36	26	21	15	16
Hordaland	20	19	30	38	48	38	37	33	29	26	28	31	29	35	37	36	31	27	20	20	20
Rogaland	15	13	12	14	14	12	11	14	16	17	17	20	23	17	17	23	26	23	27	28	28
Vest-Agder	1	1	2	3	5	6	6	5	6	5	2	1	2	4	6	9	8	7	7	9	10
Aust-Agder	1	1	1	2	4	4	1	2	1			1	3	3	3	3	2	2	3	2	3
Telemark	3	3	4	4	4	5	4	4	4	4	3	3	5	3	4	4	4	4	3	2	2
Vestfold	2	1	3	6	4	4	7	8	8	11	10	7	10	11	13	14	10	6	5	7	7
Buskerud											1	2	2	1					1	1	1
Oppland																					
Hedmark																					
Akershus									1	1			1	1	2	3	2	1			1
Oslo									1	1	1				3	3	1	2	2	4	2
Østfold	1	1	1	1	1		1	1		1	2	2	3	2	1	5	6	6	5	4	4
Heile landet	288	318	362	477	613	677	684	666	692	699	677	658	636	659	672	696	588	527	482	468	413

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 16 Folketallet i Norge 1920 - 2001

	1920	1930	1946	1950	1960	1970	1980	1990	2000
Finnmark	44 190	53 308	58 790	64 475	71 983	75 791	78 356	74 524	74 130
Troms	90 750	97 467	113 722	117 498	127 549	136 224	146 825	146 716	150 277
Nordland	173 826	186 920	215 977	221 701	237 191	240 461	244 528	239 311	238 632
Nord-Trøndelag	89 221	96 016	105 972	109 860	116 637	117 718	125 861	127 157	126 831
Sør-Trøndelag	166 797	174 946	193 912	197 758	212 119	233 420	244 600	250 978	260 842
Møre og Romsdal	159 391	165 064	182 859	191 438	213 024	223 360	236 174	238 409	242 568
Sogn og Fjordane	90 114	91 808	96 849	97 680	99 845	100 761	105 904	106 659	107 678
Hordaland og Bergen	247 661	262 679	298 813	310 892	340 985	372 172	391 105	410 567	431 941
Rogaland	166 423	173 258	202 252	211 408	238 642	268 171	305 105	337 504	369 088
Vest-Agder	82 807	81 233	93 980	96 930	108 875	124 013	136 622	144 917	153 997
Aust-Agder	74 700	73 816	74 861	75 788	77 052	80 575	90 645	97 333	101 529
Telemark	125 245	127 752	131 679	136 371	149 805	156 405	162 054	162 907	164 545
Vestfold	124 060	134 107	147 555	154 582	160 201	174 640	186 698	198 399	210 716
Buskerud	137 249	143 073	149 948	156 200	182 519	198 225	214 408	225 172	234 978
Akershus	179 962	236 939	301 149	183 011	233 684	322 253	368 516	417 653	460 694
Oslo	258 483	253 124	286 222	434 047	475 593	477 966	452 299	461 190	502 932
Østfold	160 128	167 030	178 449	185 419	202 640	220 892	233 335	238 296	246 028
Hedmark	149 619	157 942	169 525	173 067	176 719	178 923	187 236	187 276	186 339
Oppland	129 149	137 710	154 734	106 421	166 093	172 163	180 774	182 578	182 255
Heile landet	2 649 775	2 814 192	3 157 248	3 224 546	3 591 156	3 874 133	4 091 045	4 247 546	4 446 000

Tabell 17 Fiske som sysselsettingsfaktor i Norge; 1920 - 2000

Område/År	1924	1930	1940	1950	1960	1970	1980	1990	2001	Gjennomsnitt
Finnmark, Troms og Nordland	14,88 %	14,63 %	15,59 %	12,21 %	7,55 %	4,73 %	3,94 %	2,94 %	1,99 %	9 %
Resten av landet	2,35 %	2,13 %	2,22 %	1,74 %	1,19 %	0,63 %	0,45 %	0,37 %	0,24 %	1 %

Tabell 18 A Antall fiskebåter i Norge i perioden 1980 - 2001

Ant. fartøy u/ 10 m.		Ant. fartøy 10 - 14,99 m.		Ant. fartøy 15 - 20,99 m.		Ant. fartøy 21 - 27,99 m.	
År	Antall	År	Antall	År	Antall	År	Antall
1980	21 863	1980	2 470	1980	1 102	1980	323
1981	22 128	1981	2 594	1981	1 052	1981	289
1982	22 118	1982	2 702	1982	1 033	1982	284
1983	21 670	1983	2 537	1983	980	1983	279
1984	21 231	1984	2 500	1984	979	1984	274
1985	20 075	1985	2 333	1985	865	1985	258
1986	19 583	1986	2 008	1986	707	1986	228
1987	18 570	1987	2 078	1987	679	1987	223
1988	17 504	1988	2 069	1988	683	1988	216
1989	15 225	1989	1 994	1989	632	1989	210
1990	14 199	1990	1 977	1990	603	1990	197
1991	14 025	1991	2 030	1991	600	1991	181
1992	13 816	1992	2 097	1992	598	1992	174
1993	13 136	1993	2 119	1993	595	1993	177
1994	11 948	1994	2 129	1994	586	1994	177
1995	10 871	1995	2 169	1995	591	1995	183
1996	10 599	1996	2 181	1996	579	1996	194
1997	10 281	1997	2 200	1997	566	1997	204
1998	9 862	1998	2 215	1998	555	1998	227
1999	9 825	1999	2 223	1999	529	1999	235
2000	9 687	2000	2 222	2000	503	2000	239
2001	8 617	2001	2 215	2001	491	2001	256
Gjennomsnitt	15 311		2 230		705		229

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 18 B Antall kvinner som har 50% eller større eierandel i fiskefartøy, fylkesvisfordeling per medio august 2004

Fylkesnr	Fylke	Antall
1	Østfold	2
7	Vestfold	4
10	Vest-Agder	4
11	Rogaland	20
12	Hordaland	12
14	Sogn og Fjordane	8
15	Møre og Romsdal	21
16	Sør-Trøndelag	5
17	Nord-Trøndelag	1
18	Nordland	28
19	Troms	45
20	Finnmark	31
Total:		181

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen.

*Tabellerariske oppstillingar over antall kvinner som eier/har 50% eller høgere eierandel i fiskefartøy enten direkte eller indirekte via selskap.

*Postnummer hvor kvinnen er registrert bosatt, er lagt til grunn ved utarbeidelse av denne tabellen.

*Personene i denne tabellen er bare talt en gang, selv om hun eier/kontrollerer mer enn 50 prosent i flere fartøy.

* Eierstrukturen i fiskeflåten er slik at fartøyet og personer som eier / kontrollerer minoritetsposter direkte eller indirekte i selskap som eier fiskefartøy kan være registrert i forskjellige områder.

Tabell 18 C Antall kvinner som har mindre enn 50% eierandel i fiskefartøy, fylkesvisfordeling per medio august 2004

Fylkesnr	Fylke	Antall
1	Østfold	2
2	Akershus	1
3	Oslo	17
5	Oppland	1
7	Vestfold	1
8	Telemark	1
9	Aust-Agder	2
10	Vest-Agder	2
11	Rogaland	12
12	Hordaland	80
14	Sogn og Fjordane	5
15	Møre og Romsdal	47
16	Sør-Trøndelag	9
17	Nord-Trøndelag	1
18	Nordland	54
19	Troms	46
20	Finnmark	15
Total:		296

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen.

*Tabellerariske oppstillingar over antall kvinner som eier/har mindre eierandel enn 50% i fiskefartøy, enten direkte eller indirekte via selskap.

*Postnummer hvor kvinnen er registrert bosatt, er lagt til grunn ved utarbeidelse av denne tabellen.

*Personene i denne tabellen er bare talt en gang, selv om hun har eierinteresser i flere fartøy.

* Eierstrukturen i fiskeflåten er slik at fartøyet og personer som eier / kontrollerer minoritetsposter direkte eller indirekte i selskap som eier fiskefartøy kan være registrert i forskjellige områder. Personer som eier minoritetsaksjeposter kan derfor være bosatt andre steder i landet enn der fartøyet er registrert.

Tabell 19 Antall fiskebåter i sjøsamiske områder i perioden 1980 - 2001

År	Under 10 meter	10-14,99 m. st.l.	15 - 20,99 m st.l.	21 - 27,99 m st.l.	Sum
1980	4 307	437	191	43	4 978
1981	4 492	445	180	32	5 149
1982	4 473	446	182	33	5 134
1983	4 289	405	181	34	4 909
1984	4 064	391	187	34	4 676
1985	3 986	360	169	34	4 549
1986	3 823	332	125	27	4 307
1987	3 469	346	110	26	3 951
1988	3 302	341	109	27	3 779
1989	2 618	323	100	33	3 074
1990	2 569	327	95	27	3 018
1991	2 733	352	95	24	3 204
1992	2 735	351	95	20	3 201
1993	2 715	362	94	25	3 196
1994	2 494	377	94	25	2 990
1995	2 214	386	98	27	2 725
1996	2 214	395	97	29	2 735
1997	2 185	400	95	28	2 708
1998	2 156	415	94	30	2 695
1999	2 120	423	93	36	2 672
2000	2 084	448	86	38	2 656
2001	1 731	456	88	40	2 315

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 20 Antall fiskebåter i Finnmark under 10 meter st.l. i perioden 1980 - 2001

År	Alta	Berlevåg	Båtsford	Gamvik	Hammerfest	Hasvik	Kvalsund	Loppa	Lebesby	Måsøy	Nesseby	Nordkapp	Porsanger	Sørøysund	Sør-Varanger	Tana	Vardø	Vadsø	Sum
1980	274	57	64	199	60	57	162	230	280	238	102	166	123	176	184	100	46	61	2579
1981	311	48	45	158	66	66	172	257	296	246	102	171	135	191	184	95	41	62	2646
1982	314	48	46	156	74	71	175	272	294	242	102	179	140	181	178	96	22	60	2650
1983	302	48	44	157	71	73	137	278	288	239	102	181	139	186	177	93	19	58	2592
1984	317	46	44	115	67	71	141	271	288	206	102	201	136	182	178	85	12	60	2522
1985	317	55	41	113	57	76	144	256	289	207	103	201	142	171	177	85	11	59	2504
1986	335	62	50	129	38	77	124	266	185	223	104	207	145	145	182	84	14	63	2433
1987	244	62	48	125	41	79	117	276	156	223	96	121	61	139	184	82	14	63	2131
1988	230	62	48	125	38	83	117	277	129	190	96	118	65	134	188	81	16	67	2064
1989	196	59	45	77	29	79	86	141	131	128	85	108	62	95	148	66	12	62	1609
1990	164	52	31	84	27	68	71	150	130	130	87	116	61	84	148	54	12	63	1532
1991	200	32	26	87	30	75	74	156	138	157	88	136	70	84	149	50	19	65	1636
1992	218	31	28	88	112	77	70	161	148	165	92	149	73	1	60	49	22	45	1589
1993	222	28	28	93	109	80	68	165	143	170	94	155	73	1	60	50	25	48	1612
1994	206	25	31	96	91	71	49	145	149	101	94	128	56	55	49	27	48	1421	
1995	210	21	29	78	84	76	47	144	84	104	41	126	61	59	51	29	50	1294	
1996	210	22	29	78	81	76	44	144	81	113	42	124	60	57	54	28	51	1294	
1997	201	21	30	80	78	72	44	143	80	113	48	123	55	55	53	28	55	1279	
1998	199	22	27	79	81	69	44	139	75	117	47	124	53	57	55	27	55	1270	
1999	205	22	23	71	82	66	42	130	76	113	48	111	53	57	56	28	47	1230	
2000	200	25	27	69	84	71	38	126	72	120	45	128	53	52	45	29	44	1228	
2001	199	25	28	56	87	53	24	93	64	107	43	128	45	48	46	32	48	1126	
%-vis forandring i perioden	-27	-56	-56	-72	45	-7	-85	-60	-77	-55	-58	-23	-63	-74	-54	-30	-21	-56	

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 21 Antall fiskebåter i Finmark under 28 meter i perioden 1980 - 2001

År	Under 10	%	10-14,99	%	15 – 20,99	%	21 - 27,99	%	Sum	%
	m. st.l.	-endring	m. st.l.	-endring	m st.l.	-endring	m st.l.	-endring		-endring
1980	2579	100	337	100	123	100	28	100	3067	100
1981	2646	103	337	100	114	93	21	75	3118	102
1982	2650	103	331	98	117	95	23	82	3121	102
1983	2592	101	294	87	118	96	26	93	3030	99
1984	2522	98	286	85	120	98	26	93	2954	96
1985	2504	97	257	76	103	84	26	93	2890	94
1986	2433	94	238	71	86	70	19	68	2776	91
1987	2131	83	246	73	74	60	17	61	2468	80
1988	2064	80	237	70	70	57	18	64	2389	78
1989	1609	62	223	66	63	51	23	82	1918	63
1990	1532	59	230	68	63	51	18	64	1843	60
1991	1636	63	248	74	62	50	19	68	1965	64
1992	1589	62	245	73	63	51	16	57	1913	62
1993	1612	63	258	77	65	53	19	68	1954	64
1994	1421	55	261	77	65	53	19	68	1766	58
1995	1294	50	273	81	69	56	21	75	1657	54
1996	1294	50	282	84	61	50	23	82	1660	54
1997	1279	50	290	86	61	50	20	71	1650	54
1998	1270	49	309	92	63	51	24	86	1666	54
1999	1230	48	313	93	58	47	30	107	1631	53
2000	1228	48	334	99	59	48	30	107	1651	54
2001	1126	44	340	101	61	50	31	111	1558	51
%-vis forandring i perioden		-56		1		-50		11		-49

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 22 Antall fiskebåter i Troms under 10 meter st.l. i perioden 1980 - 2001

År	Karlsøy	Kåfjord	Kvænangen	Lynghen	Lavangen	Nordreisa	Skjervøy	Storjord	Skånland	Sum
1980	418	174	271	166	10	149	406	18	20	1632
1981	460	188	284	179	12	150	422	20	20	1735
1982	462	191	290	178	12	148	392	20	23	1716
1983	390	194	285	184	14	143	328	19	26	1583
1984	395	105	282	103	16	144	330	19	26	1420
1985	326	104	295	118	14	144	323	12	25	1361
1986	351	87	305	107	14	116	254	13	25	1272
1987	331	79	300	98	12	115	248	14	25	1222
1988	313	77	280	97	11	116	255	14	23	1186
1989	287	64	137	86	9	118	232	13	24	970
1990	288	71	137	94	10	127	244	14	24	1009
1991	279	70	157	112	10	141	255	16	24	1064
1992	286	73	169	123	11	149	262	15	23	1111
1993	255	85	173	126	11	144	248	17	7	1066
1994	248	76	176	101	10	148	259	13	3	1034
1995	221	81	143	100	9	116	199	14	2	885
1996	218	85	144	95	10	118	201	16	3	890
1997	206	82	144	95	8	119	200	16	4	874
1998	202	82	143	96	6	115	198	15	4	861
1999	207	84	140	95	6	116	196	18	4	866
2000	206	79	119	89	5	113	198	20	4	833
2001	177	56	77	52	8	65	141	10	4	590
%-vis forandring i perioden	-58	-68	-72	-69	-20	-56	-65	-44	-80	-64

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 23 Antall fiskebåter i Troms u/28 meter st.l. i perioden 1980 - 2001

År	Under 10 m. st.l.	%-vis endring	10-14,99 m. st.l.	%-vis endring	15 - 20,99 m st.l.	%-vis endring	21 - 27,99 m st.l.	%-vis endring	Sum	%-vis endring
1980	1632	63,28	90	26,71	66	53,66	15	53,57	1803	58,79
1981	1735	67	98	29	64	52	11	39	1908	62
1982	1716	67	106	31	63	51	10	36	1895	62
1983	1583	61	103	31	61	50	8	29	1755	57
1984	1420	55	96	28	65	53	8	29	1589	52
1985	1361	53	94	28	63	51	8	29	1526	50
1986	1272	49	84	25	36	29	8	29	1400	46
1987	1222	47	91	27	34	28	9	32	1356	44
1988	1186	46	94	28	37	30	9	32	1326	43
1989	970	38	91	27	35	28	10	36	1106	36
1990	1009	39	88	26	30	24	9	32	1136	37
1991	1064	41	96	28	31	25	5	18	1196	39
1992	1111	43	98	29	30	24	4	14	1243	41
1993	1066	41	99	29	27	22	6	21	1198	39
1994	1034	40	110	33	27	22	6	21	1177	38
1995	885	34	107	32	28	23	6	21	1026	33
1996	890	35	106	31	34	28	6	21	1036	34
1997	874	34	102	30	32	26	8	29	1016	33
1998	861	33	97	29	29	24	6	21	993	32
1999	866	34	102	30	33	27	6	21	1007	33
2000	833	32	104	31	25	20	8	29	970	32
2001	590	23	107	32	25	20	9	32	731	24
%-vis forandring i perioden		-64		19		-62		-40		-59

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 24 Antall fiskebåter i Evenes og Tysfjord under 10 meter st.l. i perioden 1980-2001

År	Evenes	Tysfjord	Sum
1980	4	92	96
1981	4	107	111
1982	4	103	107
1983	5	109	114
1984	7	115	122
1985	6	115	121
1986	6	112	118
1987	6	110	116
1988	5	47	52
1989	7	32	39
1990	6	22	28
1991	7	26	33
1992	7	28	35
1993	6	31	37
1994	7	32	39
1995	8	27	35
1996	5	25	30
1997	4	28	32
1998	3	22	25
1999	4	20	24
2000	3	20	23
2001	3	12	15
%-vis forandring i perioden	-25	-87	-84

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 25 Antall fiskebåter i Evenes og Tysfjordkommune i perioden
1980 - 2001

År	Under 10 m.st.l	%-vis endring	10-14,99 m. st.l.	%-vis endring	15 - 20,99 m st.l.	%-vis endring	21 - 27,99 m st.l.	%-vis endring	Sum	%-vis endring
1980	96	-	10	-	2	-			108	-
1981	111	16	10	-	2	-			123	14
1982	107	11	9	-10	2	-			118	9
1983	114	19	8	-20	2	-			124	15
1984	122	27	9	-10	2	-			133	23
1985	121	26	9	-10	3	50			133	23
1986	118	23	10	-	3	50			131	21
1987	116	21	9	-10	2	-			127	18
1988	52	-46	10	-	2	-			64	-41
1989	39	-59	9	-10	2	-			50	-54
1990	28	-71	9	-10	2	-			39	-64
1991	33	-66	8	-20	2	-			43	-60
1992	35	-64	8	-20	2	-			45	-58
1993	37	-61	5	-50	2	-			44	-59
1994	39	-59	6	-40	2	-			47	-56
1995	35	-64	6	-40	1	-50			42	-61
1996	30	-69	7	-30	2	-			39	-64
1997	32	-67	8	-20	2	-			42	-61
1998	25	-74	9	-10	2	-			36	-67
1999	24	-75	8	-20	2	-			34	-69
2000	23	-76	10	-	2	-			35	-68
2001	15	-84	9	-10	2	-			26	-76
forandring i perioden		-84		-10		-		-		-76

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 26 Antall konkurser i norsk fiskeindustri etter fylke og år, 1993 – 2003

Konkurs	Øvrige Norge	Nordland	Troms	Finnmark	Totalt
1993	2	4			6
1994	4	5	3	2	14
1995	6	6		6	18
1996	10	2	1	3	16
1997	11	6	1	2	20
1998	9	4	1	1	15
1999	9	3	2		14
2000	8	3		2	13
2001	8	2	1	2	13
2002	16	4	1	8	29
2003	12	9	2	13	36

(Kilde: Fiskeriforskning, Tromsø)

Tabell 27 Lønnsomhet i fiskeindustrien (ekskl. mel/oljeindustri) etter fylke og år. Ordinært resultat før skatt i % av omsetning.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Øvrige Norge	2.0 %	2.7 %	1.5 %	1.4 %	1.5 %	0.9 %	0.9 %	1.2 %	1.4 %	-2.0 %
Nordland	-1.3 %	2.2 %	0.4 %	-1.2 %	0.7 %	2.2 %	-1.6 %	-2.2 %	-0.4 %	-4.4 %
Troms	2.5 %	3.4 %	0.3 %	1.1 %	3.4 %	3.9 %	2.1 %	1.1 %	0.6 %	-4.7 %
Finnmark	-2.9 %	-0.7 %	-3.6 %	-0.5 %	1.7 %	3.2 %	-3.2 %	-4.1 %	-6.5 %	-6.9 %

Kilde: Fiskeriforskning, Tromsø

Tabell 28 Antall matfisk, stamfisk- og FOU-konsesjoner for laks og ørret
1997-2001

Fylke	I alt	Ikke i drift	Volum m ³
Finnmark	72	3	820 000
Troms	74	0	882 000
Nordland	136	0	1 649 000
Nord-Trøndelag	61	3	674 000
Sør-Trøndelag	78	1	946 100
Møre og Romsdal	107	0	1 225 000
Sogn og Fjordane	78	0	905 500
Hordaland	148	1	1 870 200
Rogaland	60	2	610 790
Agder/Østlandet	18	0	212 000
2001	832	10	9 794 590
2000	823	6	9 756 950
1999	808	9	9 474 290
1998	787	17	9 154 950
1997	784	15	9 100 550

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 29 Sysselsetting i matfisk, stamfisk- og FOU-konsesjoner for laks og ørret 1997-2001

Fylke	Antall personer		Antall timeverk	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Finnmark	170	20	259 587	25 537
Troms	215	20	311 099	15 269
Nordland	400	34	609 247	38 689
Nord-Trøndelag	160	5	257 782	5 492
Sør-Trøndelag	352	31	405 620	15 777
Møre og Romsdal	327	30	450 468	16 468
Sogn og Fjordane	204	16	313 758	21 649
Hordaland	392	40	566 386	47 616
Rogaland	167	24	240 094	18 540
Agder/Østlandet	37	1	59 580	2 000
2001	2 424	221	3 473 621	207 037
2000	2 349	214	3 475 105	188 541
1999	2 326	189	3 563 644	171 723
1998	2 327	201	3 391 396	164 473
1997	2 403	270	3 556 805	195 142

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 30 Salg av laks i 2001 med mengde, førstehandspris og gjennomsnittspris

Fylke	Mengde ²⁾	Verdi ¹⁾	Gj.snittspris
	Tonn	1000 kr	Kr. pr. kg
Finnmark	30 022,1	566 435,5	18,87
Troms	33 149,0	622 669,4	18,78
Nordland	85 140,6	1 469 878,6	17,26
Nord-Trøndelag	33 028,9	583 003,2	17,65
Sør-Trøndelag	44 086,6	759 755,5	17,23
Møre og Romsdal	56 145,6	1 048 093,4	18,67
Sogn og Fjordane	38 427,5	686 760,4	17,87
Hordaland	82 796,8	1 568 957,2	18,95
Rogaland	28 689,9	562 346,3	19,60
Agder/Østlandet	6 722,6	94 451,3	14,05
2001	438 209,6	7 962 350,8	18,17
2000	440 061,5	10 907 027,9	24,79
1999	425 154,0	9 110 631,0	21,43
1998	360 806,0	7 606 646,0	21,08
1997	332 580,0	6 768 840,0	20,35

Tabell 31 Andre fiskearter enn laks og ørret; 1997 - 2001

Fylke	Konsesjoner	
	Tildelt i alt	Ikke i drift
Finnmark	12	7
Troms	22	6
Nordland	163	75
Nord-Trøndelag	13	6
Sør-Trøndelag	13	5
Møre og Romsdal	45	9
Sogn og Fjordane	40	16
Hordaland	77	27
Rogaland	37	13
Agder/Østlandet	15	2
2001	437	166
2000	351	132
1999	369	158
1998	337	136
1997	333	132

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 32 Sysselsetting i oppdrett av andre fiskearter enn laks og ørret; 1997 - 2001

Fylke	Antall personer		Antall timeverk	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Finnmark	7	0	2 845	0
Troms	17	2	11 455	230
Nordland	56	8	37 610	4 130
Nord-Trøndelag	5	0	2 187	0
Sør-Trøndelag	8	1	7 770	1 000
Møre og Romsdal	54	9	92 353	10 030
Sogn og Fjordane	20	3	7 910	750
Hordaland	67	6	22 668	2 455
Rogaland	30	4	9 835	335
Agder/Østlandet	10	3	7 070	5 500
2001	274	36	201 703	24 430
2000	291	45	178 907	38 696
1999	260	45	136 200	25 837
1998	238	26	101 317	20 904
1997	247	30	120 780	20 806

Kilde: Fiskeridirektoratet, Bergen

Tabell 33 Norsk fangst av vågehval, 1995 – 2003 (Fiskeridirektoratet, Bergen)

Områdevoter	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Barentshavet	142	220	283	283	310	228	260	318	330
Jan Mayen	42	43	25	66	79	64	31	36	37
Svalbard	46	130	129	129	135	103	120	148	150
Vestfjorden	0	15	14	15	14	16	11	14	15
Nordsjøen	2	45	129	178	215	244	127	155	179
Totalkvote	232	453	580	671	753	655	549	671	711

Tabell 34 Indekser (beste telling) for sel i Finnmark 1998 (Bjørge og Øien; 1999)

Kommuner / lokaliteter	Steinkobbe	Havert
Hammerfest		219
Måsøy	3	177
Nordkapp		73
Porsanger	339	61
Lebesby		7
Laksefjorden	162	
Gamvik		144
Tana	65	55
Berlevåg		248
Kongsfjorden	92	
Vardø		18
Varanger	52	
Til sammen	713	1002

Kilde: Fiskeriforskning, Tromsø

Til sammen er det 1715 sel i Finnmark.